

KEMÂLİYYE

Orijinal Metin
Sözlük
Sadelerştirilmiş Metin
Tıpkıbasım

Prof. Dr. Ali Haydar Bayat

MERKEZEFENDİ
GELENEKSEL TIP
DERNEĞİ

8. Merkezefendi
Geleneksel Tıp Festivali Anısına
1-10 Haziran 2007

Prof. Dr. Ali Haydar Bayat (1941-2006)

1941 yılında İzmir’de dünyaya geldi. 1968’de Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi’nden mezun oldu. 1974’de İç Hastalıkları uzmanı unvanını aldı ve Ege Üniversitesi İç Hastalıkları Kliniği’nde baş asistan olarak göreve başladı. 1976’da Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü’ne geçti. Bu alanda 1978’de uzman, 1979’da Doçent ve 1988’de Profesör oldu. 2006 yılındaki vefatına kadar Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Başkanlığı görevini sürdürdü. Bu görevine ek olarak 1993-2002 yılları arasında Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Müdürü olarak görev yaptı. Dokuz Eylül Üniversitesi’nin kuruluş yıllarında İlahiyat Fakültesi’nde ve Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü’nde de görev aldı. Öğrencilik yıllarından itibaren tanıdığı Süheyl Ünver’in etkisiyle tıp tarihi yanında Türk kültür ve sanatı ile ilgili konularda da çalışmalarda bulundu. Çoğunluğu tıp tarihi hakkında olmak üzere 250’nin üzerinde makale yayınladı. Kitapları arasında şunlar sayılabilir: Kuruluşunun 750. Yılında Sivas Tıp Sitesi [1967], Manisa Mesir Bayramı ve Dârüşşifası [1981], Hekim-Devlet Adamı Keçecizâde Mehmet Fuat Paşa’nın Nesirleri, Şiirleri, Nükteleri Hakkında Yazılan Şiirler [1988], Hüsn-i Hat Bibliyografyası [1990], Oğuznâme (Emsâl-i Mehmedali), XVI. Yüzyılda Yazılmış Türk Atasözleri Kitabı (Haz. Samed Alizâde - Eklerle Yayınlayan A. H. Bayat) [1992], Ali Bey Hüseyinzâde (Prof. Dr. Hüseyinzâde Ali Turan) Hayatı ve Eserleri [1998], Osmanlı Devletinde Hekimbaşılık Kurumu ve Hekimbaşılar [1999], Türk Kültüründe Üçlü Sözler (Üçlemeler) [2000], Türk Kültüründe Lokman Hekim [2000], Açıklamalı Hüsn-i Hat Bibliyografyası [2002], Tıp Tarihi [2003], Muhammed bin Mahmûd-ı Şîrvânî, Mürşid, İnceleme-Metin-Dizin, [2004], Abdülvehhâb bin Yûsuf ibn-i Ahmed el-Mardânî, Müntahab, İnceleme-Metin-Dizin [2005], Kemalîyye, İnceleme-Metin-Dizin [2007].

KEMÂLİYYE

Orijinal Metin
Sözlük
Sadelerştirilmiş Metin
Tıpkıbasım

Prof. Dr. Ali Haydar Bayat

KEMÂLİYYE

Hazırlayan

Prof. Dr. **Ali Haydar Bayat**

Yayınlayan

MerkezeFendi Geleneksel Tıp Derneği

Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesi

MerkezeFendi mahallesi Yeniçiftlik yolu 1/1

0212 664 41 55

www.merkezeFendi.org

bilgi@merkezeFendi.org

Yapım

Fotografika Ltd.

ISBN

975-00024-2-7

© 2007 MerkezeFendi Geleneksel Tıp Derneği

Bütün hakları saklıdır. Yazılı izin olmadan,

tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İstanbul 2007

İÇİNDEKİLER

Giriş
1

Orijinal metin
9

Gramatikal indeks ve sözlük
31

Sadeleştirilmiş metin
77

Tıpkıbasım
93

TİRE NECİP PAŞA KÜTÜPHANESİ TIBBÎ YAZMALARINDAN İBN KEMÂL'İN KEMÂLİYYE'Sİ

Yıllar önce İzmir ve çevresi kütüphanelerindeki çalışmalarım sırasında, Tire'de Necip Paşa Kütüphanesi, Vakıf Dışı Toplanan Kitaplar kısmında (No 13) incelediğim, içinde *el-Ahkâmü'n-Nebeviyye fî Snâ'ati't-Tıbbiyye* [1^a-136^b], *Risâletü 'Alâmeti't-mevti li-İbokrât el-Yûnânî* [143^b-146^b], *Kitâbu Ömer b. el-Câhız mine't-Tıbb* [146^b-160^b], *Kitâbü fi 'İlmi'l-Bâh* [165^b-206^b], *Tercüme-i Müfredât-ı İbn Baytâr* [213^b-365^b] ve *Kitâbü Kemâliyye li-ibn Kemâl Paşa min İlmi't-Tıbb* [366^a-374^b] adlı ikisi Arapça, dördü Türkçe tıbbî eseri ihtiva eden mecmua, tıp tarihimiz açısından önemli bir koleksiyondur. Bu yazmayı gün yüzüne çıkarmak amacıyla başladığım çalışmalardan *Bâhnâme* ile *Kemâliyye* tamamlanmış, *Müfredât-ı İbn Baytâr* ise devam etmektedir.

KEMÂLİYYE VE MÜELLİFİ

Necip Paşa nüshasında Şeyhülislâm İbn Kemâl'e [1468-1534] mal edilen *Kemâliyye*'nin, diğer nüshalarını ihtiva eden yazma kütüphane kataloglarında ve bunları referans alan eserlerde, Dilşâd Şirvânî, Şirvânî Mahmûd gibi farklı yazarların eseri olduğu zikredilmektedir.

Türk tıp tarihiyle ilgili yayınlarda iki yayın dışında bahsi geçmeyen *Kemâliyye* hakkında son zamanlarda yapılmış olan ve eseri Türk dili açısından değerlendiren iki çalışmada, eserde müellif isminin bulunmamasına karşılık, M. Yelten¹ Osmanlı Müellifleri'ne² dayanarak, H. Şahin de Yelten'in görüşünü benimseyerek Şirvânî Mahmûd'a mal etmektedirler.

¹ Muhammed Yelten, Şirvanlı Mahmud, s. 12.

² Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, c. III, İstanbul 1333, s. 235; Lâtin harfleriyle, İstanbul 1975, s. 222.

Bilim tarihçiliğimizin ulaştığı bugünkü seviyesinde, eksik ve yanlış bilgiyi ihtiva eden Osmanlı Müellifleri'nin, kayd-ı ihtiyatla kullanılması gerektiğine inandığımızdan, eser ve yazarı hakkındaki bilgilerin yeniden değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyim.³

Bursalı'nın, "841/1437'de Mahmûd İbn-i Mehmed Dilşâd Şîrvânî'nin üç kitap olarak düzenlediğini" ifade ettiği *Kemâlnâme* ile ilgili bilgiler tamamıyla yanlıştır. Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde Eski Eserler Bölümünde 1841 numara ile kayıtlı yazma, yakın bir zamanda yayınladığımız göz hastalıkları kitabı *Mürşid*'dir.⁴ Yazmanın sırtındaki sonradan yazılmış *Kehhâlnâme* ibâresi, kitap telif edilirken yanlışlıkla *Kemâlnâme* olarak kaydedilmiştir. Ayrıca yazarının adı Mahmûd ibn-i Mehmed Dilşâd Şîrvânî değil, Mehmed b. Mahmûd-ı Şîrvânî'dir. Dolayısıyla Kemâliyye'nin Dilşâd Şîrvânî'yle uzaktan yakından bir ilgisi yoktur.

Son yıllarda bizim de katkıda bulunduğumuz bazı yayınlarla Dilşâd Şîrvânî'nin kimliği biraz daha açıklık kazanmış, *Murâdnâme*'de, adının Bedr-i Dilşâd b. Muhammed b. Oruç Gâzî b. Şa'bân; Mahmûd b. Muhammed Dilşâd-ı Şîrvânî olduğu tespit edilmiştir.⁵

İlk Türkçe tıp kitaplarıyla ilgili bir makalenin yazarları⁶ ile İslâmî Tıp Yazmaları⁷ ve İzmir Millî Kütüphanesi Yazma Eserler⁸ kataloglarını hazırlayanlar da Osmanlı Müellifleri'ne dayanarak aynı hatayı tekrarlamışlardır.

---

³ Hatice Şahin, "Anadolu'da Yazılmış Bir Tıp Kitabı Kemâliyye", **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl 6, S. 9, Bursa 2005/2, s. 152.

⁴ Ali Haydar Bayat-Necdet Okumuş, **Muhammed b. Mahmûd-ı Şîrvânî, Mürşid**, Ankara 2004, s. 546.

⁵ Ali Haydar Bayat, "Bedr-i Dilşâd ve Murad-Nâme'de (631/1427) Tababe?", **Tıp Tarihi Araştırmaları**, S. 4, 1990, s. 61-69; Âdem Ceyhan, **Bedr-i Dilşâd'ın Murâd-Nâmesi**, c. I-II, İstanbul 1997.

⁶ Kenan Süveren-İlter Uzel, "İlk Türkçe Tıp Yazmalarına Genel Bir Bakış", **Tıp Tarihi Araştırmaları**, S. 2, İstanbul 1988, s. 136.

⁷ Ramazan Şeşen-C. Akpınar-C. İzgi, **Türkiye Kütüphanelerinde İslâmî Tıp Yazmaları Kataloğu**, İstanbul 1984, s. 234.

⁸ Ali Yardım, **İzmir Millî Kütüphânesi Yazma Eserler Kataloğu**, c. III, İzmir 1997, s. 378.

XVI. yüzyıl Osmanlı kültürünün en büyük temsilcilerinden olan İbn Kemâl'in [1468-1534] çoğu risâle olmak üzere iki yüzü aşkın eseri vardır. Eserleri arasında, Tire nüshasında olduğu gibi *Kemâliyye*, Yavuz'un emriyle tercüme ettiği söylenen Tifâşi'nin [1184-1253] *Rucû'ü ş-Şeyh ilâ Sibâh*'ı gösteriliyorsa da⁹, mütercim veya müellif ismi geçmeyen, erken Anadolu Türkçesiyle yazılmış bu iki eserin, Arapça ve Farsçaya derin vukufu yanında, ağır, tumturaklı bir ifade tarzı olan İbn Kemâl'e ait olamayacağını kesinlikle söyleyebiliriz.

Risâle'nin müellifi hakkındaki tek kaynak, içindeki kısıtlı bilgiye dayanmaktadır. Müellif'in, "*ilm-i tıb okuduğumuz üstâdumuz...*"¹⁰ cümlesinden bir şahıstan tıp tahsil ettiği, "*Arabî kitâblardan buldum çıkardım, tecrîbe itdüm*" ifadesinden de Arapça bildiği anlaşılmaktadır.

Eserin başındaki, "[*Bursa'da türbedâr*]¹¹ *Şeyh Kemâleddîn hazretleri, mübârek cismlerine müte'alliğ ba'zı emrâz zıkr itdüklerinde, biz dağı bir niçe 'ilâc zıkr idüb ve lâkin hâtırında durmamağ-ıla bir kağıda tesvîd olsun deyü işâret bir buyurmaları-y-ıla, muhâbbetleri şevkiyle bunca edviye-i laîfe cem' eyledük, tâ ki mübârek mizâclarına 'azîm menfa'at olub, bizi zıkr bi'l-hayr ile yâd itmeklige bâ'ış ola. Ve bu kitâba Kemâliyye deyü ad virdüm şerîf ismlerine mensüb olub şeref ola*" satırlarından, Bursa'da saygı duyduğu türbedâr Şeyh Kemâleddîn'e tavsiye ettiği bazı ilaçları, şeyhin hatırda kalması için yazmasını istemesi üzerine hazırlanmıştır.

KAYNAKLARI

Kemâliyye'deki, "*Şifâ kitâbında eydür*", "*Akşemseddîn mücerrabâtındandır*", "*Mevlânâ Akşemseddîn katında bir kişi eydür*", "*Mücez şerhinde eydür*", "*Gâyetü'l-Münâ'da eydür*", "*Arabî kitaplardan buldum çıkardım, tecrîbe itdim*" ifadelerinden anlaşılacağı üzere derleme bir eserdir. On bir yerde geçen, "*Şifâ kitâbında eydür*", "*Şifâ kitâbını taşnif iden hekîm eydür*", "*Şifâ kitâbında eydür muşannif Hacı Paşa*" ifadelerinin ardından verilen bilgilerin büyük bir kısmı, Hacı Paşa'nın

⁹ İsmet Parmaksızoğlu, "*Kemâl Paşa-zâde*", **İslam Ansiklopedisi**, c. VI, İstanbul 1967, s. 565.

¹⁰ Süleymaniye nüshası, v. 6^b 11.

¹¹ Süleymaniye nüshası, v. 1^b 8.

Müntehab-ı Şifâ'sında bulunmadığından, *Şifâu'l-Eskâm* ve *Devâu'l-Âlâm*'dan istifade ettiğini düşünmekteyiz. Kaynaklar arasında zikredilen İbnü'n-Nefis'in, yedisi Arapça, ikisi Türkçe olan dokuz Mûcez şerhlerinden¹² hangisinden istifade edildiği anlaşılamamaktadır. *Ġâyetü'l-Münâ* olarak tespit edebildiğimiz tek kitap ise, Salih b. Nasrullah'ın [ö. 1669] Arapça *Tıbbu'l-Cedîdü'l-Kimyâ*'sının Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlığı sırasında [1718-1730] saray hekimi Hasan tarafından tercüme edilen *Ġâyetü'l-Münâ fî Tedbiri'l-Merzâ*'dır.¹³ Benzer kitap isimleri arasında, *Câlînûs'un Kitâbu'l-Münâ*'sı, el-Kumrî'nin *Kitâbu'l-Gunâ ve'l-Münâ*'sı da vardır. *Ġâyetü'l-Münâ* bunlardan biri mi, yoksa tespit edemediğimiz başka bir eser midir bilemiyoruz. Diğer kaynakları arasında, Akşemseddîn, üstatlarından Afyonkarahisarlı Yigen 'Îmâd, bazı Arapça tıp kitapları, *Tıbb-ı Nebevî* ve *havas ilmi*'ne ait¹⁴ eserler vardır.

KEMÂLİYYE MUHTEVÂSİ

Erken dönem Anadolu Türkçesiyle kaleme alınmış olan *Kemâliyye*, yazılış sebebini açıklayan kısa bir girişten sonra, on bir bâbda, *baş, göz, diş, bel, selesü'l-bevl [ıdrarını tutamama, idrar kaçırma], cimâ yani cinsî gücü arttırma, makat çevresindeki kaşıntılar, bâsurların [hemoroid] tedavileri, tedavide kullanılan şerbetler, macûnlar ve murabbâlar, hekimlere vasiyet* bölümlerini ihtiva etmektedir.

Risâlede, hastalıkların büyük bir kısmının sebepleri, belirtileri, sonuçları aktarılmadan, çeşitli kaynaklardan derlenmiş, hemen tamamı bitkisel kaynaklı olan müfret ve mürekkep ilaç formülleri verilir.

Tıbbî kitaplar yanında bir tıbbî nebevî kitabından aktardığı, çok konuşma, çok uyuma, çok yeme ve çok cinsel ilişkinin hastalık getirdiği ifadesiyle,

---

¹² Ramazan Şeşen-C. Akpınar-C. İzgi, **Türkiye Kütüphaneleri İslâmî Tıp Yazmaları (Arapça, Türkçe ve Farsça) Kataloğu**, IRCICA, İstanbul 1984, s. 102-104.

¹³ Ali Haydar Bayat, **Tıp Tarihi**, İzmir 2003, s. 263, 275. Risâlede bahsi geçen *Ġâyetü'l-Münâ*'nın, erken dönem eserlerinden olması sebebiyle Hasan'ın eseri olması mümkün değildir.

¹⁴ Nesnelere harf, kelime ve duaların gizli özelliklerinden faydalanarak, gayb'dan (bilinmeyen dünyadan) haber veren veya varlıklar üzerinde etkili olduğu ileri sürülen gizli ilim [Bkn. İlyas Çelebi, "*Havas İlmi*", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. XVI, İstanbul 1997, s. 517-521]

Şifâ'dan alıntı yaptığını zikrettiği¹⁵ “*Şifâ kitâbında kebere otunuñ hâşşiyyeti budur ki bäsürli kişi yatsu namâzı vaqtinde kebere biten yere vara anası adın ve kendi adın diye kim, ‘yâ kebere sen fülân ‘avretüñ oğlunuñ bäsürısın’ diye andan giderüb ide. Seher vaqtinde yine gelüb ide ki, ‘yâ kebere sen fülân kişinün oğlunuñ bäsürısın’.* Andan yine yatsu namâzında gele ide ki, ‘sen fülân hâtunuñ oğlunuñ bäsürısın’ diyüb *qoparub yabana ata, ammâ demür âletle qoparmaya. Bäsür günden güne qurıya, zâ’ıl ola. Bu hikmeti hiç kimse inkâr itmeye zırâ havâşş haqdur*” gibi bilimsel tıpla bağdaşmayan tedavi yolları da aktarılır.

NÜSHALAR

Kemâliyye'nin mevcut yazma nüshalarının sayısını Yelten üç, Şahin iki, İslamî Tıp Yazmaları Kataloğu'nun dört olarak tespitlerine karşılık, biz eserin on beş nüshasını tespit etmiş bulunuyoruz.

- Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdadlı Vehbi Efendi Bölümü, No 1465, v. 40-65, s. 15, 148x105 [120x70] mm., hat, harekeli ta'lik, konu başlıklarıyla bazı kitap ve bitki isimleri kırmızı mürekkeple yazılmış.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli Bölümü, No 1646/1, v. 26, s. 13, 145x98 [115x60] mm., hat, yer yer harekeli nesih kırmızı mürekkeple yazılmış.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Bölümü, No 2074, v. 92-115, s. 13, 203x145 [142x93] mm., hat, harekesiz ta'lik, konu başlıklarıyla bazı kitap ve bitki isimleri kırmızı mürekkeple yazılmış.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Bölümü, No 2111/2, v. 33-46, st. 13, 180x130 [120x75] mm., hat, harekesiz ta'lik, konu başlıklarıyla bazı kitap ve bitki isimleri kırmızı mürekkeple yazılmış.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Abdülgânî Ağa Bölümü, No 1465/3, v. 40-65, talik, 148x105.
- Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Tıp, No 80, v. 18, talik.
- Millet Kütüphanesi, Tıp, No 248, v. 13, talik.

¹⁵ *Müntehab-ı Şifâ* da böyle bir bilginin olmamasına karşılık, *Şifâu'l-Eskâm ve Devâü'l-Âlâm*'da olup olmadığı konusunda, kitabın Arapça olması sebebiyle inceleyemedik.

- Bursa Bölge Yazmalar Kütüphanesi, Haraççioğlu Bölümü, No 1149/1, v. 148-161, s. 17, Müstensih, Trabzon Kal'ası dizdârı Yûnus.
- İzmir Millî Kütüphanesi, No 590/2, v. 82-91, s. 18, 240x170 [150x80] mm., hat, nesih, 7. bâbdan sonrası eksiktir.
- Tire Necip Paşa Kütüphanesi, Diğer Vakıf Eserleri Bölümü, No 13/5, v. 366^b-374^b, 295x185 [235x108] mm., nesih, cetveli, istinsah tarihi 1137/1725.
- İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, No 837/27, v. 502-509, istinsah tarihi 1090/1679.
- İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Kütüphanesi, Yazma No 12(C/3501), v. 1-49, 17,3x12,3 [12x6,5] mm., harekeli nesih, 13 s., istinsah 18 RA 1284/21 Temmuz 1867.
- İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi Müzesi Kütüphanesi, No 270/3, v. 18^a-25^b, 200x140 [136x68] mm., hat, nesih; sonu eksik.
- İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi Müzesi Kütüphanesi, No 465, v. 77-106 (sayfa olarak numaralanmış), 175x125 [113x63] mm., hat, nesta'lik.
- Çorum Hasanpaşa Halk Kütüphanesi, No 2910, v. 1^b-14^b, 863/1458, talik; kütüphane kaydında Akşemseddin Muhammed b. Hamza eş-Şâmî el-Osmancıkî, yani Akşemseddin gösterilmektedir.¹⁶

Sonuç olarak kısaca ifade etmek gerekirse;

- *Kemâliyye* erken Anadolu Türkçesiyle yazılmış tıbbî risâle olduğundan, tumturaklı ifade tarzı ve üslûbu olan İbn Kemâl'in eseri olduğunu düşündürmemektedir.

---

¹⁶ Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi'nde *Kemâliyye* adıyla kayıtlı bir eser mevcutsa da [Cemşid b. Mes'ud b. Mahmud el-Mulakkab bi-Gıyâs, **Kemâliyye**, Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi, No 132, v. 21^b-44^b], temin ettiğimiz CD'sinden bunun astronomiye ait bir eser olduğu anlaşılmıştır.

- Yazarı, Osmanlı Müelliflerinde zikredilen Şîrvânlı Mahmûd ve Tire Necip Paşa Kütüphanesinde ifade edildiği gibi İbn Kemâl Paşa olmayıp Bursalı bir hekimdir.

- On bir bölümde tedavide kullanılan ilaç formüllerinin kullanılışı yanında ciddi bir tıp kitabında olmaması gereken *havâs* ilmi ve *tıbb-ı nebevî*yle ilgili bilgileri ihtiva etmektedir.

- *Kemâliyye*'nin 15 nüshasının varlığı, uzun zaman el kitabı olarak kullanıldığı intibahı vermektedir.

- Aynı ismi taşıyan, sayfa sayısı yaklaşık olan eserlerin her zaman aynı kitap olmayacağı gerçeği ile böyle durumlarda yazma nüshaları bizzat görmenin gereği ortaya çıkmaktadır.

- Tarihî tıbbî yazma eserlerin yayına hazırlanmasında tıp tarihçileriyle teşrik-i mesai yapılmasının zorunlu olduğu, bilim tarihi dışındaki kişilerin yayınlarından anlaşılmaktadır.

- Hazırladığımız Tire Necip Paşa nüshasıyla birlikte, neşredilen metinler genel olarak paralellik göstermekle birlikte, birbirinden farklı kelime, cümle hatta paragraf düzeyinde eklentileri ihtiva etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- ATSIZ, Hüseyin Nihal: “*Kemâlpaşa-oğlu'nun Eserleri*”, Türkiyat Mecmuası, S. 6, İstanbul 1966.
- BAYAT Ali Haydar: **Tıp Tarihi**, İzmir 2003.
- Bursalı Mehmed Tahir: **Osmanlı Müellifleri [1299-1915]**, c. III, Meral Yayınları, İstanbul 1975.
- ÇELEBİ İlyas: “*Havas İlmi*”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. XVI, İstanbul 1997, s. 517-521.
- ÇELEBİ İlyas: “*Kemâlpaşazâde/Eserleri*”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. XXV, İstanbul 2002, s. 245-247.
- ÇELİKKANAT Abdullah: “*Şeyhü'l-İslâm İbn-i Kemâl*”, **Sızıntı**, c. XXV S. 303, İzmir 2004, s. 136-139.
- Demirel MUSTAFA: “*Kemâl Paşazâde ve Yusuf u Zeliha'sı*”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 154, İstanbul 2005, s. 209-223.

- KILIÇ Mustafa: “*İbnü’l-Kemâl Paşa (H.873-940/M.1468-1534)*”, **Eyüb Sultan Sempozyumu VI**, İstanbul 2003, s. 152-157.
- PARMAKSIZOĞLU İsmet: “*Kemâl Paşa-zâde*”, **İslâm Ansiklopedisi**, c. VI, İstanbul 1967, s. 561-566.
- SÜVEREN Kenan -İlter Uzel: “*İlk Türkçe Tıp Yazmalarına Genel Bir Bakış*”, **Tıp Tarihi Araştırmaları**, S. 2, İstanbul 1988, s. 126-142.
- ŞAHİN Hatice: “*Anadolu’da Yazılmış Bir Tıp Kitabı Kemâliyye*”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl 6, S. 9, Bursa 2005/2, s. 147-172.
- ŞEŞEN Ramazan-C. Akpınar-C. İzgi: **Türkiye Kütüphaneleri İslâmî Tıp Yazmaları Kataloğu**, IRCICA, İstanbul 1984.
- UĞUR Ahmet: **Kemâlpaşazâde İbn-i Kemâl**, Ankara 1996.
- ULUÇAM Müjdat: “*İbni Kemâl*”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, c. I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 606-609.
- YARDIM Ali: **İzmir Millî Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu**, c. III, İzmir Millî Kütüphane Vakfı, İzmir 1997.
- YELTEN Muhammet: **Şirvanlı Mahmûd, Kemâliyye (Giriş-İnceleme-Cümle Bilgisi-Metin-Sözlük)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1993.
- YILDIRIM Ali İhsan: **Necip Paşa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu I**, Tire 2003.

KEMÂLİYYE

METİN

ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSİYON) SİSTEMİ

1. Metnin hazırlanmasında, Türk transkripsiyon sistemi kullanılmıştır. Uzun vokaller (ا, و, ی) ā, ū, ī şeklinde gösterildi.
2. Varak numaraları [25^a]► şeklinde, satırlar ise [satırın başında 9 punto üst karakter olarak [³gözün...]]verildi.
3. Hiçbir transkripsiyon kaidesini bozmadan, metin günümüzde yazılmış ilmî eserlerde olduğu gibi, başlık, paragraf ve noktalama [,] [.] ile anlaşılır hale getirildi.

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

ا : a, e, ı, i, u, ü	ر : r	ف : f
ب : b	ز : z	ق : k
پ : p	ژ : j	ك : g, k
ت : t	س : s	ك : ñ
ث : ş	ش : ş	ل : l
ج : c	ص : ş	م : m
چ : ç	ض : z, d	ن : n
ح : h	ط : t	و : v [u, ü, o, ö]
خ : h	ظ : z	ه : h [a, e]
د : d	ع : ʿ	ی : y [ı, i]
ذ : z	غ : ğ	ء : ʾ

[366^B]► ¹KİTÂBÜ KEMÂLİYYE Lİ-İBNİ KEMÂL PAŞA²MİN ‘İLMİ’T-ṬİBB

[Tire, Necip Paşa Ktp., Diğer Vakıf Eserleri Böl., No 13/5, v. 366^b-374^b,
295x185 [235x108] mm., nesih, cetvelli, istinsah tarihi 1137/1725]

³Bismillāhirrahmānirrahīm

⁴El-ḥamdu li’llāh ol ḳādir-i bī-zevāle kim, bize ḥastalıklarına delālet idüb bildirdi ⁵ve ṣalavāt vü teslīmāt ol ṭabībü'l-ḳulüb üzerine olsun kim, gönüller ḥastalıklarına ĩmān ve İslām ⁶birle mu‘ālece itdi. Daḥı āl ve aşḥāb üzerine olsun kim, ol server-i kā'inātuñ izin izleyüb ⁷gıtdiler. Ammā ba‘d, ey ‘azīz bu ḳadar fā'ideleri bir yere cem‘ idüb ⁸bir kitāb itdüm, sebep oldur ki, ḥabībü'l-‘ārifīn Şeyḫ Kemāleddīn ḥazretleri, mübārek cismlerine ⁹müte‘ allıḳ ba‘zı emrāz zıkr itdüklerinde, biz daḥı bir nice ‘ilāc zıkr idüb ve lakin ḥāṭırında ¹⁰dur mamağ-ıla bir kaḡıda tesvīd olsun deyü işāret buyurmaları-y-ıla, muḥabbetleri şevḳiyle bunca ¹¹edvīye-i laṭīfe cem‘ eyledük, tā ki mübārek mizāclarına ‘azīm menfa‘at olub, bizi zıkr bi'l-ḥayr ¹²ile yād* itmeklige bā‘iş ola. Ve bu kitāba *Kemāliyye* deyü ad virdüm, şerīf ismlerine ¹³mensüb olub şeref ola ve on bir bāb üzerine tertīb olundu:

BĀB-I EVVEL

¹⁴Başa Müte‘ allıḳ Olan Marāzlaruñ ‘İlācların Beyān İder.

BĀB-I ŞĀNĪ

* “yād”, iki kere yazılmış

¹⁵Göz Marazların ve Edvīyesin Bildürür.

BĀB-I ŞĀLİŞ

Ağza Müte‘ allik Olan ¹⁶Emrāzuñ Devāların Beyān İder.

BĀB-I RĀBİ‘

Dişlere Müte‘ allik Olan ¹⁷Emrāzuñ Devāların Beyān İder.

BĀB-I HĀMİS

Bele Müte‘ allik Olan ¹⁸Emrāzuñ Devāların Beyān İder.

BĀB-I SĀDİS

Selesü’l-Bevl ve Sebeblerin [367^A]► ¹Beyān İder.

BĀB-I SĀBİ‘

Cimā‘ İtmek İştihā ve Kıvvet Viren Devāları Beyān İder.

²BĀB-I ŞĀMİN

Mağ‘ ad Gicimenüñ Sebeblerin ve Devāların Beyān İder.

BĀB-I³ TĀSİ‘

Şerbetler Terkiḅ İtmek ve Hāşşiyetlerin Beyān İder.

BĀB-I ‘ĀŞİR

Ma‘ cūnlar Menfa‘atlerin ⁴ve Terkiḅ İtmesin Beyān İder.

BĀB-I HĀDİ‘ AŞR

Vaşıyyetlerin ve Vaqıyye ve ⁵Rıtl Didügünden Murād Nedür Anı
Bildürür.

*****

BĀB-I EVVEL

Başa Müte‘ allik ⁶Olan Marazlarıñ Mu‘ ālecesin Beyān İder.

Hāşhāşı kabı-y-ıla ve içi-y-ile saḥḥ idüb başa ⁷ursalar olanca baş ağrısın
gidere. ‘Aqırqarḥayı çeyneseler balğamı indürür, zift-ile yā ⁸saşız-ıla

çeyneseler çok balgam indürür, geñzi ve dimāği arıdur. Şifā kitābında eydür, ⁹bir kişinūñ balgamı çok olsa, buyānı koyulunca kaynada andan şoñra ezüb iki dirhem biber, ¹⁰iki dirhem şeker yumşak saħk idüb buyān balı-y-ıla yuğura, noħūddan kiçirek ħabbeler idüb ¹¹ağzımuñ boğazına yakın yirde duta boğazında gevdesinde koyulmuş balgamı indüre ve baş ¹²türüs[t]cek ola. Şifā kitābında eydür, başım dā'im sağ olsun diyen kişi, hemān ¹³uyandığı gibi қағırsun ve sümkürsün. Ve daħı çalkkoyun arqası üzere yatmasun ¹⁴ki, burnındaki ve gögsindeki dökilen balgam beyniye dökilür, başı ağır olur, 'akıl ¹⁵ve idrāk süst olur ve gözlerinūñ nūrı za'if olur ve delülük ve sersāmlık ¹⁶olur ve dā'im baş ağrımağ yaramaz guşşalar ve fāsıd fikirler andan ħāşıl olur, ħattā Şifā kitābında ¹⁷gördüm, çalkkoyun yattuğı zamān görinen düşe i'tibār olmaz, zırā 'aql ħayālet-i ¹⁸fāsıdeye qarışur, ādgāş ve āhlām olur. Sünnet yirine gelsün deyü çalkkoyun ¹⁹yatarsa, daħı çok yatmayalar, tizcek gerü yanın döneler. Şıgıruñ iç yağın şeker-ile ²⁰dögüb başa ursalar eyü ola. Bābūneci az şu-y-ıla kaynadub şovukdan ağrımuş başa ²¹ursalar, şovukluğunu gidere, tekrār bi-tekrār tecribe olunmuşdur. Gelincik çiçeği dibin çeyneseler [367^B]►
 'başda olan nezleyi bi'l-küllıyye indüre. Ve burnına şuyın dürtseleler burnındağı 'illetleri ²çeke indüre. Ve her dürlü baş ağrısına bir şeyhūñ kitābında bir nüşha buldum, yazdum, ³kendü elimle tecribe eyledüm. İtūñ başımuñ yuğaru çenesin kafası-y-ıla alub oda yağa, ⁴hattā kül ola, andan külini revāk bal-ıla yuğura ve başı dibiñe kazıda yaqu idüb ⁵üzerine ura, bir gün ve bir gice gidermeye, bi-'avni'llāhi te'ālā ħalāş bula. Bilād-ı Mışır'da ⁶sultānū'l-meşāyih dā'im mürıdlerine eydür kim, kaçan başıñuz ağrısı ve dimāğiñuza süstlük ⁷gelse, iki ayağıñızı ıssı şuya kurna içine

banduruñ dağı ovuñ topuqdan ⁸yuqarusın aşığaşmuñ, başdaki zaḥmet aşığa iner, dökilür, gider dirler. Du⁶acı ⁹dağı tecribe itdüm, gâyet mücerreb buldum. Bādāmı döğüb sirke ve gül yağı-y-ıla yaqu idüb ¹⁰başa ursalar, ağrısın gidere. Qaraḥisār'da ¹¹İmād'a didüm ki, beğâyet üstād idi ¹¹baş ağrısı-çün ve dimāğ şovuqluğı-çün bize bir ¹²ilāc virüñ ki andan kuvvetli olmaya. ¹²Bu ¹²ilācı yazub virdiler: birisi budur ki, zencebīl iki direm, qaranfil iki direm, eğir ¹³dört direm, mevīzec ki aña tağ üzümü dirler üç direm, her birin başqa başqa saḥk, ¹⁴gâyet yumşaq idüb elekden geçüreler, mecmū¹⁵ın bir yire cem¹⁵ idüb, ḥammām içinde başı dibiñe ¹⁵tirāş idüb üzerine ekeler, bir zamān şabr ideler ki başı kızdırur, içeri burnındağı ¹⁶şovuqluğı ve bağlam[ı] indürür, ḥall ider giderür. Bir kişinüñ dimāğı şovuqdan ḥarāb olmuş ¹⁷idi, bu ¹⁷ilācı itdüm fā¹⁷ide zāhir oldı. Āmmā birinde olmazsa tekrār itmek gerek. Aq¹⁸şemseddīn ḥazretleri bu ¹⁸ilācı görüb rağbet idüb kitāblarına yazdılar. **Faşl:** ¹⁹yimekleri bildürür kim, yüreğe ve dimāğa ziyān virür ve baş ağrısın getürür. Gâyetü'l-Münā kitābında ²⁰eydür, balıq ve bildircın ve süd ve yoğurt, qarın geçirür çerb yimekleri çok yimek dimāğa ²¹ziyān virür ve balı çok yimek baş ağrıdur, finduq ve ḥurma, büy ve tere, biber kara [368^A]► ¹zeytün ve za¹ferān ve kestāne ve kerefs kendene bunlaruñ mecmū²ın çok yimek baş ağrıdur. ²Şekerle bādām yimek dimāğa gâyet kuvvet virür, baş ağrısın giderür. Tıbb-ı Nebevī kitābında eydür, ³şalla'llāhü te³ālā ³aleyhi ve sellem buyurdular: dört nesne fehme ziyān ider, evvelā çok söylemek, ⁴dimāguñ iligin üzer, za⁴if ider, ādemi tiz qocaldur. İkinci çok uyumaq beñzi ⁵şarardur, gözleri şişirür, balgamı çoğaldur, bedeni süst idüb ḥasta ider. Üçüncü ⁶çok yimek bedeni ve mi⁶deyi za⁶if ider, gönli ve gözi nürsız ider,

düşvār marāzlar getürür. ⁷Dördünci çok cimā^ç itmek bedeni kırdır, kuvveti za^ç if ider ve dimāğı süst ve kuvvetsiz ⁸eyler. Ba^ç zı hūkemā dimişdürür bir sâ^ç at gūşşalanmak bir yıllık kuvveti giderür. Allāhu te^ç ālā a^ç lem.

⁹BĀB-I ŞĀNĪ

Göz Marāzların ve Devāların ¹⁰Bildürür.

Hardalı şu-y-ıla, bal-ıla qarışdurub göze dürtsele, qaralığın gidere. Qarlanguc ¹¹beynisin alalar, bal-ıla çeksele, şu inmekden şaklaya, dağı gözdeki ağı giderür ve ¹²tersin dağı gözüne aq düşen göze çeksele giderür, mücerredür. Ve hem qanın göze çeksele ¹³gāyet görür ide, bişmesin dağı gidere. Ve dağı ayu yağın göze dürtsele, qabaqda kıl ¹⁴bitürmeye ve hem bir tamlā ödinden göze tāmzursalar yaşardüğün gidere. Cūlnārun* üç güccük ¹⁵dānesin bir kişi yutsa ol kişiyeye göz ağrısı vāki^ç olmaya. Tatlu ve ekşi enāruñ ¹⁶şuların birbirine qatub qoyulınca bişüre, ba^ç de indürüb göze çeksele, gicisin ve harāretin ¹⁷giderüb nūrın artura. Ve sükkeri eküb gözün karañulığın ala. Ve yılan qabuğın ¹⁸zeyt yağı-y-ıla qavurub güneşe qosalar, göze çeksele, karañulığın giderüb şu inmekden emīn ¹⁹eyleye ve hem gözde olan ağı gidere. Ve sumāğı bala qatub şu-y-ıla yaqu [idüb] gözün qabağına ²⁰ursalar, qabaqda olan huşūneti giderür, gül şuyı-y-ıla bişürüb ursalar göre, nāfi^ç ola ²¹ve hem qanın ve qaralığın gidere. Ve hem kuvveti çıkınca şuda qaynadub ol şuya penbeyi ışladub [368^B]► ¹göze ursalar, ol göz kim uyuz olmışdur, fā'ide zāhir ola. Gelincik çiçeğün dögüb göze ²şuyın çeksele, gözde olan ağı

* Metinde, “çinār” olarak yazılmış.

gidere. Sumâğı içeler, göz ağrısın gidere. Ve hem gül şuyı-y-ıla ³ezüb göze tamzursalar, gözdeki ağı ve kabağda olan kalınlığı gidere. Qurduñ ödünü bal ⁴ıla göze çekseler nūrın artura ve hem gözin göyündürüb yumşaq dögeler, göze çekeler, ⁵gündüzin nice görürse, gice dağı eyle göre. Yeşil qurbağanuñ qanını alub qıl biten göze ⁶dürtseler, ayruq bitmeye. Keklik ödin süd-ile qaynadub göze çekseler, gündüz nice ⁷görürse gicede eyle göre. Keçi ödin qurudub göze çekseler hergiz ağı görmeye. ⁸Hımār-ı vahşinüñ hāşşiyeti oldur ki, her kim gözine baqsa, kendü gözine qara şu inmekden ⁹emīn ola. Üstādımız qanlı göz ağrısına bir terkīb itdi, bir gicenüñ içinde bi-emri'llāh ¹⁰halāş buldı. Terkīb budur: üç direm kızıl nohūd alub azacuk qavuralar, andan un ¹¹gibi sahq idüb harīrden geçüreler, üç direm yüzerlik tohmın dağı bir miqdār qavurub dögeler, ¹²elekden geçüreler, ikisin gül şuyı-y-ıla balçık olunca birbirine qarışduralar, penbeye dürteler, ¹³yatsu namāzından soñra iki gözinüñ kabağı üstine yapışdurub üstini bizle bağlayalar, ¹⁴şabāha değın gidermeyeler. Bir kerre olmazsa tekrār ideler. Allāhu te^c ālā a^c lem.

¹⁵BĀB-I ŞĀLİŞ

Ağıza Mütē^c allıq Olan Emrāzı Beyān [İder].

¹⁶Ṭuraq otını ve māzūyı, berāber, ayru ayru sahq idüb şumak içinde qaynada ve indüre, ¹⁷ağzına qarşu tütub veyāhūd şumaq şuyı-y-ıla qaynamadan qurula ağzına alsa, ¹⁸şifā bula mücerredür. Şifā kitābında eydür, her kim ağzı qoqusı gökçek olsun ¹⁹dir ise, yaş mersin yaprağın, kızıl üzümüñ çekirdegin çıkarub ikisin hāvānda ²⁰döge, hall olub qarışınca, ba^c de nohūddan büyük hābbeler idüb ikisin gice, ikisin ²¹şabāh

yuda, ağzından gelen nefes laṭīf ola. Şarımşaḡ ve şoğan ḡoḡusı [369^A]►
¹ağzında belürmesin diyen kişi, ḡuru kişnici çeynesün kim, yaramaz
ḡoḡuyı giderür, eyü ḡoḡular getirür. ²Şifā kitābında eydür, kişi murād
eylese ki, dā'imā ḡül gibi ḡoḡa. Ḳızıl ḡüli hāvanda döḡüb ³un gibi eylese,
ḡammāmdan ḡıḡduḡda bedeninde der var iken boynına ve ḡöḡsine ve
ḡoltuḡlarına ⁴dürtse, bir hammāma daḡı varınca rāyihāsı gitmeye. Bir
dürlü daḡı ⁵anberi ḡül şuyı-y-ıla yuḡura ⁵bedenine düрте, şuya girmeyince
bedeninden gitmeye.

BĀB-I RĀBİ'

Dişlere ⁶Müte' allik Olan Marazların Devāların Beyān İder.

Şifā kitābında eydür, ekābir-i eṭibbā ⁷şovuḡdan ve ıssıdan olan diş
aḡrısına ittifāḡ itdiler ki, tuḡı muḡkem saḡḡ idüb ⁸ve şarb sirke-y-ile
mülemma' idüb, aḡızda ṡutub yine döke. Bu resme ⁹ilāc itmek gerekdür.
⁹Du' ācı daḡı tecribe itdüm, bi-ḡamdi li'llāhi te' ālā, şifā buldum. Diş
aḡrısı şovuḡdan ¹⁰olsa, buḡday kepeḡini döḡülmüş tuḡ ile ḡavurub iki
ṡuluñlarına ve başına ısıcaḡla urub ¹¹şifā bula. Dişlerde ḡurd olsa,
ḡıḡarmaḡa ¹²ilāc budur ki, bāñ toḡmını mūm-ıla yuḡurub ¹²fetil ide, yaḡub
bir ḡanaḡa şu ḡoyub öñüne ala aḡzın üstine aḡa, tā kim ol ¹³yanān fetiliñ
yalıñı ve düṡünü aḡzına girüb, dişinüñ ḡurdlarına gide. Ḳurtlar inüb
ḡanaḡda ¹⁴olan şuya dökilüb āşikār ola. Meḡer ol kişinüñ dişinde ḡurd
olmasa, ¹⁵oluncaḡ elbette ḡıḡar. Mücez kitābında [eydür] bir kişi
aḡyānen ağzında bal-ıla sirke ṡut-sa, ¹⁶yüz yigirmi yaşına varınca bir
dişine zarar gelmeye. Ve diş ḡanayub ve yāḡūd çürüse ¹⁷ilāc budur ki,
aḡzına ısıcaḡ şu ṡutub yine döke ve barmaḡı-y-ıla muḡkem ḡanayınca

ova, tüküre. ¹⁸Ba^c de tuz eküb ve şâbı yumşak döğüb, bal-ıla qarışdurub diş üstine süreler ¹⁹birde olmazsa tekrâr ideler.

BĀB-I HĀMĪS

Bel Marazların ²⁰ ve Devāların Bildürür.

Şifā kitābında eydür, ekser bel ağrısı şovukdan olur. Nişānı oldur ki, ²¹çıblak olduğda ve gice açuğ olub, şuyı çoğ içüb ve yemişleri çoğ yiyicek, ağrısı [369^B]► ¹ziyāde olur. Bilgil ki cümle erlik kuvveti belden gelür. Nitekim Hakk celle ve ‘alâ Kur’ân-ı Kadīm’inde ²buyurur: “*huliķa min mā’in dāfiķin • yehrucu min beyni’s-şulbi ve’t-terā’ib*” [Bel] dağı süñüklerden ³ve tamarlardan maħlūt ve mürekkebdür. Belde şovukluğ olsa, te’şir bu zikr olunan süñüklere ve ⁴etlere ve tamarların cümlesine olur. Beli aşl mizācından ki harāretdür, çıkarır, şovudur. Pes çünkim ⁵aşl mizācı müteğayyir olur, çıkan meninün mizācı müteğayyir olur, cimā’ itse tiz iner, lezzeti ⁶az olur. Ve hem şovuk belden gelen meniden avretler hāmile olmaz, belde şovukluğ ⁷olıcağ bevl āleti ve iki bögrek ve küllī kuvvet za’if olur, tiz tiz tebevül idüb ve ālet ⁸süst olub, cimā’ lezzeti az olduğı, küllisi belde şovukluğ olduğındandır. Aqşemseddin katında bir kişi eydür ki fülān kişinün bunca oğlı vardur. Şeyh eydür -rahmetu’llāhu ^{10c}aleyh-, ol kişinün beli berk imiş. İy ‘azizim bilgil kim, bir maraz batman batman girür, ¹¹dirhem dirhem çıkar. Şovukdan vāki’ olan tedric-ile, ıssı nesnelere-ile ‘ilāc ¹²olunur. Bel şovukluğuna ‘ilāc budur ki, evvel taruyı kavuralar, bir bize koyub belün ¹³ağrıyan yirine

---

* “O (insân) sırt ile göğüs kafesi arasından atılan bir sudan yaratıldı, bel ile kaburgalar arasından çıkar o su” [Kur’ân, Tarık Süresi/86, âyet 6-7].

bağlayub, irteye dek çalkçoyun oluca[k] tarunuñ üstine yatub, ¹⁴tekrâr bu resme idüb ¹⁵ilâc ideler. Bir kıumrâl kıuzı derisinüñ kürküni alub, yukaru ¹⁵ucın yağrın küreklerinden tâ oturaķ yirine varınca göñlekden taşra yüzünüñ ¹⁶içine diküb ve tüyin tenden yaña idüb, üstünden kıuşanalar kim, yil girmeye. Ve tuzı ¹⁷yumşak saħķ idüb, taruya kıarışdurub, zıkr olunan üzre ısıcaķ urub şabr ide, ¹⁸ekşiden ve şovuk şudan ve havâdan hâzer ide, ıssı nesnelere yiye, ısıcaķ tütüb ¹⁹bir zamân perhîz ideler, tâ ki tecrîd-ile zâ'il ola. Ve ağrı gitdükden şoñra hafîf ²⁰ta^c âmlar yiyüb. Âmmâ kıuzı derisin bahâr eyyâmın geçirüb tamâm havâlar ıssı olmayınca gidermeye. ²¹Ve giderdükden bir nice gün panbük bizin kıat kıat idüb kıoyub, andan gidere. [370^A]► ¹Şifâ kitâbında muşannıf Hacı Paşa bir yağ terkîbi zıkr idüb, dühn-i mübârek diyü ad ²virmişdür. Bel ağrısı ki şovukdan veyâ yilden ola, hülâşaten cemî^c bedende ne kıadar ³şovukdan hâşıl olmış sızılar var-ısa şifâdur ve mücerredür. Budur ki zıkr olunur: ⁴yigirmi dirhem eskimiş şarımsaķ alub, kıabı-y-ıla yumşak döge ve on dirhem saħķ olmış ⁵bîber alub, iki rıtl zeyt yağı-y-ıla kıaynadub yarım rıtl kıaldıkdan şoñra indürüb süze, ⁶şâfî yağ kıala. Andan tekrâr od üzerine kıoyub, daħı beş dirhem ferfiyün ve beş dirhem ⁷günlük saħķ idüb, ol yağüñ içine kıoya ve muħķem kıarışdura. Andan indürüb sırcalı ⁸kaba kıoyalar, bel ağrısına ve baş çegzinmesine hâcet vâktinde ısıdub ve tenini od yanında ⁹kızdurub, dürtüb muħķem ovalar. Birde olmazsa tekrâr tekrâr ideler şifâ ola. ¹⁰Şifâ kitâbında bir yağ daħı zıkr olunur eski bel ağrısına: bir rıtl zeyt yağın alub, ¹¹içine bir vaķıyye aġu aġacı yapraġıñ kıoyub, yapraġüñ kıuvveti çıkınca kıaynadub andan indüre, ¹²içi şırcalı kaba kıoya. Vâkt-i hâcetde ısıdub ve beli daħı kızdura, muħķem ovalar.

¹³Şabâh hammâma vara, çıkdıktan şoñra ısıcağ nohūd-ıla bişmiş koyun eti şurbâsın ¹⁴ıyüüb, beli ısıcağ tular şifâ bula. Ve bir dağı Akşemseddin eydür, on dirhem tuz, iki dirhem biber alub, ¹⁵ikisin dağı yumşak dögeler, hammâma varub çok şu döke. Andan ¹⁶ol tuzla biberi dürteler, ovalar, bol bol ekeler ve ifr[â] tura, ba^c de yuya şifâ bula. ¹⁷Bu ‘ilâcı halka çok söylerdi: eger biber üç dirhem olursa dağı kuvvetli ola. ¹⁸Baş ağrısın ve dimâğ şovuklığın gidermek için ‘İmâd'dan yene terkib yazdum, ¹⁹bel ağrısına gâyet münâsib ‘ilâcdur gâfil olmayasın. Biberle tuzı nice itmek ²⁰gerek ki, tennürü kızdurub üstüne keçe döşeyüb ve dağı üstüne panbük bizi ²¹döşeye, şırtı üstüne yata, şifâ bula. Huşuşan mezkür yağlardan dürteler, kalıkcağ [370^B]► ¹koyun eti-y-ile, ıssı otlar-ıla bişmiş nohūdlu havuç kalyesi veyâhūd bahârla bişmiş koyun kebâbı dağı ²eyüdür. Ekşilerden ve şovuk şudan ve şovuk yimişlerden hazer itmek gerek.

BÂB-I ³SÂDİS

Selesü'l-Bevl Olmaq Marazların Bildürür ve Mu^c âlecesin Dağı Beyân İder.

⁴Bu emrâzuñ ekşeri şovukdan olur. ‘İlâcı budur kim, şovuk vaqtinde tuzlular yemeyeler ⁵belluğ ve mürr ve râsen ve haşalbân ve günlük ve tobalak ve uştuğūdus ve biber, her birinden ⁶onar dirhem alub muhkem sağk idüb ve elekden geçirüb, altmış dirhem dögülmüş şeker ile qarışdurub, ⁷bir dirhemden bir mişkâle dek iyüüb şifâ bula. Bir dağı ‘ilâc budur ki, belluğı şarb sirkede ⁸ışladub, dört dirhem günlük ve mersin ve

helīle* -i kābulī ve belīlec her birinden üçer⁹ dirhem ve tobalak beş dirhem yumşak dögüb kifāyet miqdārı bal-ıla qarışdurub, hācet¹⁰ vaqtinde bir mişkāl yiyeler. Ve dağı üç cevzi kebāb idüb yiyüb yatsa, begāyet¹¹ nāfi^c ola. Mūcez Şerhi'nde [eydür], şarımşak bu marāza ziyāde nāfi^c dūr, nice zamān isti^c māl¹² itmek gerekdür. Yine bu kitābda eydür, günlük ve topalak her birinden berāber alub, dögüb bal¹³ kıtab, her şabāh bir mişkāl yiye. Bir dürlü dağı budur ki, çörek otı-y-ıla sezāb¹⁴ tohmın berāber alub dögüb, bal kıtab ma^c cūn idüb, bir dirhem yiye. Akşemseddīn¹⁵ mücerrabātında bellūt terkīb[i]: çörek otı yigirmi dirhem, zencebīl beş dirhem, kıaranfil iki dirhem, ¹⁶dār-ı fülful üç dirhem, za^c ferān beş, kebābe üç dirhem, şoğan tohmı iki dirhem, topalak beş¹⁷ dirhem, havuç tohmı beş dirhem, havlincān üç dirhem, maştakī bir dirhem, cevz üç dirhem, ¹⁸günlük bir direm, bellūt unı altmış dirhem, kıavrulmuş buğday unı yüz yigirmi, revāk bāl¹⁹ altı yüz dirhem, bellūtı cüz'ī kıavurub andan döge, unı dağı vech-i meşrūh üzere kıavura²⁰ ve dögüb cümlesin eleyüb andan kıartub, balı kıaynada, üç kez köpügin alub, añul añul²¹ kıaynadub kıvāma getüre. Āmmā kıvāmın kıatı eylemeye ki, ma^c cūn kıatı olmaya. Andan ocağdan [371^A]►¹ indürüb birez kıarışdura, tā ki hārāret kıuvveti gide, edvıyenüñ kıuvvetin şımmaya. Ba^c de bir şırçalı² kıaba kıoya, hācet vaqtinde isti^c māl oluna. Bel ağırlarına ve kıuvvet-i cimā^c a ve bağılulara ve ³sancuya ve yürek burusına, selesü'l-bevle mücerrebdür, çeşnisi dağı gāyet kıatludur. ⁴Selesü'l-bevl olanlaruñ yimeklere budur ki, kıoyun etin kıavurub kışnicle yiyeler, yāhud kışnıcı⁵ soñra ekeler. Bal ve şarımşak

* Metinde, *helīlec* yazılmış.

yimege müdâvemet ideler, [sumâk] aşına ıssı otlar kıatub yiyeler, nafi' dür
6'in-şâ'-Allâhu te'âlâ.

BÂB-I SÂBİ'

Cimâ'a Kıuvvet ve İştihâ Viren 7Nesneleri Beyân İder.

Buçuık dirhem kıaranfil kıızıl keçi südinde işladub içe ve bunu her gün
8'âdet idine, begâyet kıuvvet vire. Ve dahı nohûdı kıoz yağ-y-ıla ve bal-ıla
kıarışdurub 9ma'cün ide, şabâh açla ve yatıcaık vaktin yiye, begâyet
muıavvîdür. Tâze balııı şoıan-ıla 10bişürüb yimeıı 'âdet idinse, menî
arturub cimâ'a kıuvvet virür. Ve beş dirhem turb toııını döıüb, 11on
dirhem şekere kıatub, ĩin-i cimâ'da yiye, süst olmaya. Şifâ kıtâbında
eydür, bol 12şoıan-ıla ve nohûd-ıla bişmiş kıoyun eti, erkek semiz oılaık
eti ve tavuık ve bıdırcın 13ve serçeler ve herise ve südlü birinc ve rûfadan
yumurda ve üzüm ve kııyâr ve kıabaık ve şeftâlû 14ve na'nâ ve keşür ve
şalgam ve turb ve böırölce ve fıstık ve zerdâlû ve bādâm ve köknâr 15ve
sayaıı ve bal ve kendene, cümlesi muıavvîdür. Her kışinüñ mizâcına
ıöre virile. Kıuru yâbis kışıye 16ıssı yimekler virmeye, bi'l-küllıye
cimâ'dan kıalur, cimâ'a kıyân eyleyen, şovuk şuyı çok 17içmek ve kıanı
çok aldıрмаık, mercimek ve tuzlu ekşidür. Cimâ' kıuvveti için yimekler
isti'mâl 18itmek yegdür, edviye isti'mâl itmeden. Ve kıaşııın tiz tiz
yülümek cimâ'a kıuvvet virür. Ekşer-i 19ettibâ dimişler kı, cimâ'a ĩariş
olub edviye kıabî'at kıyâındur, meıer birkaç gün ĩâatunlara 20erlik kıöstersin
diyü isti'mâl iderse, nesne lâzım gelmez, ämmâ şan'at idinmeye ve bu
kıtâbuñ 21âıirinde muıavvî eşrıbe ve ma'âcîn zıkr olunsa gerekdür in-
şa'-Allâhu te'âlâ.

[371^B]► ¹BĀB-I ŞĀMİN

Maḳ' ad Gicişdügi Sebepleri ²ve Devāları Beyānındadır.

Maḳ' ad gicişdügi sebebi ya göyünmiş şafrādur ve yāhūd azmış tuzlu ³balgamdur. Şafrādan olanuñ ' alāmeti, tatlu nesne gicisin arturur ve şaru şu çıkar, birez ⁴gici emīn ola, zīrā gicişdüren ol şaru şudur kim, göyünmiş şafrādur, qaşımāḳ-ıla çıkar, birez emīn ⁵olur. ' İlācı budur ki, mā-i rummāni iče, tā kim göyünmiş şafrāyı ḥalt' ola ve ishāl ide, ⁶çıkıruub pāk eyleye. Terkīb budur: ekşi ve tatlu enāruñ taşra qabların şoyub, içinde ⁷olan şaru qab-ıla şıqa, yüz dirhem qaynadub kefin alub, dört dirhem şaru helīle, ⁸üç dirhem kābulī helīle qabları, dört dirhem helīle nīm kuft idüb, şu içinde tamām ıslana, üzerine yigirmi dirhem şeker qatub süze ve iče. Qan göyündürür nesnelere ihtirāz ideler, ¹⁰bal ve bekmez ve quru üzüm ve quru incirden. Āmmā ekşi yimek, nārdenk aşu ve qoruq aşu gibi, ¹¹maḳ' ad neden gicirse cümlesine nāfi' dūr. Sirke sürmek ve gül yağı sürmek ve gicişen ¹²ḥacāmat itmek, şişe çekmek nāfi' dūr. Bir ' ilācı daḥı, ḥām şābı döğüb qatrān-ıla ¹³ḥalt' ve şāf ide. Bir daḥı, şeftālū yapraḡın alub, gölgede qurudub, hāvānda ¹⁴saḥḳ ve üç şabāḥ üçer dirhem yiyeler. Ve sergeleyi saḥḳ idüb, yoḡurub ¹⁵şāf ide maḳ' adında götüre. Bāsūr didükleri nesne ḥöd qoyu qandan olur ¹⁶kim aña sevdā dirler. Pes bāsūrly kişi sevdā arturur nesnelere ihtirāz ideler, ¹⁷şıḡır ve keçi etleri ve quru et ve mercimek ve kelem ve bādincān gibi. Sevdā çok olıcak ¹⁸ishāl itmek gerek. Qan çok gider, qan aldırmmak gibi. Ve şovuk şu-y-ıla ¹⁹ḥāhāret itmemeK gerek ve ḥāhāret idicek, panbūq bizi ile yaşu almaḳ gerek, aḡrısı ²⁰ziyāde olursa deve örgüci yağı yāhūd

zerdâlû çekirdegi ya gül yağı muḳl-ı ezraḳ ²¹ile dürtmek gerek. Haşhâş kabı ve ḥatmi ve kendene ḳaynadub şu-y-ıla istincâ itmek [372^A]► ¹şuyı şovumadan ‘ale’l-fevr silmek gerek. Ğıdaları semiz ḳoyun eti ya ḳuzu ya semiz tavuḳ eti ²ya rûfadan yumurda ve isfînâḥ ve erişte, bâdâm yağı ve tereyağı yimek gerek. Bir ‘ilâc ³daḥı, iki kez ya üç kez sülük urub yaramaz ḳanın gidere. Bir daḥı, ḳoyun boğazlanduğı gibi ⁴ıssıcaḳla öykenüñden bir barmaḳ miḳdârı keseler, maḳ‘aduñ içinde şâf gibi götüreler. ⁵Bir pâre daḥı maḳ‘aduñ taşrasında götüre. Birez şovuduḳda ısıcaḳla birin daḥı uralar. ⁶Bu resme bâsûruñ yaramaz şuların çeke, ala. Yiñi ağulu olduğı-çün ite virseler yimeye. ⁷Bir daḥı, beş dirhem ağu ağacı yaprağından alub saḥḳ idüb, ṭancaraya ḳoyub, üstüne ⁸otuz dirhem zeyt yağı ḳoya, ḳaynada, ba‘de süze şâfî yağ ḳala. Andan fetîl idüb bandura, ⁹şâf gibi götüre. Eger bâsûr maḳ‘aduñ taşrasında ise tekrâr düрте, bi-‘avni’llâḥ ¹⁰şifâ bula. Bir ğarîb ‘ilâc daḥı budur ki, yaş kebreyi döğüb şuyın ala, bevâsîre düрте ¹¹tekrâr elbette zâ‘il ola. Ḥardal ile dâ‘im buḥûr itse bevâsîri gidere. Ve üç yılğun ¹²ağacı-y-ıla buḥûr itseler ḳurıdur, giderür. Bir daḥı, şeftâ[lû] çekirdegini ḳırub için hâvânda ¹³döğüp yağın çıkara, maḳ‘ada dürteler ve ḳabını bir çömlege ḳoyub buḥûr ideler, üstüne ṭuralar, ¹⁴bu resme ide, bevâsîrûñ sigilleri gide. Ve daḥı, bir dirhem kebere köküñ döğüb, bal-ıla ḥalt ¹⁵idüb yiye, nâfi‘ ola. Bir daḥı, üç dirhem kendene şaḳsıya ḳoyub buḥûr ideler nâfi‘ ola. ¹⁶Bir daḥı, devenüñ örgüci yağın zerdâlû çekirdeğın ve kendene berâber saḥḳ ve ḥalt maḳ‘ada dürteler, ¹⁷beğâyet fâ‘ide ide. Şifâ kitâbında [eydür], kebere otınuñ ḥâşşıyyeti budur ki, bâsûrlı ḳişi yatsu namâzı ¹⁸vaḳtinde kebere biten yere vara, anası adın ve kendi adın diye kim, yâ kebere sen

fülân ‘avretüñ ¹⁹oğlunuñ bäsürısın, diye andan gidüb seher vaqtinde yine gelüb ide ki, yā kebere sen ²⁰fülân kişinüñ oğlunuñ bäsürısın diye, andan yine yatsu namāzında gele, ide ki, sen fülân ²¹hātunuñ oğlunuñ bäsürısın diyüb qoparub yabana ata. Āmmā demür āletile qoparmaya. [372^B]►
¹Bäsür gündən güne quruya zā’ıl ola. Bu hikmeti* hiç kimse inkār itmeye, zīrā havāşş haqdur. ²Şıfā kitābında eydür, kimse arslan derisinüñ üzerine otura bevāsiri gide bir rivāyetde ³örtünenüñ dimişler.

BĀB-I³ TĀSİ‘

Şerbetleri Terkiḅ İtmek ⁴ve Hāşşaların Bildürür.

Gül şarābr: harāreti giderür, qandan ve şafrādan olan emrāzi def’ ider, ⁵ṭabi‘ atı telyīn, yürece kuvvet ve gönüle feraḅ virür: dört rıtl kızıl gül yaprağın içi sırçalı ⁶qaba qoyub, anuñ üzerine on rıtl şeker qoyub, bir gün ve bir gice tura ve dā’imā ol yaprağı şu ⁷eşeri qalmayınca muhkem şıqub, ba‘de ol şuyı bir taş çömlege qoyub, yarısı qalınca muhkem qaynadub ⁸ve köpügin alub, şāf ideler. Andan ol şuya dört rıtl şeker qatub, yumşaq od-ıla qoyulınca ⁹qaynadalar andan indürüb isti‘ māl ideler. **Maṭlab,** *Şarāb-ı benefşe:* harāretde, ruṭübetde ¹⁰mu‘ tedildür. Zātü’l-cenb marāzına ve öykene ve gögüse ve bögreklere ve qavuğa, küllīsine fā’idedür. ¹¹Huşūşan şafrāya ve öksürüğe fā’idesi çoqdur. Āmmā şap-ıla olsa mi‘deyi za‘ıf ider, ¹²ğāfil olmayasın. Bu benefşe şarābı yüregüñ ve başuñ ve dimāguñ her dürlü marāzına devādur. ¹³Şan‘ atı oldur ki, tāze benefşe alub, şablarn arıdub, yāḅūd qurusın alub, bir buçuq ¹⁴rıtl çeküb, üzerine dört rıtl şu qoyub, añul añul qaynada, tā ki

* Metinde *hikmete* olarak harekelenmiş.

benefşenüñ kuvveti şuya ¹⁵çıka, ağara. Andan indürüb, muhkem şıqub süzeler, yine ocağa koyub, dört rıtl şeker ¹⁶koyub köpügin ala, yab yab kıvâma gelince kaynada, indürüb içi şırçalı kaba koyub, hâcet ¹⁷vaqtinde isti' māl oluna. Çiçekler şarābınıñ cümlesi böyle olur. **Maṭlab**, ¹⁸*Şārāb-ı enār*: kuşmağı men' ider ve harāreti teskīn ider, ta' am hazm ider ve iştihā getirür. ¹⁹Şafrādan olan emrāza fā[idelüdür]. Şan' atı oldur kim, eyü meyhoş enārı kim dānesi kızıl ola, ²⁰ağac bıçağı-y-ıla kabın şoyub dānesin ayıralar, şıqub süzeler, şāfī idüb, andan iki ²¹vaqıyye nār suyına, bir vaqıyye şeker katub ve kaynadub, köpügin alduqdan soñra içine birez na' nā [373^A]► ¹bırağub kaynaya, kıvâma gele. Andan indürüb şıqub, hâcet vaqtinde isti' māl ideler. ²**Maṭlab**, *Şārāb-ı alma*: şovukdur, mi' de ve nefesi kavī ider gönüle ferāḥ [virür] şafrādan ³ve balgamdan olan emrāzı zā'il [ider]. Şan' atı, eyü olmuş almayı alub, ağaç bıçağı-y-ıla dört ⁴pāre idüb çekirdegin gidere. Ba' de taş dübege koyub ḥall ide, andan şuyın şıqub ⁵şāfī ide, ba' de nişfi kılınca kaynada, ba' de bucuq vāqıyyeye bir vaqıyye şeker koyub kıvâma ⁶getürüb hıfz ide. **Maṭlab**, *Şārāb-ı ayva*: şovukdur, yürece kuvvet virür, iştihā ⁷sākıṭ olsa yerine getirür, ishālī kabz ider, istifrāğı men' ve harāreti teskīn, ⁸ḥafaqānı def' ide[r]. Şan' atı, kırk dāne olmuş tūsiz ayvayı alma şarābı gibi ' amel ide. ⁹**Maṭlab**, *Şārāb-ı limon ve nārenc*: tūrunc şarābı şovukdur, harāreti giderür, mi' de ¹⁰iştihāsın kavī ve şafrā kuşmağı def' ider. Şan' atı, ağaç bıçağı-y-ıla kabın şoyub şıqub, ¹¹şuyın alduqdan soñra taş çömlekte āheste nişfi kılınca kaynada, ba' de bākī ¹²kalan limon şuyı veznince şeker katub, köpügin alub kıvâma getüre, hıfz ide, isti' māl ¹³ide. **Maṭlab**, *Şārāb-ı amrūd*: ishālī kaṭ', mi' deyi kavī, harāreti teskīn, buḡarı ¹⁴def' ide.

Kekrelü āmrūdū müherrā olınca şu-y-ıla kıynadub şıķub şuyın ala yine¹⁵ çömlege kıoyub nişfi şeker kıatub kıvāma getüre, isti' māl ide. Sā'ir meyve şarābları¹⁶ böyledür.

BĀB-I 'ĀŞİR

Ma' cūnlar ve Murabbālar Nef in¹⁷ Beyān İder.

Necāh, sevdādan lezic balğamları ishāl ider. Yilleri taķlīl ider. Şan'atı¹⁸ helīle ve belīle ve emlec mūnaķķā olalar, her birinden [onar] dirhem, besfāyic yolunmuş ola ve eftimūn¹⁹ ve ustūķūdūs ve türbūd her birinden beş dirhem saķķ ve kifāyet miķdārı kefi alınmış²⁰ bal-ıla ma' cūn ideler. *Ma' cūn-ı felāsife*: balğamı kıat, gönüle feraķ, ta' āmı hazm,²¹ zihni kavī, yilleri taķlīl, menīyi ziyāde, dil ağırlıķın def' ider. Şan'atı, fūlfūl, zencebīl [373^B]►¹ ve dār-ı çinī ve emlec ve belīlec ve şeytarec kim aña sergüle dirler ve zerāvend, pābātyā,² köknār içi ve hindistān kıozı içi, dilkü taşaķı her birinden onar dirhem, rāziyāne yedi³ dirhem, bal iki edviye miķdārı ola. *Ma' cūn-ı itrīfīl*: mi' deyi kıavī ider,⁴ ta' āmı eridür, buķarı def', zihni şāfī, nisyānı def', gözi nūrlandurur, bevāsire fā[ide], beñzi⁵ gökçek ider. Şaru helīle ve kābulī helīle kıabları nīm kuft ola ve belīle ve emlec dögülmüş⁶ ve elenmiş ola, her birinden otuzar dirhem evvelā bādām yaķı-y-ıla ovub kıuruluķın gidere,⁷ üç edviye miķdārı kefi alınmış bal-ıla ma' cūn oluna, şırçalı kıabda hıfz ide, yatacaķ⁸ vaķt isti' māl ide. Kıuvveti iki seneye dek gitmez. **Maķlab**, *Murabbā-yı gül*: Gül⁹ murabbāsı kim, aña gülbeşeker dirler, balğam eridür, mi' deye, cigere kıuvvet virür, ta' āmı hazm ider.¹⁰ Şan'atı, kıızıl gül yapraķın giñ gözlü kıalburdan eleyüb, yapraķ arasında kıalan¹¹ toķm dökile, ba' de şeker saķķ

idüb un gibi ide. Bir rıtl gül yaprağına iki rıtl şeker kıoya, ¹²dağı muhkem ovub bir sırçalı kıaba kıoya, üzerine bir kııl elek kıoya, tā ki elekden içerü gün te'sir ¹³ide. Günde üç def a el ile yuğura. Otuz gün bu resme tamām terbiye eyleye. ¹⁴Diger bir dürlü dağı, bir rıtl gül yaprağın bir rıtl un olmuş şeker kıatub ¹⁵ovalar ve güneşe karşı kıoyub bir şabāh ve bir aḥşām ovalar, el ile yuğuralar. Şeker siñince ¹⁶yine güneşe kıoya, kıuruduğdan soñra cüz'î şü-y-ıla şekerı kıarışdurub ovalar. Bu resme ¹⁷tamām otuz gün güneşde terbiye ideler, eger yerine bal kıatarlar-ısa c ameli şekerle olmuş ¹⁸gibidür. **Maṭlab**, *Güyegü otı murabbāsi ve feslegün murabbāsi ve ayva çiçegi* ¹⁹*murabbāsi*: bi'l-küllıye gül murabbāsi gibidür, gaflet olunmaya. Alma murabbāsi yürece mi c deye kıuvvet ²⁰virür, gönli feraḥ ider. Şan c atı budur, sağ almayı dört pāre idüb çekirdeğin gidere, ²¹su-y-ıla yumşayınca kaynada, indürüb şuyını süze, içine şeker kıatub kıvāma getüre, [374^A]►
¹ba c de ısıcaqla ol bişmiş almanuñ üzerine döküb tamām şovuduğdan soñra yine ²süzüb şuyın alub alma üzerine döküb ve kıaynadub süzeler. Yine alma üzerine döküb ³şü kıoyulınca almaya¹ kıarışdura, ba c de bir kıaba kıoyub isti c māl ide. Şalgam ve çükündür ve dağı ⁴cümle meyve murabbāsi vech-i meşrūh üzere terbiye olunur. Gülāb dağı kıatarlarsa rāyihası ⁵ā c lā olur. Benefşe ve ayva çiçegi murabbāsi ve sâ'ire murabbālara za c ferān, misk ve kıaranfil ⁶vesāir bahāra müte c allık nesne ba c de'l-saḥk idḥāl olunursa ā c lā olur, kıuvveti ziyāde ⁷olur. **Maṭlab**, *Tūrunc murabbāsi*: Tūruncuñ kıabın alub için ⁸gidere, ufaḥ toğrayub bir nice gün tuzlu şü içinde ıslada, şarusı gidince döküb ⁹yine şuyın yeñıleye, andan cülābı bunuñ üzerine c aḳd idüb dōke, nitekim bālāda ¹⁰alma

---

¹ Metinde “eleye” yazılmış.

murabbâsında denildi, tekrâr tûrunc kabı üzerinde sükkeri kıvâma götürüb isti‘ māl ¹¹ideler. **Maṭlab, Cülâb:** şan‘ âtı budur ki hâcet miqdârı şeker alub tancaraya ¹²koyub üzerine çıkınca şu koyub kor üzerine bindüre ve qarışdura, kaynada, üzerine ¹³gelen köpüğün alalar, kıvâma yakın gelince kaynada, andan üç şeker miqdârı gülâb koyub ¹⁴kaynadalar, andan indürüb tûrunc kabı üzerine şovuyunca tura, andan süzüb tekrâr ¹⁵kaynadub döke, tekrâr bu resme cülâb tûrunc kabı üzerine ‘ aqd olub kıvâma gele

¹⁶BĀB-I ḤĀDĪ ‘ AŞR

Eṭibbānuñ Vaşıyyetlerin Bildürür ¹⁷ve Rıtl ve Vaqıyye Ne İdügin Beyân İder.

Evvel vaşıyyet, şovuqdan olan marazları ¹⁸devâlar-ıla bu kitâbda zıkr eyledük, ıssı edviyeler lâzımdur. Issıdan olan emrâza ¹⁹şovuq mu‘ alece lâzımdur. Zinhâr bunuñ hilâfı hareket olunmaya, ‘ ayn-ı haṭâdur. ²⁰İkinci vaşıyyet, hükemâ kitâblarında buyurmışlardur ki, bir kişiye bir maraz mütevellî olduqda ²¹ale’l-fevr edviye ile teqayyüd itmeyüb birez şabr itmek lâzımdur, zâ’il olmazsa [374^B]► ¹mizâcına münâsib ve mülâyim edviye-ile ‘ ilâc ideler kim bâlâda zıkr olunmuş idi. ²Âmmâ meşhûr olan tabīb-i hâzıka müraca‘at itmek gerekdür. Her ne emr iderse muṭi‘ ³ve münkâd ve teslîm ola. Vaqıyyeden murâd on iki dirhemdür ve rıtlıdan ⁴ğaraş on iki vaqıyyedür. ⁵**Ma‘cûn-ı cevâriş:** Def -i melâldur ⁶ve mi‘ deye ‘ azîm kuvvet virür, şafrâ ve sevdâ ve balğam arıdur, dimâğı pāk ider, â‘ zâ ⁷süddelerin taḥlîl ve fâsid yılleri taḥlîl ider. Baş ve dimâğ nâzlesin ve ağrısın ⁸men‘ ider. **Ma‘cûn-ı kezer:** kızıl keşûrı alub içindeki şaru ve

uzun gidere, toğraya ⁹ve bir çömlek içine koya ve ağzın kapayub bir tennūr içinde müharrā olunca bişüre ¹⁰andan kefi alınmış aķ bal ile zencebīl ve ķaranfil ve nārenci ve cevz birer dirhem, sūnbūl ¹¹ve maştakī buçuğar dirhem, her birini ayru ayru saħķ ve cem^çi nīm kıvām bal ķarışdura ma^çcūn ide, ¹²ikindiden şoñra beş dirhem yiye, üç sâ^ç at eglene sâ^çir fâ^çidesinden ğayrı ¹³cimā^ç a ğāyet ķuvvet vire. **Ma^çcūn:** finduķ ve bādām ve tāze bal ve ķoz ve fıstıķ ¹⁴içleri ve ħaşlanmış aķ sīsām ve cevz-i hindī ve şakāķul altışar dirhem, hindistān ¹⁵ķozı üç dirhem, içlerden ğayrı saħķ idüb ince bizden geçüre ve içleri ¹⁶dögüb çig bal ile ķarışdurub ma^çcūn ide, üç mişķāl isti^çmāl ideler. ¹⁷Cimā^ç a ziyāde ķuvvet vire. **Ma^çcūn-ı noħūd:** şaru noħūdı şuda işlada, ¹⁸ķabın çıkara, ba^ç de şıgır yağı-y-la kavurub döge ve noħūd deñlü köknār içi dögüb buçuķ dirhem za^çferān ve ^çūd-ı hindī beş dirhem tūrunc ķabı bir dirhem ħürmā on dirhem ve dār-ı çīnī cümlesin saħķ idüb ¹⁹ve ķarışdura kefi alınmış bal-ıla ma^çcūn idüb yatacaķ vakit yiye. Cimā^ç a ķuvveti vaşf.....

Temme bi-^çavni'llāh

Sene 1137 fī ğurre-i Rebī^çu'l-evvel

GRAMATİKAL İNDEKS
ve SÖZLÜK

GRAMATİKAL İNDEKS VE SÖZLÜK

- A -

aç-: açmak, açığa vurmak, ortaya koymak; parlatmak.

a.-a 369^a 12.

aç: aç.

a.+la 371^a 9.

açuk: açık.

a.+ 369^a 21.

ad: ad, isim.

ā. 366^b 12, 370^a 1.

a.+ın 372^a 18, 372^a 18.

âdğās: rüyâ karışıklıkları, karışık rüyâlar.

ā. 367^a 18.

âdem: ad, isim.

ā.+i 368^a 4.

ağac: ağaç.

a. 373^a 10.

a.+ı 370^a 11.

ağac bıçağı: ağaç bıçağı.

- 372^b 20, 373^a 3.

ağar-: ağarmak, temizlemek.

a.-a 372^b 15.

ağır: ağır, tartıda daha çok gelen.

a. 367^a 14.

ağız: ağız.

a.+a 366^b 15, 368^b 15.

a.+da 369^a 8.

a.+ı 368^b 17.

a.+ın 369^a 12, 374^b 9.

a.+ına 368^b 17, 369^a 13, 369^a 17.

a.+ında 369^a 1, 369^a 15.

a.+ından 368^b 21.

a.+ınuñ 367^a 11.

ağız kokusu: ağız kokusu.

- 368^b 17.

ağrı: ağrı.

a. 368^b 7, 369^b 19.

a.+larına 371^a 2.

a.+sı 367^b 11, 368^a 15, 369^a 20, 369^a 21, 369^a 9, 370^a 9, 371^b 19.

a.+sın 367^a 7, 367^b 10, 367^b 19, 368^a 2, 368^b 2, 370^a 18, 374^b 7.

a.+sına 367^b 2, 368^b 9, 369^a 7, 370^a 10, 370^a 19, 370^a 8.

a.+yan 369^b 13.

ağrı-: ağrımak.

a.-mağ 367^a 16.

a.-mıs 367^a 20.

a.-sa 367^b 6.

ağrıd-: ağrıtmak.

a.-ur 367^b 21, 368^a 1.

ağu: zehir.

a. 370^a 11.

ağu ağacı: zakkum ağ., zıkkım ağ.
[*Nerium oleander*].

- 372^a 7.

ağulu: zehirli.

a. 372^a 6.

âheste: [F.] yavaş, ağır.

ā. 373^a 11.

âhir: [A.] en son.

ā.+inde 371^a 21.

ahlâm: [A.] rüyâlar, hülyâlar, uykuda görülen hayaller.

a. 367^a 18.

âşşâm: akşam.

a. 373^b 15.

âhyânen: [A.] arasıra, zaman zaman.

a. 369^a 15.

aķ: ak, beyaz.

a. 368^a 12, 374^b 10, 374^b 14.

a[ğ].+ı 368^a 11, 368^a 19, 368^b 2, 368^b 3.

‘**akırkarhâ:** akırkarha, nezle otu, [Anacyclus pyrethrum = Anthemis pyrethrum].

‘a.+yı 367^a 7.

Akşemseddin: [ö 863/1459] Fatih’in hocası, mutasavvıf, şair ve hekim. a. 367^b 18, 369^b 9, 370^a 14, 370^b 15.

âl: [A.] aile, sülâle.

â. 366^b 6.

al-: almak.

a.-a 368^a 17, 369^a 12, 372^a 10, 372^a 6, 372^b 16, 373^a 14.

a.-alar 368^a 11, 374^a 13.

a.-dıkdan 372^b 21.

a.-dukdan 373^a 11.

a.-ınmış 373^a 19, 372^b 7, 374^b 10, 374^b 19.

a.-mağ 371^b 19.

a.-sa 368^b 17.

a.-ub 367^b 3, 368^b 5, 368^b 10, 369^b 14, 370^a 10, 370^a 14, 370^a 4, 370^a 5, 370^b 12, 370^b 14, 370^b 20, 370^b 6, 371^b 13, 371^b 7, 372^a 7, 372^b 13, 372^b 13, 372^b 8, 373^a 3, 373^a 12, 374^a 11, 374^a 2, 374^a 7, 374^b 8.

aldır-: kaptırmak.

a.mağ 371^b 19.

aldırma-: kaptırmamak.

a.mamak 371^b 18.

ale’l-fevr: derhal, birden.

- 372^a 1, 374^a 21.

âlet: [A.] vasıta, makine, aygıt.

â.+le 372^a 21.

alma: elma [*Pyrus malus*].

a.+373^a 8, 374^a 2, 374^a 10.

a.+nuñ 374^a 1.

a.+yı 373^a 3, 373^b 20.

alma murabbâsi: terbiye edilmiş elma.

- 373^b 19.

altışar: altışar.

a. 374^b 14.

altı yüz: altı yüz (sayı)

- 370^b 19.

altmış: altmış (sayı).

a. 370^b 6, 370^b 18.

‘**amel:** [A.] niyet.

‘i. 373^a 8.

âmmâ: [A.] ama, şu kadar var ki, ancak, gelelim.

â. 367^b 17, 369^b 20, 370^b 21, 371^a 20, 371^b 10, 372^a 21, 372^b 11, 374^b 2.

ammâ ba’ d: [A.] bundan sonra, gelelim maksadımıza.

- 366^b 7.

amrûd: [F.] armut [*Pyrus communis*].

a.+ı 373^a 14.

aña: ona.

a. 367^b 13, 371^b 16, 373^b 1, 373^b 9.

ana: anne.

a.+sı 372^a 18.

‘**anber:** amber, güzel koku; amber balığının bağırsaklarından elde edilen güzel kokulu madde; aynı isimle ağaçtan elde edilen güzel kokulu reçine.

‘a.+i 369^a 4.

andan: ondan, sonra.

a. 373^a 16, 367^a 9, 367^b 11, 367^b 4, 368^b 10, 369^b 21, 370^a 11, 370^a 15, 370^a 6, 370^a 7, 370^a 19, 370^b 20, 370^b 21, 372^a 19, 372^a 20, 372^a 8, 372^b 15, 372^b 20, 372^b 8, 372^b 9, 373^a 1, 373^a 4, 373^a 13, 374^a 14, 374^a 14, 374^a 9, 374^b 10.

anı: onu.

a. 367^a 5.
añu[u]l **añu**[u]: ağır ağır, yavaş yavaş, usul usul.
 - 370^b 20, 372^b 14.
anuñ: onun.
 a. 372^b 6.
ara: iki şeyi ayıran boşluk.
 a.+sında 373^b 10.
arid-: arıtmak, tasfiye etmek, temizlemek.
 a.ub 372^b 13.
 a.ur 367^a 8, 374^b 6.
arqa: arka, sırt.
 a.+sı 367^a 13.
arslan derisi: arslan derisi.
 - 372^b 2.
artur-: artırmak.
 a.-a 368^a 17.
 a.-ub 371^a 10.
 a.-ur 368^b 4, 371^b 16.
aşhâb: [A.] Hz. Muhammed'i görmek ve sohbetine erkmek şerefini kazanmış kimseler.
 a. 366^b 6.
aşl: [A.] asıl, kök, temel.
 a. 369^b 4, 369^b 5.
aşağa: aşağı, alt.
 a. 367^b 8.
 a.+şu 367^b 8.
aş: yemek.
 a.+ı 371^b 10.
âşikâr: [F.] belli, açık, meydanda.
 â. 369^a 14.
at-: atmak.
 a.-a 372^a 21.
ayaq: ayak.
 a[ğ].+ınızı 367^b 7.
ayrıl-: ayrılmak.
 a.-alalar 372^b 20.
ayru ayru: ayrı ayrı.
 - 368^b 16, 374^b 11.

ayruq: başka, diğer.
 a- 368^b 6.
ayu: ayı.
 a. 368^a 13.
ayva: ayva [*Cydonia vulgaris*].
 a.+yı 373^a 8.
ayva çiçeği murabbâsi: ayva çiçeği reçeli.
 - 373^b 18, 374^a 5.
az: az, eksik, fazla olmayan.
 a. 367^a 20, 369^b 6, 369^b 8.
az-: azmak.
 a.-miş 371^b 2.
azacuk: azıcık.
 a. 368^b 10.

- B -

bâb: [A.] bölüm, kısım.
 b. 366^b 13.
bâb-ı 'aşir: 10. bölüm.
 - 367^a 3, 373^a 16.
bâb-ı evvel: 1. bölüm.
 - 366^b 13, 367^a 5.
bâb-ı hâdî 'aşr: 11. bölüm.
 - 367^a 4, 374^a 16.
bâb-ı hâmis: 5. bölüm.
 - 366^b 17, 369^a 19.
bâb-ı râbî': 4. bölüm.
 - 366^b 16, 369^a 5.
bâb-ı sâbî': 7. bölüm.
 - 367^a 1, 371^a 6.
bâb-ı sâdis: 6. bölüm.
 - 366^b 18, 370^b 3.
bâb-ı şâliş: 3. bölüm.
 - 366^b 15, 368^b 15.
bâb-ı şâmin: 8. bölüm.
 - 367^a 2, 371^b 1.
bâb-ı şânî: 2. bölüm.
 - 366^b 14, 368^a 9.
bâb-ı tâsî': 9. bölüm.
 - 367^a 3, 372^b 3.

bâbūnec: [F.] papatya, ukhuvân
[*Matricaria chamomillae*].

b.+i 367^a 20.

bādām: [F.] bādem [*Amygdalus
communis* = *Prunus amygdalus*].

b. 368^a 2, 371^a 14, 372^a 2, 374^b 13.

b.+ı 367^b 9.

bādām yağı: bādem yağı.

- 372^a 2, 373^b 6.

ba‘de: [A.] sonra.

b. 368^a 16, 368^b 20, 369^a 18, 370^a
16, 371^a 1, 372^a 8, 372^b 7, 373^a 4,
373^a 5, 373^a 5, 373^a 11, 373^b 11,
374^a 1, 374^a 3, 374^b 18.

ba‘de’l-sahk: doğıldükten sonra.

- 374^a 6.

bādıncān: [F.] patlıcan [*Solanum
melongena*].

b. 371^b 17.

bağla-: bağlamak.

b.-yalar 368^b 13.

b.-yub 369^b 13.

bağlu: bağlı.

b.+lara 371^a 2.

bahār: [F.] bahar, ilk yaz.

b. 369^b 20.

bahār: [A.] karanfil, tarçın, karabiber
gibi kokulu şeyler.

b.+a 374^a 6.

b.+la 370^b 1.

bā‘is: [A.] sebep olan; gönderen;
icâbettiren.

b. 366^b 12.

bak-: bakmak.

b.-sa 368^b 8.

bākī: [A.] daimî, kalıcı.

b. 373^a 11.

bal: bal

b. 367^b 4, 368^a 10, 368^a 11, 368^b 3,
369^a 15, 369^a 18, 370^b 12, 370^b 14,
371^a 15, 371^a 5, 371^a 8, 371^b 10,

372^a 14, 373^a 20, 373^b 7, 373^b 17,
373^b 3, 374^b 19, 374^b 10, 374^b 11,
374^b 13, 374^b 16.

b.+a 368^a 19.

b.+ı 374^b 21, 370^b 20.

bālā: [F.] yüksek, yukarı, üst, yüce.

b.+da 374^a 9, 374^b 1.

balçık: bataklık, balçık.

b. 368^b 12.

balgam: [A.] antik tıp görüşüne

göre, vücutta var olduğuna
inanılan dört sıvıdan biri
(phlegma).

b. 367^a 14, 367^a 8, 367^b 16, 373^a 20,
373^b 9, 374^b 6.

balık: balık.

b. 367^b 20.

b.[ğ].+ı 371^a 9.

bāñ toħmı: ban otu [*Hyoscyamus
niger*] tohumu.

- 369^a 11.

bandur-: bandırmak.

b.-a 372^a 8.

b.-uñ 369^b 17.

barmak: parmak.

b. 372^a 4.

b.[ğ].+ı 369^a 17.

bāsūr: [A.] hemoroid, makatın
çevresindeki toplar damarların
genişleyerek içinde kan
toplanmasıyla şişmeleri.

b. 371^b 15, 372^a 9, 372^b 1.

b.+ısn 372^a 19, 372^a 20, 372^a 21.

b.+lu[ı] 371^b 16, 372^a 17.

b.+uñ 372^a 6.

baş: baş, kafa, kelle; yukarı, üst.

b. 367^a 7, 367^a 11, 367^a 16, 367^b 11,
367^b 19, 367^b 2, 367^b 21, 368^a 1,
368^a 2, 370^a 18, 370^a 8, 374^b 7.

b.+a 366^b 14, 367^a 20, 367^a 5, 367^a
6.

b.+da 367^b 1.
 b.+daki 367^b 8.
 b.+ı 367^a 14, 367^b 14, 367^b 15, 367^b 4.
 b.+ım 367^a 12.
 b.+ına 367^b 10, 369^a 10.
 b.+ınız 367^b 6.
 b.+ınıñ 367^b 3.
 b.+uñ 372^b 12.
başka: başka, diğer.
 b. 367^b 13, 367^b 13
batman: miktarı bölgelere ve tartılacak şeylere göre değişen eski bir ağırlık ölçüsü.
 - 369^b 10.
ba'zı: [A.] bazı, bir kısım.
 b. 366^b 9, 368^a 8.
beden: [A.] beden, vücut.
 b.+i 368^a 5, 368^a 6, 368^a 7.
 b.+inde 369^a 3.
 b.+inden 369^a 5.
 b.+ine 369^a 5.
beğâyet: [F.] çok, pek çok, oldukça fazla.
 b. 367^b 10, 370^b 10, 371^a 8, 371^a 9, 372^a 17.
bekmez: pekmez; üzüm, dut gibi meyvelerin kaynatılarak koyulaştırılmış suyu.
 b. 371^b 10.
bel: göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm.
 b. 369^b 12, 369^a 19, 369^a 20, 369^b 4, 370^a 10, 370^a 19, 370^a 2, 370^a 8, 371^a 2.
 b.+de 369^b 3, 369^b 6, 369^b 8.
 b.+den 369^b 1, 369^b 6.
 b.+e 366^b 17.
 b.+e 369^b 10, 370^a 12, 370^a 14.
 b.+i 369^b 4.

belîle: [A.] belile otu [*Terminalia bellerica*].
 b. 373^a 18, 373^b 5.
 b.+uñ 369^b 12.
belîlec: [A.] belile otu [*Terminalia bellerica*].
 b. 370^b 8, 373^b 1.
bellüt: [A.] palamut, meşe, pelit [*Quercus sp.*].
 b. 370^b 15, 370^b 18, 370^b 5.
 b.+ı 370^b 19, 370^b 7.
belür-: belirlemek.
 b.-mesin 369^a 1.
benefşe: [F.] menekşe [*Viola odorata*].
 b. 372^b 12, 372^b 13, 374^a 5.
 b.+nüñ 372^b 14.
beñiz: çehre, yüz.
 b.+i 368^a 4, 373^b 4.
berâber: [F.] birlikte, bir arada.
 b. 368^b 16, 370^b 14, 372^a 16.
berk: sağlam, sıkı; katı, sert, şiddetli, sür'atli.
 b. 369^b 10.
besfâyic: [A.] besbâyic, bespâyec, pespâyec [*Polypodium vulgare*].
 b. 373^a 18.
beş: beş.
 b. 370^a 6, 370^b 15, 370^b 16, 370^b 17, 370^b 9, 371^a 10, 372^a 7, 373^a 19, 374^b 12, 374^b 18.
bevâsîr: [A.] [bâsür'un ç.] hemoroidler, kalın barsak veya rektum toplar damarların genişlemesi, iltihaplanması ve kanamasıyla seyreden bir hastalık.
 b.+e 372^a 10, 373^b 4.
 b.+i 372^a 11, 372^b 2.
 b.+uñ 372^a 14.
bevl: [A.] idrar, sidik.
 b. 372^a 11.

bevl âleti: penis.

b. 369^b 7.

beyân: [A.] anlatma, ifade etme,
bildirme.

b.+ındadır 372^b 2.

beyân it-: anlatmak, ifade etmek,
bildirmek.

b. 366^b 14, 366^b 16, 366^b 17, 366^b
18, 367^a 1, 367^a 2, 367^a 3, 367^a 4,
367^a 5, 367^a 6, 368^b 15, 369^a 13,
369^a 6, 370^b 3, 371^a 7, 373^a 17,
374^a 17.

beyni: beyin.

b.+ye 367^a 14.

b.+sin 368^a 11.

bıçak: bıçak.

b[ğ].+ı 373^a 10.

bıldırıcın: bıldırıcın.

b. 367^b 20, 371^a 12.

bırak-: bırakmak.

b[ğ].-ub 373^a 1.

biber: biber, bazı *Capsicum* ve *Piper*
türleri bu isimle anılır.

b. 367^a 9, 367^b 21, 370^a 14, 370^a 17,
370^a 5, 370^b 5.

b.+i 370^a 16.

b.+le 370^a 19.

bilād-ı Mısır: Mısır ülkesi.

- 367^b 5.

bildir-: bildirmek.

b.-di 366^b 4.

b.-ür 368^a 10, 366^b 15, 367^b 19,
369^a 20, 370^b 3, 372^b 4, 374^a 16.

bilgil: bil (emir).

b. 369^b 1, 369^b 10.

bi'l-hayr: [A.] hayırla, uğurlu olarak.

- 366^b 11.

bi'l-külliyе: [A.] büsbütün, tümüyle.

- 367^b 1, 371^a 16, 373^b 19.

bindür-: bindirmek.

b.-e 374^a 12.

bir: bir (sayı), herhangi bir.

b. 366^b 10, 366^b 7, 366^b 8, 366^b 9,
367^a 9, 367^b 11, 367^b 14, 367^b 15,
367^b 15, 367^b 16, 367^b 2, 367^b 5,
367^b 5, 368^a 14, 368^a 8, 368^a 15,
368^b 14, 368^b 5, 368^b 9, 368^b 9,
368^b 11, 369^a 12, 369^a 15, 369^a 16,
369^a 4, 369^a 4, 369^b 10, 369^b 12,
369^b 14, 369^b 19, 369^b 21, 369^b 9,
370^a 1, 370^a 10, 370^a 10, 370^a 11,
370^a 14, 370^b 10, 370^b 13, 370^b 14,
370^b 17, 370^b 18, 370^b 7, 370^b 7,
370^b 7, 371^a 1, 371^b 12, 371^b 13,
372^a 10, 372^a 12, 372^a 13, 372^a 15,
372^a 16, 372^a 2, 372^a 3, 372^a 4,
372^a 5, 372^a 7, 372^b 2, 372^b 6, 372^b
13, 372^b 21, 372^b 6, 372^b 7, 373^a 5,
373^b 11, 373^b 12, 373^b 12, 373^b 14,
373^b 15, 374^a 20, 374^a 3, 373^b 9,
373^b 18.

b.+de 369^a 19, 370^a 19.

b.+er 374^b 10.

b.+in 367^b 13, 372^a 5.

bir bir: birer birer; ayrı ayrı.

- 371^a 18.

bir kaç: çok olmayan, az sayıda.

- 371^a 19.

birbiri: karşılıklı olarak biri diğeri.

b.+ne 368^a 16, 368^b 12.

birez: biraz.

b. 371^a 1, 371^b 3, 371^b 4, 372^a 5,
374^a 21.

bir: bir tanesi.

b.+nde 367^b 17.

b.+nden 370^b 12, 370^b 5, 370^b 8,
373^a 18, 373^a 19, 373^b 2, 373^b 6.

b.+ni 374^b 11.

b.+si 367^b 12.

birinci: birinci.

b. 374^a 8.

birinc: piriñç [*Oryza sativa*].

b. 371^a 13.
birle: ile.
 b. 366^b 6.
biş-: pişmek; (metinde) iltihaplanma, enflamasyon.
 b.-mesin 368^a 13.
 b.-miş 370^a 13, 370^b 1, 371^a 12, 371^a 1.
bişür-: pişirmek.
 b.-e 368^a 16, 374^b 9.
 b.-üb 368^a 20, 371^a 10.
bit-: büyümek (bitki), yetişmek, çıkmak.
 b.-en 368^b 5, 372^a 18.
 b.-meye 368^b 6.
bitür-: yaşatmak, büyütme, yetiştirme.
 b.-meye 368^a 14.
biz: bez.
 b. 366^b 9.
 b.+den 374^b 15.
 b.+e 366^b 4, 367^b 11, 369^b 12.
 b.+i 366^b 11, 370^a 20.
 b.+in 369^b 21.
 b.+le 3689^b 13.
boğaz: boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik.
 b.+ına 370^a 11.
 b.+ında 370^a 11.
bol: olağandan veya alışıldandan çok, kıt karşıtı.
 b. 370^a 16, 371^a 11.
boyun: boyun.
 b.+ına 369^a 3.
bögrek: böbrek.
 b. 369^b 7.
 b.+lere 372^b 10.
bögrülce: börülce [*Vigna sinensis*].
 b. 371^a 14.
böyle: bunun gibi, buna benzer; bu derece; bu yolda.

b. 372^b 18.
 b.+dür 376^a 16.
bu: bu (sıfat).
 b. 366^b 12, 366^b 7, 367^b 12, 367^b 17, 367^b 18, 369^a 8, 369^b 14, 369^b 3, 370^a 17, 370^b 11, 370^b 12, 370^b 4, 371^a 20, 371^a 14, 371^a 6, 372^b 12, 373^b 13, 373^b 16, 374^a 15, 374^a 18.
 b.+dur 367^b 12, 368^b 10, 369^b 11, 369^a 17, 369^b 12, 370^a 3, 370^b 13, 370^b 4, 370^b 7, 371^a 4, 371^b 5, 371^b 6, 372^a 10, 372^a 17, 373^b 20, 374^a 11.
 b.+laruñ 368^a 1.
 b.+nı 371^a 7.
 b.+nuñ 374^a 9, 374^a 19.
buçuk: buçuk, yarım.
 b.[ğ]. 371^a 7, 372^b 13, 373^a 5, 374^b 11, 374^b 18.
buğday kepegi: buğday [*Triticum vulgare*] kepeği.
 - 369^a 10.
buğday unı: buğday unu.
 - 370^b 18.
buğâr: [A.] buhar, buğu, atık nefes; gıda hazmından sonra vücutta meydana gelen nem.
 b.+ı 373^a 13, 373^b 4.
buğûr: [A.] buğu (vapor), tütsü.
 b. 372^a 11, 372^a 12, 372^a 13, 372^a 15.
bul-: bulmak, elde etmek.
 b.-a 367^b 5, 369^a 11, 370^a 14, 370^a 16, 370^a 21, 370^b 7, 370^a 10.
 b.-dı 368^b 10.
 b.-dum 367^b 2, 367^b 9.
bunca: bunca.
 b. 366^b 10, 369^b 9.
buru: ağrı, sancı.
 b.+sına 371^a 3.

burun: burun.

b.+ına 367^b 1.

b.+ındağı 367^b 1, 367^b 15.

b.+ındaki 367^a 14.

büy/boy: [F.] çemen, hülbe, boy tohumu [*Trigonella Foenum-graecum*].

b. 367^b 21.

buyân: meyan, meyan kökü [*Glycyrrhiza glabra*].

b.+ı 367^a 9.

buyân balı: meyan balı.
- 367^a 10.

buyur: emretmek, buyurmak.
b.-dular 368^a 3.

b.-maları 366^b 10.

b.-mişlardur 374^a 20.

b.-ur 369^b 2.

büyük: büyük.
b. 368^b 20.

- C -

cem': [A.] toplama, yığma.
c. 366^b 7, 366^b 11.

c.+i 374^b 11.

cem' it-: toplamak, yığmak.
- 367^b 14.

cemî' -i beden: vücudun tamamı.
- 370^a 2.

cevz: ceviz, koz, yumru.
c 374^b 10, 370^b 17.

c.+i 370^b 10.

cevz-i hindî: hindistan cevizi [*Cocos nucifera*].
- 374^b 14.

ciger: [F.] karaciğer.
c.+e 370^b 9.

cimâ': [A.] cinsel birleşme.
c. 368^a 7, 369^b 5, 369^b 8, 371^a 17,
374^b 19.

c.+a 371^a 10, 371^a 16, 371^a 18, 371^a
19, 371^a 6, 374^b 13, 374^b 17.

c.+dan 371^a 16.

cimâ' it-: cinsel ilişkiye girmek.
- 367^a 1.

cism: [A.] cisim, madde.
c.+lerine 366^b 8.

cülâb: [F. gülâb] gülsuyu, gül şerbeti.

c. 374^a 11, 374^a 15.

c.+ı 374^a 9.

cülnâr: [F. gülnâr] nar çiçeği, meyvesi olmayan nar ağacının çiçeği [*Flos granati*].
c.+uñ 368^a 14.

cümle: [A.] bütün, hep.
c. 369^b 1, 371^b 11, 374^a 4.

c.+si 371^a 15, 372^b 11.

c.+sin 370^b 20, 374^b 18.

c.+sine 369^b 4, 371^b 11.

cüz': [A.] kısım, parça.
c.+î 370^b 19, 373^b 16.

- Ç -

çalkkoyun: sırtüstü.
ç. 367^a 17, 367^a 17, 367^a 18, 369^b
13.

çanak: çukur kap.
ç[ğ].+a 369^a 12.

çegzin-: [başı] dönmek.
ç.-mesine 370^a 8.

çek-: çekmek, içine çekmek; (göze) sürmek.

ç.-e 367^b 2, 372^a 6.

ç.-eler 368^b 4.

ç.-mek 371^b 12.

ç.-seler 368^a 11, 368^a 12, 368^a 16,
368^a 18, 368^b 2, 368^b 6, 368^b 7.

ç.-üb 372^b 14.

çekirdek: çekirdek.
ç[ğ].+i 371^b 20.

ç[ğ].+in 373^a 4, 372^a 16, 373^b 20.

çene: çene.

ç.+sin 367^b 3.

çerb: [F.] yağlı, semiz, uygun.

ç. 367^b 20.

çeşni: [F. çâşni] yiyeceğin ve içeceğin tadı.

ç.+si 371^a 3.

çeyne-: çiğnemek.

ç.-seler 367^a 7, 367^a 8, 367^a 21.

ç.-sün 369^a 1.

çıblak: çıplak.

ç. 369^a 21.

çık-: çıkmak.

ç.-a 372^b 15.

ç.-an 369^b 5.

ç.-ar 369^a 5, 369^b 11, 369^b 4, 371^b 3, 371^b 4.

ç.-duğda 369^a 3.

ç.-duğdan 370^a 13.

ç.-ınca 368^a 21, 370^a 11, 374^a 12.

çıkār-: çıkarmak.

ç.-a 372^a 13, 374^b 18.

ç.-mağa 369^a 11.

ç.-ub 368^b 19, 371^b 6.

çiçek: çiçek.

ç[g].+i 367^a 21.

ç[g].+in 368^b 1.

çiğ: çiğ.

ç. 374^b 16.

çoğal-: çoğalmak, artmak.

ç.-dur 368^a 5.

çok: çok.

ç. 367^a 8, 367^a 9, 367^a 19, 367^b 20, 372^b 21, 368^a 1, 368^a 3, 368^a 4, 368^a 6, 369^a 21, 370^a 15, 370^a 17, 371^a 16, 371^a 17, 371^b 18.

ç.+dur 372^b 11.

çömlek: çömlek.

ç. 374^b 9.

ç[g].+e 372^a 13, 372^b 7, 373^a 15.

ç.+de 373^a 11.

çörek otı: çörek otu, karamuk, şehviz, şuniz [*Nigella sativa*].

- 370^b 13, 370^b 15.

çükündür: pancar [*Beta vulgaris var. rapa*].

ç. 374^a 3.

çün: [F.] gibi, mademki, çünkü, nasıl, nice, niçin.

ç. 367^b 11, 372^a 6.

çünkim: [F.] çünkü, mademki.

ç. 369^b 4.

çürü-: çürümek.

ç.-se 369^a 16.

- D -

dağı: hem, bile, da, de.

d. 366^b 6, 366^b 9, 367^a 19, 367^b 7, 367^b 9, 368^a 11, 368^a 12, 368^a 13, 368^b 5, 368^b 11, 369^a 4, 369^a 9, 369^a 2, 370^a 14, 370^a 15, 370^a 17, 370^a 20, 370^a 6, 370^a 10, 370^a 12, 370^b 1, 370^b 10, 370^b 13, 370^b 19, 370^b 3, 370^b 7, 371^a 3, 371^a 8, 371^b 12, 371^b 13, 372^a 10, 372^a 12, 372^a 14, 372^a 15, 372^a 16, 372^a 3, 372^a 3, 372^a 5, 372^a 5, 372^a 7, 373^b 12, 373^b 14, 374^a 3, 374^a 4.

dā'im: [A.] devamlı, sürekli.

d. 367^a 12, 367^a 16, 367^b 6, 372^a 11.

dā'imā: [A.] her zaman.

d. 369^a 2, 372^b 6.

dāne: [F.] tane, çekirdek.

d. 373^a 8.

d.+si 372^b 19.

d.+sin 368^a 15, 372^b 20.

dār-ı çinī: [F.] tarçın [*Cinnamomum zeylanicum*].

- 373^b 1, 374^b 18.

dâr-ı fülül: [F.] baş biberi, uzun biber, [*Piper longum*]; [*Capsicum frutescens*].
- 370^b 16.
def it-: kovmak, savmak, savuşturmak.
- 372^b 4, 373^a 10, 373^a 14, 373^b 4, 373^b 4, 373^a 8, 373^a 21.
def a: [A.] kere, kez, defa., d. 373^b 13.
degin: -kadar, dek. d. 368^b 14.
dek: dek, e-kadar. d. 369^b 13, 370^b 7, 373^b 8.
delâlet it-: yol göstermek, göstermek, işaret etmek. - 366^b 4.
delülük: delilik. d. 367^a 15.
demür: demir. d. 372^a 21.
denil-: denilmek. d.-di 374^a 10.
deñlü: kadar, denli. d. 374^b 18.
der: ter. d. 369^a 3.
deri: insan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl ve pulla kaplı örtü. d.+sin 369^b 20. d.+sinün 369^b 14.
devâ: [A.] ilaç. d.+dur 372^b 12. d.+ları 367^a 1, 371^b 2. d.+lar 374^a 18. d.+ların 366^b 16, 366^b 17, 366^b 18, 368^a 9, 369^a 20, 369^a 6.
deve örgücü yağı: deve hörgücü yağı. - 371^b 20, 372^a 16.
deyü: diye.

d. 366^b 10, 366^b 12, 367^a 18.
di-: demek, söylemek. d.-dügünden 367^a 5. d.-dükleri 371^b 15. d.-düm 367^b 10. d.-mişdürür 368^a 8. d.-mişler 371^a 19, 372^b 3. d.-r 368^b 19. d.-rler 367^b 13, 367^b 8, 371^b 16, 373^b 1, 373^b 9. d.-ye 372^a 18, 372^a 19. d.-yen 367^a 12, 369^a 1. d.-yüb 372^a 21.
dib: dip. d.+in 367^a 21. d.+iñe 367^b 4, 367^b 14.
diger: başka, öbür, özge. d. 373^b 14.
dik-: biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak. d.-üb 369^b 16.
dil ağırlığı: konuşma güçlüğü. - 373^a 21.
dilkü taşağı: tilki taşağı, it kasarı, sahlebotu [*Orchis hircina* = *Satyrium hircinum*]. - 373^b 2.
dimâg: [A.] hafıza, akıl, şuur; tüm beyin (encephalon). d. 367^b 11, 370^a 18, 374^b 7. d.+a 367^b 19, 367^b 20, 368^a 2. d.+ı 367^a 8, 367^b 16, 368^a 2. d.+iñuza 367^b 6. d.+uñ 368^a 4, 372^b 12.
direm: dirhem, okkanın dört yüzde biri ağırlığındaki ölçü birimi. d. 367^b 12, 367^b 13, 368^b 10, 368^b 11, 370^b 17.
dirhem: [A.] okkanın dört yüzde biri ağırlığındaki ölçü birimi.

d. 367^a 10, 367^a 9, 370^a 14, 370^a 14,
370^a 17, 370^a 4, 370^a 4, 370^a 6,
370^a 6, 370^b 14, 370^b 15, 370^b 16,
370^b 17, 370^b 18, 370^b 19, 370^b 6,
370^b 8, 370^b 9, 371^a 10, 371^a 11,
371^a 7, 371^b 14, 371^b 7, 371^b 8,
371^b 9, 372^a 14, 372^a 15, 372^a 7,
372^a 8, 373^a 18, 373^a 19, 373^b 2,
373^b 3, 373^b 6, 374^b 10, 374^b 11,
374^b 12, 374^b 14, 374^b 15, 374^b 18.

d.+den 370^b 7.

d.+dür 374^b 3.

dirhem dirhem: azar azar, az az, çok
az ölçüde.

- 369^b 11.

diş: diş.

d. 369^a 16, 369^a 18, 369^a 7, 369^a 9.

d.+inde 369^a 14.

d.ine 369^a 16.

d.+inüñ 369^a 13.

d.+lerde 369^a 11.

d.+lere 366^b 16, 369^a 5.

diyü: diye

d. 370^a 1, 370^a 20.

dög-: dögmek, ezmek, bir nesneyi
bir kata ufalamak.

d.-e 368^b 20, 370^a 4, 370^b 19, 374^a
18.

d.-eler 368^b 11, 370^a 15.

d.-üb 367^a 20, 367^b 9, 368^b 1, 369^a
18, 369^a 2, 370^b 12, 370^b 14, 370^b
20, 370^b 9, 371^a 10, 371^b 12, 372^a
10, 372^a 13, 372^a 14, 374^a 16.

d.-ülmiş 369^a 10, 370^b 6, 373^b 5.

dök-: dökmek.

d.-e 369^a 17, 369^a 8, 370^a 15, 374^a
15, 374^a 9, 374^b 18.

d.-üb 374^a 1, 374^a 2, 374^a 2, 374^a 8.

dökil-: dökülmek.

d.-e 373^b 11.

d.-en 367^a 14.

d.-üb 369^a 14.

d.-ür 367^a 14, 367^b 8.

dön-: dönmek.

d.-eler 367^a 19.

dört: dört.

d. 367^b 13, 368^a 3, 370^b 8, 371^b 7,
371^b 8, 372^b 14, 372^b 15, 372^b 5,
372^b 8, 373^a 3, 373^b 20.

dördünci: dördüncü

d. 368^a 7.

döşe-: sermek, yaymak.

d.-ye 370^a 21.

d.-yüb 370^a 20.

du' âci: Allah'a yalvaran kimse.

d. 367^b 8, 369^a 9.

dur-: durmak, beklemek, ayağa
kalkmak, vazgeçmek, karşı
durmak.

d.-mağ 366^b 10.

dut-: tutmak, beklemek.

d.-a 367^a 11.

dübek: taştan veya ağaçtan yapılmış
büyük havan.

d[*g*].+e 373^a 4.

dühn-i mübârek: tıpta kullanılan bir
yağ terkibi.

- 370^a 1.

dürlü: türlü, çeşitli.

d. 367^b 2, 369^a 4, 370^b 13, 372^b 12,
373^b 14.

dürt-: ağrıyan, acıyan yere ilaç
sürtmek.

d.-e 369^a 5, 372^a 10, 372^a 9.

d.-eler 367^b 1, 368^b 12, 370^a 16,
370^a 21, 372^a 13, 372^a 16.

d.-mek 371^b 21.

d.-se 369^a 4.

d.-seler 368^a 10, 368^a 13, 368^b 6.

d.-üb 370^a 9.

düş-:

d.-e 367^a 17.

d.-müş 368^a 12.

düşvâr: [F.] güç, zor.

d. 368^a 6.

dütün: duman.

d.+i 369^a 13.

- E -

edviye: [A. *devâ*'nın ç.] ilaçlar.

e. 371^a 18, 371^a 19, 373^b 3, 373^b 7,
374^b 1.

e.+ler 374^a 18.

e.+nün 371^a 1.

e.+sin 366^b 15.

edviye-i laîfe: güzel, yumuşak
ilâçlar.

- 366^b 11.

eftimün: eftimon, aftimon, kuşuta,
serent [*Cuscuta epithimum*].

e. 373^a 18.

eğer: [F.] şayet, eğer.

e. 370^a 17, 372^a 9, 373^b 17.

eğir: eğir, eğir otu [*Acorus calamus*].

e. 367^b 12.

eglen-: vakit geçirmek, beklemek,
kalmak, oynamak.

e.-e 374^b 12.

ek-: ekmek, bir nesne üzerine toz
cinsi şeyler ekmek.

e-üb 368^a 17.

ekşer: [A.] en çok, daha ziyâde.

e. 369^a 20, 371^a 18.

e.-eler 367^b 15, 370^a 16, 371^a 5.

e.-üb 369^a 18.

ekşeri: çok defa.

e. 370^a 4.

ekâbir-i etîbbâ: hekimlerin ileri
gelenleri.

- 369^a 6.

ekşi: ekşi.

e. 368^a 15, 371^b 10, 371^b 6.

e.+den 369^b 18.

e.+dür 371^a 17.

e.+lerden 370^b 2.

el: el.

e. 373^b 13, 373^b 15.

e.+imle 367^b 3.

elbette: [A.] mutlaka, behemehal.

e. 369^a 15, 372^a 11.

ele-: elemek, elekten geçirmek.

e.-nmiş 373^b 6.

e.-ye 374^a 3.

e-yüb 370^b 20, 373^b 10.

elek: elek.

e.+den 367^b 14, 368^b 12, 370^b 6,
373^b 12. a.-mağ 367^a 16.

emîn: [A.] kendisine güvenilen,
emniyet sahibi.

e. 368^a 18, 368^b 9, 371^b 4.

emlec: emle, emlec, emlec otu
[*Phyllanthus emblica*].

e. 373^a 18, 373^b 1, 373^b 5.

emr it-: emretmek, buyurmak.
- 374^b 2.

emrâz: [A. *marâz*'ın ç.] hastalıklar,
illetler.

e. 366^b 9.

e.+uñ 366^b 16, 366^b 17, 366^b 18,
370^b 4.

e.+a 372^b 19, 374^a 18.

e.+ı 368^b 15, 372^b 4, 373^a 3.

enâr: [F.] nar [*Punica granatum*].

e.+ı 372^b 19.

e.+uñ 368^a 15.

erid-: eritmek.

e.-ür 373^b 4, 373^b 9.

erkek: erkek.

e. 371^a 12.

erlik: erkeklik; yiğitlik.

e. 369^b 1, 371^a 20.

erişte: [F.] erişte.

e. 372^a 2.

eşer: [A.] iz, belirti, nişân; etki.

e.+i 372^b 7.
eski: eski.
 e. 370^a 10.
eski-: eskimek.
 e.-miş 370^a 4.
eşribe: [A.] içilecek şeyler, içkiler, şerbetler.
 e. 371^a 21.
et: et.
 e. 371^b 17.
 e.+in 371^a 4.
 e.+lere 369^b 4.
 e.leri 371^b 17.
eṭṭibbā: [A.] hekimler, tabipler.
 e. 371^a 19.
 e.+nuñ 374^a 16.
evvel: [A.] önce, ilk, birinci.
 e. 369^a 12.
evvelā: [A.] birinci olarak, her şeyden önce, ilk önce.
 e. 368^a 3, 373^b 6.
ey: ey (ünlem).
 e. 366^b 7.
eyit-: söylemek, demek.
 e.-dür 367^a 12, 367^a 8, 367^b 20, 367^b 6, 368^a 2, 368^b 18, 369^a 2, 369^a 20, 369^a 6, 367^b 9, 370^a 14, 370^b 12, 371^a 11, 372^b 2.
eyle: öyle.
 e. 368^b 5, 368^b 7.
eyle-: yapmak, imâl etmek; yaratmak; demek, buyurmak, söylemek; tayin e.
 e.-dük 366^b 11, 374^a 18.
 e.-düm 367^b 3.
 e.-r 368^a 8.
 e.-se 369^a 2, 369^a 3.
 e.-ye 368^a 19, 371^b 6, 373^b 13.
 e.-yen 371^a 16.
eyü: iyi.
 e. 367^a 20, 369^a 1, 372^b 19, 363^a 3.

e.+dür 370^b 2.
eyyām: [A. **yevm**'in ç.] günler.
 e.+ın 369^b 20.
ez-: ezmek, bir nesneyi döverek toz haline getirmek.
 e.-üb 368^b 3.

- F -

fā'ide: [A.] fayda, menfaat, kazanç.
 f. 373^b 4, 367^b 17, 368^b 1, 372^a 17.
 f.+dür 372^b 10.
 f.+leri 366^b 7.
 f.+lüdür 372^b 19.
 f.+si 372^b 11.
 f.+sinden 374^b 12.
fāsid: [A.] yanlış, bozuk.
 f. 367^a 16, 374^b 7.
faşl: [A.] bölüm.
 f. 367^b 18.
feh̄m: [A.] anlama, anlayış.
 f.+e 368^a 3.
ferāḥ: [A.] sevinç, sevinme, neşe.
 f. 372^b 5, 373^a 2, 373^a 20, 373^b 20.
ferfiyūn: sütleğen otu [*Euphorbia*]
 f. 370^a 6.
feslegūn murabbāsı: terbiye edilmiş fesleğen.
 - 373^b 18.
fetīl: [A.] fitil, kumaş parçalarına çoğu kez sıvı veya yumuşak kıvamdaki bir ilaç emdirilerek hazırlanan ve bir yaraya ya da vücut boşluğuna konulan tampon (meche).
 f. 369^a 12, 372^a 8.
finduk: fındık [*Corylus avellana*].
 f. 367^b 21, 374^b 13.
fistik: fıstık, yer fıstığı [*Arachis hypogoea*].
 f. 371^a 14, 374^b 13.
fikir: [A.] fikir, düşünce, idrak..

f.+ler 367^a 16.

fülân: [A.] söylenmesi istenmeyen veya gerekli görülmeyen bir özel adın yerini tutan kelime, filan.

f. 369^b 9, 372^a 18, 372^a 20.

fülful: [A.] biber, bazı *Capsicum* ve *Piper* türleri için kullanılan ortak isim.

f. 373^a 21.

- G -

gâfil: [A.] gaflette olan, gafil.

ğ. 370^a 19, 372^b 12.

gaflet: [A.] boş bulunma, dalgınlık, dikkatsizlik.

ğ. 373^b 19.

ğaraz: [A.] niyet, maksat.

ğ. 374^b 4.

ğarîb: [A.] yabancı, tuhaf.

ğ. 370^a 10.

ğâyet: [A.] nihayet, uç, son; çok fazla, son derece.

ğ. 374^b 14, 367^b 9, 368^a 13, 368^a 2, 370^a 19, 371^a 3, 374^b 13.

ğâyetü'l-mü'nâ: [A.] Ortaçağ İslâm tıp kitaplarından.

- 367^b 19.

ğayrı: [A.] başka, diğer, yabancı.

ğ. 374^b 12, 374^b 15.

geçir-: geçirmek, (elekten geçirmek).

g.-e 374^b 15.

g.-eler 367^b 14, 368^b 11, 368^b 12.

g.-üb 369^b 20, 370^b 6.

g.-ür 367^b 20.

gel-: gelmek.

g.-e 372^a 20, 373^a 1, 374^a 15.

g.-en 368^b 21, 369^b 6, 374^a 13.

g.-ince 372^b 16, 374^a 13.

g.-meye 369^a 16.

g.-mez 371^a 20.

g.-se 367^b 7.

g.-sün 367^a 18.

g.-üb 372^a 19.

g.-ür 369^b 1.

gelincik: gelincik çiçeği [*Papaver rhoeas*].

g. 367^a 21, 368^b 1.

geñiz: geniz, ağız ve burun boşluğunun arka bölümü.

g.+i 367^a 8.

gerek: gerek.

g. 367^b 17, 370^a 20, 370^b 2, 371^b 18, 371^b 19, 371^b 19, 371^b 21, 372^a 1, 372^a 2.

g.+dür 369^a 8, 370^b 12, 371^a 21, 374^b 2.

gerü: yine, tekrar, bir daha.

g. 367^a 19.

getür-: getirmek; yol açmak, sebep olmak.

g.-e 370^b 21, 373^a 12, 373^a 15, 373^b 21.

g.-üb 373^a 6, 374^a 10.

g.-ür 367^b 19, 368^a 6, 369^a 1, 372^b 18, 373^a 7.

gevde: gövde.

g.+sinde 367^a 11.

ğıdâ: [A.] gıda, insanı besleyen şeyler.

ğ.+ları 372^a 1.

gibi: gibi.

g. 368^b 11, 369^a 2, 369^a 3, 371^b 10, 371^b 17, 371^b 18, 372^a 3, 372^a 4, 372^a 9, 373^a 8, 373^b 11.

g.+dür 373^b 18, 373^b 19.

gice: gece.

g. 367^b 5, 368^b 20, 368^b 5, 368^b 7, 369^a 21, 372^b 6.

g.+nüñ 368^b 9.

gici: kaşıntı.

g. 371^b 4.

gi.+sin 368^a 16, 371^b 3.
gici-: kaşınmak.
 g.-se 371^b 11.
giciş-: kaşınmak.
 g.-en 371^b 11.
 g.-menüñ 367^a 2.
 g.-dügi 371^b 1, 371^b 2.
gicişdür-: kaşındırmak.
 g.-en 371^b 4.
gid-: gitmek, yok olmak.
 g.-e 369^a 13, 371^a 1, 372^a 14, 372^b 2.
 g.-er 367^b 8, 371^b 18.
gider-: gidermek, yok etmek, ortadan kaldırmak.
 g.-e 367^a 21, 367^a 7, 367^b 10, 368^a 10, 368^a 13, 368^a 14, 368^a 19, 368^a 21, 368^b 2, 368^b 3, 369^b 21, 372^a 11, 372^a 3, 373^a 3, 373^a 4, 373^b 20, 373^b 6, 374^a 8, 374^b 8.
 g.-erdükden 369^b 21.
 g.-meye 369^b 20.
 g.-mek 370^a 18.
 g.-meyeler 368^b 14.
 g.-miye 365^b 5.
 g.-üb 368^a 17, 368^a 18.
 g.-ür 367^b 16, 368^a 11, 368^a 12, 368^a 2, 368^a 20, 368^a 8, 369^a 1, 372^a 12, 372^b 4, 373^a 9.
giñ-: geniş.
 g. 373^b 10.
gir-: girmek, ele geçmek.
 g.-meye 369^b 16.
 g.-meyince 369^a 5.
 g.-ür 369^b 10.
git-: gitmek, yürümek, kaybolmak.
 g.-diler 366^b 7.
 g[d].-ince 371^a 8.
 g.-dükden 369^b 19.
 g.-meye 369^a 4, 369^a 5.
 g.-mez 373^b 8.

gögüs-: göğüs.
 g.+e 372^b 10.
 g.+ine 369^a 3.
 g.+sindeki 367^b 14.
gökçek-: hoş, güzel; sağlıklı.
 g. 368^b 18, 373^b 5.
gölge-: gölge.
 g.+de 371^b 13.
göñlek-: gömlek.
 g.+den 369^b 15.
göñül-: gönül, yürek.
 g.+e 372^b 5, 371^a 2, 371^a 20.
 g.+i 368^a 6, 373^b 20.
 g.+ler 366^b 5.
gör-: görmek.
 g.-dün 367^a 17.
 g.-e 368^a 20, 368^b 5, 368^b 7, 371^a 15.
 g.-meye 368^b 7.
 g.-üb 367^b 18, 369^a 13.
 g.-ür 368^a 13.
 g.-ürse 368^b 5, 368^b 7.
görin-: görünmek.
 g.-en 367^a 17.
göster-: göstermek.
 g.-sin 371^a 20.
götür-: taşımak, bir ilacı herhangi bir vücut boşluğuna yerleştirmek.
 g.-e 371^b 15, 372^a 5, 372^a 9.
 g.-eler 372^a 4.
göyün-: yanmak [bk. göynemek].
 g.-dürüb 368^b 4.
 g.+dürür 371^b 9.
 g.-miş 371^b 2, 371^b 4, 371^b 5.
göz-: göz.
 g. 366^b 15, 368^a 15, 368^a 19, 368^b 1, 368^b 2, 368^b 9.
 g+de 368^a 19, 368^b 2.
 g.deki 368^a 11, 368^b 3.
 g.+e 368^a 10, 368^a 12, 368^a 13, 368^a 14, 368^a 16, 368^a 18, 368^b 1, 368^b

1, 368^b 3, 368^b 4, 368^b 5, 368^b 6, 368^b 7.
g.+i 368^a 6, 373^b 4.
g.+in 368^b 4.
g.+ine 368^b 8.
g.+inüñ 368^b 13.
g.+leri 368^a 5.
g.+lerinüñ 367^a 15.
g.+ün 368^a 17, 368^a 19.
g.+üne 368^a 12.
göz: delik, bölme.
g.+lü 373^b 10.
ğuşsa: [A.] keder, tasa, kaygı.
ğ.+lar 367^a 16.
ğuşşalan-: tasalanmak.
ğ.+mağ 368^a 8.
güccük: küçük.
g. 368^a 14.
gül: [F.] gül [*Rosa sp.*].
g. 369^a 2, 372^b 4, 372^b 5.
g.+i 369^a 2.
gül murabbâsi: terbiye edilmiş gül.
- 373^b 19, 373^b 9.
gül şuyı: gül suyu.
- 368^a 20, 368^b 12, 368^b 2, 369^a 4.
gül yağı: gül yağı.
- 367^b 9, 371^b 11, 371^b 20.
gül yaprağı: gül yaprağı.
- 373^b 11, 373^b 14.
güllâb: [F. **güllâb**] gülsuyu. bk. cülâb
g. 374^a 4, 374^a 13.
gülbeşeker: terkinde bal, gül yaprağı olan bir macundur. Bal ile gül yaprağı güneşte bir süre tutulur, üç dört günde bir karıştırılır, tekrar bal katılarak kullanılır.
g. 373^b 9.
gün: gün (24 saatlik zaman).

g. 367^b 5, 369^b 21, 371^a 19, 371^a 7, 372^b 6, 373^b 12, 373^b 13, 373^b 17, 374^a 8.
g.+de 373^b 13.
g.+den 372^b 1.
g.+e 372^b 1.
gündüz: gündüz.
g. 368^b 5, 368^b 6.
güneş: güneş.
g.+de 373^b 17.
g.+e 368^a 16, 373^b 15, 373^b 16.
günlük: günlük, kara günlük [*Styrax officinale*].
g. 367^a 7, 370^b 12, 370^b 17, 370^b 5, 370^b 8.
güyegü otı murabbâsi: güveyiotu, Fûdenc, keklik otu [*Origanum vulgare*] reçeli.
- 373^b 18.

- H -

habb: [A.] hap, hap şeklindeki ilaç (pilula).
h.+lar 367^a 10.
habbe: [A.] yuvarlak tane, hap.
h.+ler 368^b 20.
habîbü'l-‘arîfîn: arif kişilerin dostu.
- 366^b 8.
hacâmat: [A.] boynuz veya şişeyle vücuttan kan almak.
h. 371^b 12.
hâcet: [A.] ihtiyaç, lüzum, gereklilik.
h. 370^a 8, 370^b 9, 371^a 2, 372^b 16, 373^a 1, 374^a 11.
Hacı Paşa: Müntehâb-ı Şifâ'nın müellifi Osmanlı hekimi.
h. 370^a 1.
hafakân: [A.] yürek oynaması, kalp çarpıntısı.
h. 373^a 8.
hafîf: [A.] ağır olmayan, hafif.

h. 369^b 19.
hakk: [A.] doğru geçek.
 h.+dur 372^b 1.
halās: [A.] kurtulma, kurtuluş.
 h. 367^b 5, 368^b 10.
halka: halka.
 h. 370^a 17.
hall: [A.] çözmeye, çözülme, eritme.
 h. 367^b 16, 368^b 20, 373^a 4.
halt: [A.] karıştırma.
 h. 371^b 13, 372^a 16.
halt it-: karıştırmak.
 - 372^a 15.
halt ol-: karışmak.
 - 369^a 13.
hām: [F.] işlenmemiş,
 olgunlaşmamış, ham.
 h. 371^b 12.
hāmīle: [A.] gebe, hāmīle.
 h. 369^b 6.
hammām: [A.] hamam.
 h. 367^b 14.
 h.+a 369^a 4, 370^a 13, 370^a 15.
 h.+dan 369^a 3.
harāb: [A.] yıkık, virān.
 h. 367^b 16.
harāret: [A.] sıcaklık; ateş (febris).
 h. 371^a 1.
 h.+de 372^b 9.
 h.+dür 369^b 4.
 h.+i 372^b 18, 372^b 4, 373^a 7, 373^a 9,
 373^a 13.
 h.+in 368^a 16.
hardal: [A.] yakıcı özelliği bulunan
 bitki, hardal [*Sinapis nigra* =
Brassica nigra]; ak hardal [*Sinapis*
alba = *Brassica alba*].
 h. 372^a 11.
 h. 368^a 10.
hareket: [A.] hareket.
 h. 374^a 19.

harīr: [A.] ipek.
 h.+den 368^b 11.
harīš: [A.] hırslı.
 h. 371^a 19.
haşalbān: biberiye, hasālubān,
 [*Rosmarinus officinalis*].
 h. 370^b 5.
hāşıl: [A.] meydana gelen, oluşan.
 h. 370^a 3.
hāşıl ol-: meydana gelmek.
 - 367^a 16.
hāşşiyet: [A.] özel fayda, kuvvet
 ve menfaatler; etki.
 h.+i 368^b 8, 372^a 17.
 h.+lerin 367^a 3.
hāşşa: [A.] bir şeye mahsus olan
 özellik, etki, krş. hāşşiyet.
 h.+ların 372^b 4.
hastā it-: hastalandırmak.
 - 368^a 5.
hastalık: hastalık.
 h.+larına 366^b 4, 366^b 5.
haşlan-: haşlanmak.
 h.+mış 374^b 14.
haşhāš: [A.] haşhaş [*Papaver*
somniferum].
 h. 371^b 21.
 h.+ı 367^a 6.
hatmī: [A.] hatmi [*Althaea*
officinalis].
 h. 371^b 21.
hātūr: [A.] zihin, fikir; hal, keyif;
 gönül.
 h.+ında 366^b 9.
hattā: [A.] bundan başka, fazla
 olarak, dahi.
 h. 367^a 16, 367^b 4.
hātun: kadın.
 h.+lara 371^a 19.
 h.+uñ 372^a 21.
havā: [A.] hava.

h.+dan 369^b 18.
h.+lar 369^b 20.
hāvân: [F.] havan.
h.+da 368^b 19, 369^a 2, 371^b 13,
372^a 12.
havâşş: [A. *haşş*'in ç.] hâssalar,
keyfiyetler, özellikler.
h. 372^b 1.
havlincân: [A.] havlican otu
[*Galanga officinalis*].
h. 370^b 17.
havuç: havuç [*Daucus carota*].
h. 370^b 1, 370^b 17.
hazer: [A.] sakınma, kaçınma.
h. 369^b 18, 370^b 2.
hazm: [A.] yiyecekleri sindirme.
h. 373^a 20.
hazm it-: sindirmek.
- 372^b 18, 373^b 9.
hazret: [A.] saygı ifadesi.
h.+leri 366^b 8, 367^b 18.
helîle: [F.] halile, helile otu
[*Terminalia sp.*] bk. belilec.
h. 371^b 7, 371^b 8, 373^a 18.
helîlec: [F.] halile, helile otu
[*Terminalia sp.*] bk. belilec.
h. 370^b 8.
hem: [F.] hem, aynı zamanda.
h. 368^a 12, 368^a 14, 368^a 19, 368^a
21, 368^b 2, 368^b 4, 369^b 6.
hemân: [F.] hemen, derhal, o anda;
sadece.
h. 367^a 12.
her: [F.] her, hep, bütün.
h. 367^b 13, 367^b 2, 368^b 18, 368^b
8, 370^b 12, 370^b 13, 370^b 5, 370^b 8,
371^a 15, 371^a 7, 372^b 12, 373^a 18,
373^a 19, 373^b 2, 373^b 6, 373^b 11,
373^b 2.
hergiz: [F.] asla, hiçbir zaman.
h. 368^b 7.

herîse: [F.] döğme buğday ile etin
uzun süre kaynatılıp ezilmesiyle
yapılan, macun kıvamında bir
yemek.
h. 371^a 13.
hıfz: [A.] saklama, ezberleme.
h. 373^a 12, 373^b 7.
hıfz it-: saklamak.
- 373^a 6.
hılî: [A.] eski tıp anlayışına göre,
midede sindirilen besinlerin
dönüşükleri kan, balgam, safra ve
sevdedan her biri.
h.+1 371^b 5.
humâr-ı vahşî: vahşi eşek.
- 368^b 8.
hıyâr: [A.] hıyar, salatalık [*Cucumis*
sativus].
h.+1 371^a 13.
hiç: [F.] hiç, asla.
h. 372^b 1.
hikmet: [A.] sebep.
h.+e 372^b 1.
hılâf: [A.] karşı, zıt.
h.+1 374^a 19.
Hindistân: Hindistan.
h. 373^b 2.
Hindistân kozı: Hindistan cevizi
[*Cocos nucifera*] bk. narçil.
- 374^b 15.
hîn-i cimâ': [A.] cinsi birleşme
zamanında.
- 371^a 11.
hod: [F.] kendi.
h. 371^b 15.
hulâşaten: [A.] kısaca, özet olarak.
h. 370^a 2.
hurmâ: [F.] hurma [*Phoenix*
dactylifera].
h. 367^b 21, 374^b 18.

huşuşan: [A.] ayrıca, özellikle, özel olarak.

h. 370^a 21, 372^b 11.

huşūnet: “*irilik*”, sertlik, katılık, kabalık; şişlik.

h.+i 368^a 20.

hükemā: [A. ḥakīm’in ç.] hekimler, filozoflar.

h. 368^a 8.

hükemā kitābları: geçmiş büyük hekimlerin kitapları.

- 374^a 20.

- I -

ısıcağ: sıcak.

1. 369^a 17, 369^b 17, 369^b 18, 370^a 13, 370^a 14, 371^a 9.

1.+la 369^a 10, 372^a 4, 372^a 5, 374^a 1.

ısıd-: ısıtmak.

1.-ub 370^a 12, 370^a 8.

ışlad-: ıslatmak.

1.-a 374^a 8, 374^b 17.

1.-ub 368^a 21, 370^b 8, 371^a 7.

ışlan-: ıslanmak.

1.-a 371^b 8.

ıssi: sıcaklık, hararet, sıcak.

1. 367^b 7, 369^b 11, 369^b 18, 369^b 20, 370^b 1, 371^a 16, 371^a 5, 374^a 18.

1.+dan 369^a 7, 374^a 18.

- İ -

iç: iç.

i. 367^a 19.

i.+i 370^a 12, 372^b 5, 373^b 2, 374^b 2, 374^b 18.

i+inde:

i. 367^b 14, 368^b 16, 368^b 9, 371^b 6, 371^b 8, 372^a 4, 374^a 8, 374^b 9.

i.+ki 374^b 8.

i.+ine 367^b 7, 369^b 16, 370^a 11, 370^a 7, 372^b 21, 373^b 21, 374^b 9.

i.+i 367^a 6.

i.+lerden 374^b 15.

i.+leri 374^b 14, 374^b 15.

iç-: içmek.

i.-e 371^a 7, 371^b 5, 371^b 9.

i.-eler 368^b 2.

i.-mek 371^a 17.

i.-üb 369^a 21.

içerü: içeri.

i. 367^b 15, 373^b 12.

içi[ü]n: için.

i. 370^a 18, 371^a 17, 372^a 12, 374^a 7.

idhāl: [A.] dahil etme, içine alma.

i. 374^a 6.

idin-: edinmek.

i.-e 371^a 8.

i.-meye 372^a 20.

i.-se 371^a 10.

idrāk: [A.] anlayış; erişme;

olgunlaşma.

i. 367^a 15.

ifrāt: [A.] aşırı gitme.

i. 370^a 16.

ihtirāz it-: sakınmak, kaçınmak.

- 371^b 9, 371^b 16.

iken: esnasında, ...-dığı / -diği

hâlde, ...-dığı / -diği zaman.

i. 369^a 3.

iki: iki.

i. 367^a 10, 367^a 9, 367^b 12, 367^b 7, 368^b 13, 369^a 10, 369^b 7, 370^a 14,

370^a 5, 370^b 15, 370^b 16, 372^a 3,

372^b 20, 373^b 11, 373^b 3, 373^b 8,

374^b 3, 374^b 4.

i.+sin 368^b 12, 368^b 19, 368^b 20, 370^a 15.

ikinci: ikinci.

i. 368^a 4, 370^a 20.

ikindi: öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi.
i.+den 374^b 12.
‘**ilâc:** [A.] ilâç, çare, tedavi.
‘i. 366^b 9, 367^b 11, 369^a 11, 369^a 17, 369^a 8, 369^b 11, 369^b 12, 369^b 14, 370^b 7, 372^a 10, 372^a 2, 374^b 1.
‘i.+dur 370^a 19.
‘i.+ı 367^b 12, 367^b 17, 367^b 18, 370^b 4, 370^a 17, 371^b 12.
‘i.+ların 366^b 14.
ile/ıla: ile.
i. 368^b 4, 369^a 11, 369^a 17, 366^b 10, 366^b 12, 367^a 6, 367^a 7, 367^a 8, 367^a 19, 367^a 20, 367^b 4, 367^b 3, 367^b 9, 368^a 10, 368^a 19, 368^b 6, 368^a 18, 368^b 17, 368^a 20, 368^b 12, 368^a 11, 369^a 4, 369^a 8, 369^a 10, 369^a 15, 369^a 18, 369^b 11, 369^b 19, 370^a 4, 370^a 13, 370^b 1, 370^b 13, 370^b 6, 370^b 9, 371^a 8, 371^a 9, 371^a 12, 371^b 4, 371^b 21, 371^b 7, 371^b 12, 371^b 18, 371^b 19, 371^b 21, 372^a 11, 372^a 14, 372^b 8, 372^b 11, 372^a 12, 373^a 14, 372^b 20, 373^a 20, 373^b 7, 373^b 13, 373^b 15, 373^b 16, 373^a 10, 373^b 6, 373^b 21, 374^a 18, 374^a 21, 374^b 1, 374^b 10, 374^b 16, 374^b 19.
‘**illet:** [A.] hastalık, illet, dert, sıkıntı.
‘i.+leri 367^b 1.
‘**İmâd:** Kemâliyye müellifinin arkadaşı Karahisarlı hekim.
‘i.+a 367^b 10.
‘i.+dan 370^a 18.
imân: [A.] inanma, inanç.
İ. 366^b 5.
in-: inmek.
i.-er 367^b 8.
i.-mekden 368^a 11, 368^a 18.
ince: ince.

i. 374^b 15.
indür-: indirmek.
i.e 367^a 11, 367^b 1, 367^b 2, 368^b 16, 370^a 11.
i.-üb 368^a 16, 370^a 5, 370^a 7, 371^a 1, 372^b 15, 372^b 16, 372^b 9, 373^a 1, 373^b 21, 374^a 14.
i.-ür 367^a 7, 367^a 8, 367^b 16.
inkâr: [A.] reddetme, inkâr.
i. 372^b 1.
irte: ertesi, gelecek sabah.
i.+ye 369^b 13.
ise/ısa: ise (şart edati).
i. 368^b 19, 370^a 3, 370^a 5, 372^a 9, 373^b 17.
isfînâh: [A.] ispanak [*Spinacia oleracea*].
i. 372^a 2.
ishâl: [A.] ishal, sürgün.
i. 371^b 18, 371^b 5, 373^a 7, 373^a 17.
i.+i 373^a 13.
İslâm: [A.] İslâm dini.
İ. 366^b 5.
ism: [A.] isim, ad.
i.+lerine 366^b 12.
isti‘mâl: [A.] kullanma.
i. 371^a 17, 371^a 18, 371^a 2, 371^a 20, 372^b 17, 372^b 9, 373^a 1, 373^a 12, 373^a 15, 373^b 8, 374^a 10, 374^a 3.
isti‘mâl it-: kullanmak.
- 370^b 12, 374^b 16.
istifrag: [A.] kusma.
i.+ı 373^a 7.
istincâ: [A.] büyük abdesti yaptıktan sonra temizlenme.
i. 371^b 21.
işâret: [A.] belirti.
i. 366^b 10.
iştihâ: [A.] iştah, arzu, yeme yemek arzusu.
i. 367^a 1, 371^a 6, 372^b 18, 373^a 6.

i.+sın 373^a 10.

it: köpek.

i.+e 372^a 6.

i.+ün 367^b 3.

it-: etmek, yapmak (yardımcı fiil).

i[d].-e 368^a 13, 369^a 12, 369^b 17, 369^b 18, 371^a 9, 371^b 13, 371^b 15, 371^b 5, 372^a 14, 372^a 17, 372^a 19, 372^a 19, 372^a 20, 373^a 4, 373^a 5, 373^a 8, 373^a 12, 373^a 13, 373^a 14, 373^a 15, 373^a 17, 373^b 11, 373^b 13, 373^b 7, 373^b 8, 374^a 3, 374^b 11, 373^b 16.

i[d].-eler 367^b 15, 368^b 14, 369^a 19, 369^b 14, 369^b 19, 370^a 9, 372^a 13, 372^a 15, 372^b 8, 372^b 9, 373^a 1, 373^a 20, 374^a 11, 374^a 1.

i[d].-er 366^b 14, 366^b 16, 366^b 17, 366^b 18, 367^a 1, 367^a 1, 367^a 2, 367^b 16, 368^a 3, 368^a 4, 368^a 6, 368^a 6, 368^a 7, 368^b 15, 369^a 6, 370^b 3, 371^a 7, 372^b 11, 372^b 4, 373^a 2, 373^a 7, 373^a 10, 373^a 17, 373^b 20, 373^b 3, 373^b 5, 374^a 17, 374^b 6, 374^b 7, 374^b 8.

i[d].-erse 371^a 20.

i[d].-i 367^b 10, 367^b 17, 374^b 1.

i[d].-icek 371^b 19.

i-di 366^b 6, 368^b 9.

i-diler 369^a 7.

i-düklerinde 366^b 9. i-düm 366^b 8, 367^b 17, 367^b 9, 369^a 9.

i.-meden 371^a 18.

i.-mek 367^b 17, 368^a 7, 369^a 8, 370^a 19, 370^b 2, 371^a 18, 371^b 12, 371^b 18, 371^b 19, 371^b 21, 372^b 3, 374^a 21, 374^b 2.

i.-meye 372^b 1.

i.-meyüb 374^a 21.

i.-se 369^b 5, 372^a 11.

i.-seler 372^a 12.

i[d].-üb 366^b 7, 366^b 9, 367^b 14, 367^b 15, 367^b 18, 367^b 4, 367^b 9, 368^a 5, 368^b 19, 368^b 20, 369^a 8, 369^b 14, 369^b 16, 369^b 21, 369^b 7, 370^b 10, 370^b 14, 371^b 8, 372^a 8, 372^b 20, 373^a 4, 373^b 20, 374^a 9, 374^b 19.

i' tibār: [A.] saygı gösterme, önem verme; şeref, haysiyet; ibret alma.

i. 367^a 17.

ittifāk: [A.] birleşme, uyuşma.

i. 369^a 7.

iy: ey (ünlem).

i. 369^b 10.

iz: bir şeyin geçtiği veya önce bulunduğu yerde bıraktığı belirti, nişan, alamet, emare.

i.+in 366^b 6.

izle-: takip etmek.

i.-yüb 366^b 6.

- K -

ķab: kap-kacak.

ķ. 371^b 7.

ķ+da 373^b 7.

ķ.+ı 371^b 21, 374^b 18.

ķ.+ın 372^b 20, 373^a 10, 374^a 7, 374^b 18.

ķ.+ını 372^a 13.

ķ.+ı 367^a 6, 370^a 4.

ķ.+ları 371^b 8, 373^b 5.

ķ.+ların 371^b 6.

ķaba: büyük, iri, kocaman.

ķ. 370^a 12, 371^a 2, 372^b 6, 374^a 3.

ķabak: kapak, göz kapağı.

ķ. 371^a 13.

ķ.+da 368^a 13, 368^a 20, 368^b 3.

ķ[ġ].+ı 368^b 13.

ķ[ġ].+ına 368^a 19.

ķābulī helīle: Kābuli halile

[*Terminalia chebula*].

- 371^b 8, 373^b 5.

ķabuk: kabuk, metinde yılan derisi anlamında kullanılmış.

ķ[ġ].+ın 368^a 17.

ķabz: [A.] peklilik; tutma.

ķ. 373^a 7.

ķaç: kaç.

ķ. 369^b 21.

ķaçan: ne zaman.

ķ. 367^b 6.

ķadar: kadar.

ķ. 366^b 7.

ķafa: baş.

ķ+sı 367^b 3.

ķaġid: [F.] kaġıt.

ķ+a 366^b 10.

ķaġır-: boġazını temizlemek.

ķ.-sun 367^a 13.

ķal-: kalmak, geriye kalmak.

ķ.-a 370^a 6, 372^a 8.

ķ.-an 373^a 12, 373^b 10.

ķ.-duġdan 370^a 5.

ķ.-ınca 372^b 7, 373^a 5, 373^a 11.

ķ.-ıncaķ 370^a 21.

ķ.-mayınca 372^b 7.

ķ.-ur 371^a 16.

ķalbur: elek.

ķ.+dan 373^b 10.

ķalıñlık: kalınlık, yoġunluk, şişkinlik.

ķ[ġ].+ı 368^b 3.

ķalye: [A.] yaġda kavruarak pişirilmiş sebze yemeġi.

ķ.-si 370^b 1.

ķan: kan.

ķ. 371^b 18, 371^b 9.

ķ.+dan 371^b 15, 372^b 4.

ķ.+ı 371^a 17.

ķ.+ın 368^a 12, 368^a 21, 372^a 3.

ķ.+lu 368^b 9.

ķana-: kanamak.

ķ.-yınca 369^a 17.

ķ.-yub 369^a 16.

ķapa-: kapamak.

ķ[ġ].+ın 372^b 16.

ķ.-yub 374^b 9.

ķara: kara, siyah.

ķ. 367^b 21.

ķara Şu in-: gözün iç basıncının çoġalmasıyla kendini gösteren, körlüġe sebep olabilen bir göz hastalıġı, glokom.

- 368^b 8.

ķaralık: siyahlık; krş. ķarañulık.

ķ[ġ].+ın 368^a 10, 368^a 21.

ķaranfil: karanfil [*Dianthus sp.*]; karanfil aġ. [*Caryophyllus aromaticus*],

ķ. 367^b 12, 370^b 15, 371^a 7, 374^a 5, 374^b 10.

ķarañulık: karanlık; (gözde) haricen belirli bir neden olmaksızın geliŐen görme kaybı için kullanılan terim.

ķ[ġ].+ın 368^a 17, 368^a 18.

ķarahisâr: Batı Anadolu

Őehirlerinden, Afyonkarahisar.

ķ.-da 367^b 10.

ķarın: karın, batın.

ķ. 367^b 20

ķariŐ-: karışmak.

ķ.-ınca 368^b 20.

ķ.-ur 367^a 18.

ķariŐdur-: karıştırmak.

ķ.-a 370^a 7, 371^a 1, 374^a 12, 374^a 3, 374^b 11, 374^b 19.

ķ.-alar 368^b 12.

ķ.-ub 368^a 10, 369^a 18, 369^b 17, 370^b 6, 370^b 9, 371^a 8, 373^b 16,

374^b 16.

ķarlanġuc: kırlanġıç.

ķ. 368^a 10.

karşu: karşı.
 k. 373^b 15.
kaşuk: kasık, karın ile uyluk arasındaki bölüm.
 k[ğ].+ın 371^a 18.
kaşı-: kaşımak.
 k.-mak 371^b 4.
kat kat it-: (bezi) katlamak.
 k. 369^b 21.
kat: yan, huzur, nezd.
 k.+ında 369^b 9.
kaṭ: [A.] kesme, kesilme, biçme; halletme.
 k. 373^a 13, 373^a 20.
kat-: katmak, eklemek.
 k.-alar 373^b 17.
 k.-arlarsa 374^a 4.
 k.-ub 368^a 16, 368^a 19, 370^b 13, 370^b 14, 371^a 5, 371^a 11, 371^b 9, 372^b 8, 373^a 5, 373^a 12, 373^a 15, 373^b 14, 373^b 21.
katı: katı, şiddetli, ağır, acı, haşın, sert, kırıcı.
 k. 370^b 21.
kaṭrān: [A.] katran.
 k. 371^b 21.
kaṭī: [A.] kuvvetli, sağlam, dayanıklı.
 k. 373^a 2, 373^a 10, 373^a 13, 373^a 21, 373^b 3.
kaṭrūl-: kavrulmak.
 k.-mıṣ 370^b 18.
kaṭuḡ: “*meṣāne*”. İdrar kesesi, sidik torbası.
 k[ğ].+a 372^b 10.
kaṭur-: kavurmak.
 k.-a 370^b 19.
 k.-alar 368^b 10, 369^b 12.
 k.-ub 368^a 18, 368^b 11, 369^a 10, 370^b 19, 374^a 4, 374^b 18.
kaṭna-: kaynamak.

k.-madan 368^b 17.
 k.-nar 367^a 20.
 k.-ya 373^a 1.
kaṭnad-: kaynatmak.
 k.-a 367^a 9, 368^b 16, 370^b 20, 372^a 8, 372^b 14, 372^b 16, 373^a 5, 373^a 11, 373^b 21, 374^a 12, 374^a 13.
 k.-alar 372^b 9, 374^a 14.
 k.-ub 368^a 21, 368^b 6, 370^a 11, 370^a 5, 370^b 21, 371^b 21, 371^b 7, 372^b 21, 372^b 7, 373^a 14, 374^a 15, 374^a 2.
kaṭıd-: kazıtmak.
 k.-a 367^b 4.
keḃāb: [A.] kebab, doğrudan ateş veya kapta pişirilen et.
 k. 370^b 10.
keḃābe: [A.] keḃābe, hint biberi, [*Piper cubeba*].
 k. 370^b 16.
kebere: kapari [*Capparis spinosa*].
 k. 372^a 10, 372^a 17, 372^a 18, 372^a 18, 372^a 19.
kebere kökü: kapari kökü.
 - 372^a 14.
kece: keçe.
 k. 370^a 20.
keçi: keçi.
 k. 368^b 7, 371^b 17, 373^a 19, 373^b 7, 374^b 10, 374^b 19.
kef: [F.] köpük.
 k.+in 371^b 7.
keklik ödi: keklik ödü.
 - 368^b 6.
kekrelü: kekrelü, buruk tadlı, ekşimsi.
 k. 373^a 14.
kelem: [F.] lahana [*Brassica oleracea*].
 k. 371^b 17.

Kemâliyye: çalışmaya esas olan tıp kitabı.

ķ. 366^b 12.

kendene: gendenâ [F.] pırasa

[*Allium porrum*].

ķ. 368^a 1, 371^a 15, 371^b 21, 372^a 15.

kendi[ü]: kendi, kendisi.

ķ. 367^b 3, 368^b 8, 372^a 18.

kerefs: [A.] kereviz [*Apium*

graveolens].

ķ. 368^a 1.

kerre: [A.] kere, defa.

ķ. 368^b 14.

kes-: kesmek.

k.-eler 372^a 4.

kestâne: kestane [*Castanea sativa*].

k. 368^a 1.

keşür: [F.] havuç [*Daucus carota*].

k. 371^a 14.

k.+i 374^b 8.

kez: defa, kere.

kezer: havuç, keşür [*Daucus carota*].

k. 374^b 8.

kıl: kıl.

ķ. 368^a 13, 368^b 5.

kıl elek: kıl elek.

- 373^b 12.

kırķ: kırk.

ķ. 373^a 8.

kıvâm: [A.] bir şeyin koyuluk

derecesi, yoğunluk.

ķ. 373^b 11.

ķ.+a 370^b 21, 372^b 16, 373^a 1, 373^a

5, 373^a 12, 373^a 15, 373^b 21, 374^a

10, 374^a 14, 374^a 15.

ķ.+m 370^b 21.

kızdı[u]r-: ısıtmak.

ķ.-ub 371^a 9, 371^a 20.

ķ.-ub 367^b 20.

ķ.-a 370^a 12.

ķızıl: kızıl, kırmızı.

ķ.+a 368^b 10, 369^a 2, 372^b 19, 372^b

5, 374^b 8.

ķızıl gül: kırmızı gül.

- 373^b 10.

ķızıl keçi südi: kızıl keçi sütü.

- 371^a 7.

ķızıl üzümün çekirdegi: kızıl üzüm

çekirdegi.

- 368^b 19.

ki: [F.] ki.

k. 366^b 11, 366^b 8, 367^a 14, 367^b

10, 367^b 11, 367^b 12, 367^b 13, 367^b

15, 368^b 8, 369^a 11, 369^a 17, 369^a

2, 369^a 20, 369^a 7, 369^b 1, 369^b 12,

369^b 19, 369^b 4, 369^b 9, 370^a 2,

370^a 20, 370^a 3, 370^b 13, 370^b 21,

370^b 7, 371^a 19, 371^a 4, 371^b 5,

372^a 10, 372^a 17, 372^a 19, 372^a 20,

372^b 13, 374^a 11, 374^a 20,

ķiçirek: küçücük.

k. 367^a 10.

ķıfâyet: [A.] yeterlik; iktidâr,

yararlık.

k. 370^b 9, 373^a 19.

ķim: ki.

k. 366^b 4, 366^b 5, 366^b 6, 367^b 19,

367^b 6, 368^b 1, 368^b 18, 368^b 8,

369^a 1, 369^a 12, 369^b 10, 369^b 16,

370^b 4, 371^b 16, 371^b 4, 372^a 18,

372^b 19, 372^b 19, 373^b 1, 373^b 9,

374^b 1.

ķimse: kimse.

k. 372^b 1, 372^b 2.

ķişi: kişi.

k. 367^a 12, 368^a 15, 369^a 1, 369^a 15,

369^a 2, 369^b 9, 371^b 16, 372^a 17.

k.+e 371^a 15.

k.+nüñ 367^a 9, 367^b 16, 369^a 14,

369^b 10, 369^b 9, 371^a 15, 372^a 20.

k.+ye 368^a 15, 374^a 20.

kişnic: [F.] kişniş otu [*Coriandrum sativum*].
 k.+i 369^a 1, 371^a 4.
 k.+le 371^a 4.
kitâb: [A.] kitap.
 k. 366^b 8.
 k.+a 366^b 12.
 k.+da 370^b 12, 374^a 18.
 k.+ında 367^b 19, 370^a 1, 371^a 11, 372^a 17.
 k.+larına 367^b 18.
 k.+uñ 371^a 20.
köcald-: ihtiyarlatmak.
 k.-ur 368^a 4.
koğu: koku, krş. koğu.
 k.+sı 368^b 21.
kołtuq: koltukaltı, kolla omuzun birleştiği yer.
 k.+larına 369^a 3.
koq-: kokmak.
 k.-a 369^a 2.
koqu: koku.
 k.+lar 369^a 1.
 k.+sı 368^b 18.
 k.+yı 369^a 1.
kopar-: koparmak.
 k.-maya 372^a 21.
 k.-ub 372^a 21.
kor: iyice yanarak ateş durumuna gelmiş kömür veya odun parçası; tek sıra taş dizisi.
 k. 374^a 12.
koruk: koruk, olgunlaşmamış üzüm.
 k. 371^b 10.
koy-[ko-]: koymak.
 k.-a 370^a 12, 370^a 7, 371^a 2, 372^a 8, 373^b 11, 373^b 12, 373^b 12, 373^b 16, 374^b 9.
 k.-alar 370^a 8.
 k.-salar 368^a 18.

k.-ub 369^a 12, 369^b 12, 369^b 21, 370^a 11, 370^a 6, 372^a 13, 372^a 15, 372^a 7, 372^b 14, 372^b 15, 372^b 16, 372^b 16, 372^b 21, 372^b 6, 372^b 6, 372^b 7, 373^a 4, 373^a 15, 373^b 15, 374^a 12, 374^a 12, 374^a 13, 374^a 3.
koqu: koyu.
 k. 372^b 15.
koqul-: koyulaşmak.
 k. 368^a 16, 374^a 3.
 k.-[u]nca 367^a 9, 372^b 8.
 k.-miş 367^a 11.
koqun: koyun.
 k. 371^a 4.
koqun boğazlan-: koyunu kesmek.
 - 372^a 3.
koqun eti: koyun eti.
 - 370^b 1, 371^a 12, 372^a 1.
koqun eti şurbâsi: koyun etinden yapılmış çorba.
 - 372^a 13.
koqun kebâbi: koyun etinden ateşte pişirmiş et.
 - 370^b 1.
koz: ceviz [*Juglans regia*].
 k. 374^b 13.
 k.+ı 373^b 2.
koz yağı: ceviz yağı.
 - 371^a 8.
köknâr: çam fıstık ağacı [*Pinus sylvestris*, *Pinus pinea*]; köknar ağacı [*Abies cilicica*]; Farsça'da [*Papaver*] türleri de bu isimle anılırlar.
 k. 371^a 14, 373^b 2, 374^b 18.
köknâr içi: çam fıstığı.
 - 373^b 2.
köpük: köpük.
 k.+in 370^b 20, 372^b 21, 373^a 12, 374^a 13.
 k[ğ].+in 372^b 8.

ķumral: koyu sarı veya açık kestane rengi.

ķ. 369^b 14.

ķur'ân-ı kadîm: [A.] Kur'ân-ı

Kerîm.

- 369^b 1.

ķurd[t]: kurt.

ķ. 369^a 11, 369^a 14.

ķ.+lar 369^a 13.

ķ.+larına 369^a 13.

ķ.+uñ 368^b 3.

ķuri[u]: kuru.

ķ. 371^a 15, 371^a 17.

ķ.+dur 368^a 7, 372^a 12.

ķ.+sın 372^b 13.

ķuru incir: kuru incir.

- 371^b 10.

ķuru üzüm: kuru üzüm, bk. üzüm.

- 371^b 10.

ķuri-: kurumak.

ķ.-ya 372^b 10.

ķurd-: kurutmak.

ķ.-ur 372^a 12.

ķurna: hamam ve banyolarda musluk altında bulunan, içinde su biriktirilen, yuvarlak, mermer, taş tekne.

ķ. 367^b 7.

ķurud-: kurutmak.

ķ.+ub 368^b 7, 371^b 13.

ķ.+uqdan 373^b 16.

ķurula: kuru olarak, kuru halde.

ķ+ 368^b 17.

ķuruluk: kuruluk.

ķ[ğ].+ın 373^b 6.

ķuş-: kusmak.

ķ.-mağı 372^b 18, 373^a 10.

ķuşan-: giyinmek.

ķ-alar 369^b 16.

ķuvvet: [A.] güç, kudret, sıhhat, sağlamlık.

ķ. 368^a 2, 369^b 7, 371^a 10, 371^a 18, 371^a 6, 371^a 8, 372^b 5, 373^a 6, 373^b 19, 373^b 9, 374^b 13, 374^b 17, 374^b 6.

ķ.+e 367^a 1.

ķ.+i 368^a 21, 368^a 7, 368^a 8, 369^b 1, 370^a 11, 370^a 1, 371^a 17, 372^b 14, 372^b 8, 374^a 6, 374^b 19.

ķ.+in 371^a 1.

ķuvvet-i cimâ': cinsel birleşme

gücü.

- 371^a 2.

ķuvvetlu: güçlü, kuvvetli.

ķ. 367^b 11, 370^a 17.

ķuvvetsiz: güçsüz, kuvvetsiz.

ķ. 368^a 7.

ķuzı: kuzu.

ķ. 369^b 14, 369^b 20.

ķuzı eti: kuzu eti.

- 372^a 1.

ķül: kül.

k. 367^b 4.

k.+ini 367^b 4.

ķüllî: [A.] genel, bütün, çok.

k. 369^b 7.

k.+si 369^b 8.

k.+sine 372^b 10.

ķürk: kürk, post.

k.+üni 369^b 14.

- L -

ķakin: [A.] ama, fakat, ancak.

l. 366^b 9.

ķařif: [A.] yumuşak, hoş, güzel.

l. 368^b 21.

ķâzım: [A.] gerek, lâzım.

l. 371^a 20.

l.+dur 374^a 18, 374^a 19, 374^a 21.

ķezic: [A.] yoğun, yapışkan.

l. 373^a 17.

ķezzet: [A.] lezzet, tat.

l.+i 369^b 5, 369^b 8.

limon: limon [*Citrus limonum*].

l.- 373^a 12.

- M -

ma' acin: [A. ma' cün'un ç.]

macunlar.

m. 371^a 21.

ma' cün: [A.] macun (electuario).

m. 370^b 14, 370^b 21, 371^a 9, 373^a

20, 373^b 3, 373^b 7, 374^b 5, 374^b 8,

374^b 11, 374^b 13, 374^b 16, 374^b 17,
374^b 19.

m.+lar 367^a 3, 373^a 16.

mahlūt: [A.] karışık, karıştırılmış.

m. 369^b 3.

mā-i rummān: [A.] nar suyu.

- 371^b 5.

maḳ' ad: [A.] makat, kıç; anüs.

m. 367^a 2, 371^b 1, 371^b 2.

m.+a 372^a 13, 372^a 16.

m.+ında 371^b 15.

m.+uñ 372^a 4, 372^a 5, 372^a 9.

maraz: [A.] hastalık.

m. 369^b 10, 374^a 20.

m.+a 370^b 11.

m.+ına 372^b 10, 372^b 12.

m.+lar 368^a 6.

m.+ları 374^a 17.

m.+ların 366^b 15, 366^b 14, 368^a 9,
369^a 19, 370^b 3.

m.+larıñ 367^a 6, 369^a 6.

maṣṭakī: [A.] sakız, sakız ağacından

[*Pistacia lentiscus*] elde edilen bir
tür reçine.

m. 370^b 17, 374^b 11.

maṭlab: [A.] istek, istenilen şey.

m. 372^b 17, 372^b 9, 373^a 2, 373^a 6,

373^a 9, 373^a 13, 373^b 18, 373^b 8,

374^a 11, 374^a 7.

māzū: [F.] mazı [*Thuja orientalis*],

servi cinsi bir ağaç.

m.+yı 368^b 16.

mecmū': [A.] toplam, tüm.

m.+ın 367^b 14, 368^a 1.

meger: [F.] meğer.

m. 369^a 14, 371^a 19.

men': [A.] yasak, etme, engelleme.

m. 373^a 7, 374^b 8.

men' it-: yasaklamak, engellemek.

- 372^b 18.

menfa' at: [A.] yarar, çıkar, menfaat.

m. 366^b 11.

m.+lerin 367^a 3.

menī: [A.] döl suyu, sperma.

m. 371^a 10, 373^a 21.

m.+lerin 369^b 6.

m.+nüñ 369^b 5.

mensüb: [A.] bir şeyle ilgisi olan.

m. 366^b 13.

mercimek: [F.] mercimek [*Lens*

esculenta].

m. 371^a 17, 371^b 17.

mersin: [A.] mersin ağacı ve yemişi

[*Myrtus communis*].

m. 370^b 8.

mersin yaprağı: mersin ağacı

yaprağı.

- 368^b 19.

meşhūr: [A.] şöhretli, tanınmış.

m. 374^b 2.

meşrūh: [A.] açıklanmış, uzun

uzadıya şerh olunmuş.

m. 370^b 19, 374^a 4.

mevīzec: [F. mevīzeg] mevzec otu,

bit otu [*Delphinium staphisagria*].

m. 367^b 13.

meyve: meyve.

m. 373^a 15, 374^a 4.

meyhoş: [F.] mayhoş.

m. 372^b 19.

mezkûr: [A.] anılmış, adı geçmiş.
m. 370^a 21.

mi' de: [A.] mide.

m. 373^a 2, 373^a 9.

m.+ye 373^b 19, 373^b 9, 374^b 6.

m.+yi 368^a 6, 372^b 11, 373^a 13,
373^b 3.

mikdâr: [A.] parça, kısım, bölüm.
m. 368^b 11.

m.+ı 370^b 9, 372^a 4, 373^a 19, 373^b
3, 373^b 7, 374^a 11, 374^a 13.

misk: [A.] Asya'nın yüksek
dağlarında yaşayan erkek ceylanın
karın derisi altından güzel kokulu
madde.

m. 374^a 5.

mişkâl: [A.] dirhemin üçte biri.

m. 370^b 10, 370^b 13, 374^b 16.

m.+le 370^b 7.

mizâc: [A.] huy, tabiat, bünye.

m.+ı 369^b 5.

m.+ına 371^a 15, 374^b 1.

m.+ından 369^b 4.

m.+larına 366^b 11.

mu' âlece: [A.] ilaç yapma, ilaç
kullanma, tedavi.

m. 366^b 6, 374^a 19.

m.+sin 367^a 6, 370^b 3.

mu' tedil:

m.+dür 372^b 10.

Mücez: [A.] bkz. Mücez kitabı.

m. 370^b 11.

Mücez kitabı: Ortaçağ İslâm tıp
kitaplarından.

- 369^a 15.

muhabbet: [A.] sevgi.

m.+leri 366^b 10.

muhkem: [A.] sağlam, sağlam
kılınmış.

m. 369^a 17, 369^a 7, 370^a 12, 370^a 7,
370^a 9, 370^b 6, 372^b 15, 372^b 7,
372^b 7, 373^b 12.

mûm: [F.] mum.

m. 369^a 11.

muqavvî: [A.] kuvvetlendiren,
kuvvet verici.

m. 371^a 21.

m.+dür 371^a 15, 371^a 9.

mûkl-i ezrâç: Gürün zamk ağacı
[*Commiphora mukul*].

- 371^b 20.

murâd: [A.] arzu, istek, dilek.

m. 367^a 5, 369^a 2, 374^b 3.

muşannıf: [A.] kitap yazar, müellif.

m. 370^a 1.

mutî': [A.] itaat eden, boyun eğen.

m. 374^b 2.

mübârek: [A.] bereketli, feyizli;
verimli.

m. 366^b 11, 366^b 8.

mücerreb: [A.] denenmiş, sınanmış.

m. 367^b 9.

m.+dür 368^a 12, 368^b 18, 370^a 3,
371^a 3.

mücerrebât: [A. mücerreb'in ç.]
denenmiş, sınanmış şeyler.

m.+ında 370^b 15.

müdâvemet: [A.] devam etme.

m. 371^a 5.

müharrâ: [A.] kaynamış, pişmiş.

m. 373^a 14, 374^b 9.

mülâyim: [A.] uygun; yumuşak
huylu.

m. 374^b 1.

mülemma': [A.] parlak; alaca renk;
bulaşmış, sıvanmış.

m. 369^a 8.

münâsib: [A.] uygun, yerinde.

m. 370^a 19, 374^b 1.

münkâd: [A.] boyun eğen.

m. 374^b 3.
münakka: [A.] temiz.
 m. 373^a 18.
müraca' at: [A.] geri dönmeler, baş
 vurmalar.
 m. 374^b 2.
murabbâ: [A.] terbiye görmüş,
 terbiye edilmiş; meyvelerin şeker
 şerbeti içinde kaynatılıp, kendine
 has biçimde terbiye edilmesi ile
 hazırlanan tatlı.
 m. 374^a 4.
 m.+lar 373^a 16.
 m.+lara 374^a 5.
 m.+sında 374^a 10.
murabbâ-yı gül: gül murabbası.
 - 373^b 8.
mürekkeb: [A.] karışımdan meydana
 gelmiş.
 m.+dür 369^b 3.
mürîd: [A.] bir şeyhe bağlı olan
 kimse.
 m.+lerine 367^b 6.
mürr: mirra, mira, *Myrrha*
 [*Commiphora myrrha*]’dan
 çıkarılan reçineli zambak.
 m. 370^b 5.
müte'allik: [A.] ilgili, ilgili olan.
 m. 366^b 14, 366^b 15, 366^b 16, 366^b
 17, 366^b 9, 367^a 5, 368^b 15, 369^a 6,
 374^a 6.
mütegayyir: [A.] değişen,
 başkalaşan.
 - 369^b 5.
mütevelli: [A.] yerine geçen.
 m. 374^a 20.

- N -

nâfi': [A.] faydalı, yararlı.
 n. 368^a 20, 370^b 11, 373^a 15, 373^a
 15.

n.+dür 370^b 11, 371^a 5, 371^b 11,
 371^b 12.
namâz: [F.] İslâm'ın beş şartından
 biri olan ve Müslümanların günde
 beş vakit, dinî bakımdan
 belirlenen kurallara göre yapmak
 zorunda oldukları ibadet, salat.
 n.+ı 372^a 17.
 n.+ında 372^a 20.
 n.+ından 368^b 13.
na' nâ': [A.] nane [*Mentha sativa*].
 n. 371^a 14, 372^b 21.
nâr: [F.] nar [*Punica granatum*].
 n. 372^b 21.
nârdeng: [F.] meyvelerden elde
 edilen bir tür pekmez.
 n. 371^b 10.
nârenc: [A.] turunc [*Citrus*
aurantium].
 n. 373^a 9.
 n.+i 374^b 10.
ne: ne, hangi.
 n. 374^a 17, 374^b 2.
 n.+dür 367^a 5.
ne kadar: nicelik bakımından miktar,
 ölçü, fiyat, zaman anlamlarıyla
 soru bildiren bir söz; çok, oldukça.
 - 370^a 2.
necâh: [A.] kurtulma, kurtuluş.
 n. 373^a 17.
nef': [A.] menfaat, fayda, kâr.
 n.+in 373^a 16.
neden: neden, sebep.
 n. 371^b 11.
nefes: [A.] soluk.
 n. 368^b 21.
 n.+i 373^a 2.
nesne: [A.] nesne, şey, bir şey.
 n. 368^a 3, 371^a 20, 371^b 15, 371^b 3,
 374^a 6.
 n.+ler 369^b 11, 369^b 18.

n.+lerden 371^b 16, 371^b 9.
n.+leri 371^a 7.
nezle: [A.] sümüksü zarların akıntısı.
n.+sin 374^b 7.
n.+yi 367^b 1.
nısf: [A.] yarım, yarı.
n.+ı 373^a 5, 373^a 11, 373^a 15.
nice: nice, çok, bir çok.
n. 366^b 9, 368^b 5, 368^b 6, 369^b 21,
370^a 19, 370^b 11.
nīm: [F.] yarı.
n. 374^b 11.
nīm kuf: [F.] yarı döğülmüş,
ezilmiş.
- 371^b 8, 373^b 5.
nisyān: [A.] unutmama.
n.+ı 373^b 4.
nişān: [A.] iz, belirti, nişan.
n.+ı 369^a 20.
nitekim: nitekim.
n. 369^b 1, 374^a 9.
noḥud: [F.] nohut [*Cicer arietinum*].
n. 368^b 10, 370^a 13, 371^a 12, 374^b
18.
n.+dan 367^a 10, 368^b 20.
n.+ı 371^a 8, 374^b 17.
n.+lu 370^b 1.
nūr: [A.] aydınlık, parlaklık; metinde
görme gücü, keskinliği anlamında
kullanılmıştır.
n.+ı 367^a 15.
n.+ın 368^a 17, 368^b 4.
nūrlandır-: parlak ve temiz bir
duruma getirmek.
n.-ur 373^b 4.
nürsüz: ışsız, donuk.
n. 368^a 6.
nüşa: [A.] yazılı, yazılmış şey,
yazılı bir şeyden çıkarılan sûret.
n. 367^b 2.

- O -

ocaq: ocak, yemek pişirilen yer.
o[ğ].+a 372^b 15.
o.+dan 370^b 21.
od: ateş.
o. 370^a 6, 370^a 8, 372^b 8.
o.+a 367^b 3.
oğul: oğul.
o.+ı 369^b 9.
o.+ınuñ 372^a 19, 372^a 20, 372^a 21.
ol: o.
o. 366^b 4, 366^b 5, 366^b 6, 368^a 15,
368^a 21, 368^b 1, 369^a 12, 369^a 14,
369^b 10, 370^a 16, 370^a 7, 371^b 4,
372^b 6, 372^b 7, 372^b 8, 374^a 1, 374^a
17.
ol-: olmak.
o.-a 366^b 12, 366^b 13, 367^a 12, 367^a
20, 367^b 4, 368^a 20, 368^b 1, 368^b
21, 368^b 9, 369^a 14, 369^b 19, 370^a
17, 370^a 2, 370^a 9, 370^b 11, 371^b 4,
371^b 5, 372^a 15, 372^a 15, 372^b 1,
372^b 19, 373^a 18, 373^b 3, 373^b 5,
373^b 6, 374^b 3.
o.-alar 373^a 18.
o.-an 366^b 14, 366^b 15, 366^b 16,
366^b 17, 367^a 6, 367^b 1, 368^a 19,
368^a 20, 368^b 15, 368^b 2, 368^b 3,
369^a 6, 369^a 7, 369^a 14, 369^b 11,
371^b 7, 372^b 19, 372^b 4, 373^a 3,
374^a 17, 374^a 18, 374^b 2.
o.-anlaruñ 371^a 4.
o.-anuñ 371^b 3.
o.-dı 367^b 17.
o.-duğı 369^b 8, 372^a 6.
o.-duğındandır 369^b 8.
o.-duğda 369^a 21, 374^a 20.
oldur 366^b 8, 368^b 8, 369^a 20, 372^b
13, 372^b 19.
o.-ıcaq 371^b 17.
o.-ınca 373^a 14.

o.-mağ 370^b 3.
o.-masa 369^a 14.
o.-masın 370^a 19.
o.-maya 367^b 11, 368^a 15, 370^b 21,
371^a 11.
o.-mayasın 372^b 12.
o.-mayınca 369^b 20.
o.-maz 367^a 17, 369^b 6.
o.-mazsa 367^b 17, 368^b 14, 369^a 19,
370^a 9, 374^a 21.
o.-miş 367^b 16, 370^a 3, 370^a 4, 373^a
3, 373^a 8, 373^b 14, 373^b 17.
o.-mişdur 368^b 1.
o.-sa 367^a 9, 369^a 10, 369^a 11, 369^b
3, 372^b 11, 373^a 7.
o.-sun 366^b 5, 366^b 6, 366^b 10, 367^a
12, 368^b 18.
o.-ub 366^b 11, 366^b 13, 368^b 20,
369^a 21, 369^b 8, 371^a 19, 374^a 15.
o.-ucağ 369^b 7.
o.-una 371^a 2, 372^b 17, 373^b 7.
o.-unan 369^b 17, 369^b 3.
o.-unca 368^b 12, 374^b 9.
o.-uncağ 369^a 15.
o.-undu 366^b 13.
o.-unmaya 373^b 19, 374^a 19.
o.-unmuş 374^b 1.
o.-unmuşdur 367^a 21.
o.-unsa 371^a 21.
o.-unur 369^b 12, 370^a 10, 370^a 3,
374^a 4.
o.-ur 367^a 14, 367^a 15, 367^a 15,
367^a 16, 367^a 18, 369^a 20, 369^b 1,
369^b 4, 369^b 5, 369^b 6, 369^b 7,
370^b 4, 371^b 15, 371^b 5, 372^b 17,
374^a 5, 374^a 6, 374^a 7.
o.-ursa 370^a 17, 371^b 20, 374^a 6.
olanca: bütün, elde bulunan hepsi.
o. 367^a 7.
on: on (sayı).

o. 370^a 4, 370^a 14, 370^a 11, 372^b 6,
374^b 3, 374^b 4, 374^b 18.
o.+ar 370^b 6, 373^b 2.
on bir: on bir (sayı).
o. 366^b 13.
ot: ot, bitki, ilaç, ilaç olarak
kullanılan bitki.
o.+ı 370^b 13, 370^b 15.
o.+ınuñ 371^a 17.
o.+lar 370^b 1, 371^a 5.
otur-: oturmak.
o.-a 372^b 2.
oturağ yiri: makat, kış.
o. 369^a 15.
otuz: otuz (sayı).
o. 372^a 8, 373^b 13, 373^b 17, 373^b 6.
ov-: ovmak.
o.-a 369^a 17.
o.-alar 370^a 12, 370^a 16, 370^a 9,
373^b 15, 373^b 16.
o.-ub 373^b 6, 373^b 12.
o.-uñ 367^b 7.
oyna-: oynamak.
o.-yub 369^a 13.

- Ö -

öd: öd, safra kesesi sıvısı.
ö.+in 368^b 7.
ö.+ünden 368^a 14.
ö.+üni 368^b 3.
öñ: ön, önce; ileri.
ö.+üne 369^a 12.
örtün-: örtünmek.
ö.-enüñ 372^b 3.
öyken: akciğer.
ö.+e 372^b 10.
ö.+ünden 372^a 4.

- P -

päbätÿä: [F.] papatya, bk. bâbüñec.
p. 373^b 6, 374^b 6.

pâk: [F.] temiz.

p. 371^b 19.

panbuğ: [A.] pamuk [*Gossypium sp.*], krş. penbe.

p. 369^b 21, 370^a 20.

panbuğ bizi: pamuktan dokunmuş kumaş.,
- 371^b 19.

pâre: [F.] parça.

p. 372^a 5, 373^a 4, 373^b 20.

penbe: pamuk [*Gossypium sp.*].

p.+yı 368^a 21.

p.+ye 368^b 12.

perhîz: [F.] diyet.

p. 369^b 19.

pes: [F.] şimdi, öyleyse, hasılı.

p. 369^b 4, 371^b 16.

- R -

rağbet: [A.] istek, arzu; iyi kabul edilme.

r. 367^b 18.

râsen: anduz otu, induz otu, [*Inula helenium*].

r. 370^b 5.

râyiha: [A.] koku.

r.+sı 369^a 4, 374^a 4.

râziyâne: [F.] rezene otu [*Semen Foeniculum vulgare*].

r. 373^b 2.

resm: [A.] şekil, tarz, tertip, plân; âdet, usul.

r.+e 369^a 8, 369^b 14, 372^a 14, 372^a 6, 373^b 13, 373^b 16, 374^a 15.

revâk:

r. 367^b 4.

revâk bâl:

- 370^b 18.

riâl: [A.] yüz otuz dirhem [metinde 144,5 dirhem ağırlığında], ağırlık ölçüsü.

r. 372^b 14, 367^a 5, 370^a 10, 370^a 5, 372^b 15, 372^b 5, 372^b 6, 372^b 8, 373^b 11, 373^b 14, 374^a 17.

r.+dan 374^b 3.

r.+ı 373^b 11.

rivâyet: [A.] söylenti, bir haber; hikâye edilen bir haber.

r.+de 372^b 2.

rûfadan: rafadan, yarı pişmiş.

r. 372^a 2.

rûfadan yumurda: rafadan, yarı pişmiş yumurta.

- 371^a 13.

ruûbet: [A.] yaşlık, nemlik.

r.+de 372^b 9.

- S -

sâ' at: [A.] saat.

s. 368^a 8, 374^b 12.

şabâh: [A.] sabah.

ş. 368^b 21, 370^a 13, 370^b 13, 371^a 9, 371^b 14, 373^b 15.

ş.+a 368^b 14.

şab: bitkinin dal, yaprak, çiçek vb.

bölümlerini taşıyan, ağaçlarda odunlaşarak gövde durumunu alan bölüm. Bk. şap.

ş.+ların 372^b 13.

şabr it-: sabretmek, tahammül etmek, dayanmak, beklemek.

s. 367^b 15, 369^b 17, 374^a 21.

şâf it-: saflaştırmak.

- 372^b 8, 374^b 19.

şâfî: [A.] saf, temiz.

ş. 370^a 6, 372^a 8, 372^b 20, 373^a 5, 373^b 4.

şafra: [A.] safra, öd; antik tıp anlayışının temelini teşkil eden dört vücut sıvısından (hılt) biri, sarı safra.

ş.+dan 373^a 10, 374^b 6.

ş.+dan 371^b 3, 372^b 19, 372^b 4.
 ş.+dur 371^b 2, 372^b 4.
 ş.+ya 372^b 11.
 ş.+yı 371^b 5.
şağ: sağ.
 ş. 367^a 12, 367^b 13, 373^b 20, 373^b 18.
şahk: [A.] döğme, döğülme; ezme, döğüp yumuşatma.
 s. 367^b 13, 370^a 4, 371^b 14, 372^a 16, 373^a 19, 374^b 11.
şahk it-: döğmek.
 - 367^a 10, 367^a 6, 368^b 11, 368^b 16, 369^a 7, 369^a 17, 370^a 7, 370^b 6, 371^b 14, 372^a 7, 373^b 11, 374^b 15, 374^b 18.
sā'ir: [A.] diğer, bir şeyden kalan başka bir şey, geçen, dolaşan, seyreden, yürüyen.
 s. 373^a 15, 374^b 12.
sā'ire: [A. sā'ir'in müennesi.] seyreden, hareket eden.
 s. 374^a 5.
sakıt: [A.] düşen, düşmüş; hükümsüz.
 s. 373^a 7.
sakız: sakız ağacı, mastakî, bkz. maştaķî.
 s. 368^a 11.
şakla-: muhafaza etmek.
 ş.-ya 371^a 3.
şalavāt: [A.] Hz. Muhammed'e edilen dualar.
 ş. 366^b 5.
şan'at: [A.] sanat, hüner, yöntem, usûl.
 ş. 371^a 20.
 ş.+ı 372^b 13, 372^b 19, 373^a 21, 373^a 3, 373^a 8, 373^a 10, 373^a 17, 373^a 10, 373^a 20, 374^a 11.
sancu: sancı.

s.+ya 371^a 3.
şap: bitkinin dal, yaprak, çiçek vb. bölümlerini taşıyan, ağaçlarda odunlaşarak gövde durumunu alan bölüm.
 ş. 372^b 11.
şarb: [A.] çetin, keskin, sert, şiddetli.
 ş. 369^a 8, 370^b 7.
şarımşak: sarımşak [*Allium sativum*].
 ş. 370^a 4, 368^b 21, 370^b 11, 371^a 5.
şaru: sarı.
 ş. 371^b 3, 371^b 4, 371^b 7, 371^b 7, 374^b 17, 374^b 8.
 ş.+sı 374^a 8.
şaru helîle: sarı helile [*Terminalia citrina*][bk. helîle].
 - 373^b 5.
sayağ: sâdeyağ.
 s. 371^a 15.
sebeb: [A.] sebep.
 s. 366^b 8.
 s.+i 371^b 2.
 s.+leri 371^b 1.
 s.+lerin 367^a 1, 367^a 2.
şeh [vaķti]: [A.] tan yeri ağarmadan önceki zaman.
 s. 372^a 19.
selesü'l bevl: [A.] idrar tutamama, istem dışı idrar kaçırma hali.
 - 367^a 1, 370^b 3, 371^a 3, 371^a 4.
semiz: semiz, şişman.
 s. 372^a 1.
semiz oğlak: semiz, şişman keçi yavrusu.
 - 372^a 12.
sen: teklik ikinci kişiyi gösteren söz.
 s. 372^a 18, 372^a 19, 372^a 20.
sene: [A.] yıl.
 s. 374^b 19.
 s.+ye 373^b 8.

serçe: serçe.

s.+ler 371^a 13.

sergele / sergüle: “şeytarec kim aña sergüle dirler..”, bkz. şeytarec.

s. 371^b 14, 373^b 1.

sersâmlık: sersâm olma hali; bilinç bulanıklığı veya kaybı ile seyreden kimi klinik durumlar için kullanılan genel terim (phrenitis).

s. 367^a 15.

server-i kâ'inât: [A.] kainâtın baş tacı, başı (Hz. Muhammed için kullanılır).

- 366^b 6.

sevda: [A.] sevda, vücutta var olduğu kabul edilen dört hilttan biri, kara safra (melancholia)..

s. 371^b 16, 371^b 17, 374^b 6.

s.+dan 373^a 17.

sezâb tohmu: [A. sezâb] sedef otu [*Ruta graveolentis*] tohumu.

- 370^b 14.

şığır: siğir.

ş. 371^b 17, 374^b 18.

ş.+uñ 367^a 19.

şık-: sıkmak, ezmek.

ş.-a 371^b 17.

ş.-ub 372^b 15, 372^b 20, 372^b 7, 373^a 1, 373^a 4, 373^a 10, 373^a 14.

şîñ-: kırılmak, zayıf düşmek; kaybolmak; bozulmak.

ş.-maya 371^a 1.

şırçalı: camdan yapılmış.

ş. 370^a 12, 371^a 1, 372^b 5, 373^b 7.

şırçalı kab: cam kap.

- 370^a 8, 372^b 16, 373^b 12.

şırtı üstü: sırtüstü, yüzyukarı.

- 370^a 21.

sızı: hafif ve ince ağrı, sızı.

s.+lar 370^a 3.

sigil: basur memesi; siğil.

s.+leri 372^a 14.

sil-: silmek.

s.-mek 372^a 1.

sirke: [F.] sirke.

s. 367^b 9, 369^a 8, 369^a 15, 371^a 9, 371^b 11.

s.+de 370^b 7.

sisâm: susam [*Sesamum orientale* = *Sesamum indicum*].

s. 374^b 14.

soğan: soğan [*Allium cepa*].

ş. 368^b 21, 371^a 9, 371^a 12.

soñra: sonra.

ş. 367^a 9, 368^b 13, 369^b 19, 370^a 13, 370^a 5, 371^a 5, 372^b 21, 373^a 11, 373^b 16, 374^a 1, 374^b 12.

sovu-: soğumak.

ş.-duğda 372^a 5.

ş.-duğdan 374^a 1.

şovudur 369^b 4.

ş.-madan 372^a 1.

ş.+yunca 374^a 14.

sovuğ: soğuk.

ş. 370^b 2, 371^a 16.

ş.-luğuna 369^b 12.

ş. 369^b 18, 369^b 3, 369^b 6, 370^b 2, 370^b 4, 371^b 18, 374^a 19.

ş.+dan 367^b 16, 369^a 20, 369^a 7, 369^a 9, 369^b 11, 370^a 2, 370^a 3, 370^b 4, 374^a 17.

ş.+dur 373^a 2, 373^a 6, 373^a 9.

ş.+lıgın 370^a 18.

sovuğluk: soğukluk.

ş. 367^b 11, 369^b 3, 369^b 6, 369^b 8.

ş.[ğ].+ı 367^a 21, 367^b 16.

soy-: soymak.

ş.-ub 371^b 6, 372^b 20, 373^a 10.

söyle-: söylemek.

s.-mek 368^a 3.

s.-rdi 370^a 17.

şu: şu.

ş. 367^a 20, 368^a 10, 368^a 11, 368^a 18, 368^a 19, 369^a 12, 369^a 17, 370^a 15, 371^b 3, 371^b 8, 371^b 18, 372^b 14, 372^b 6, 374^a 12, 373^a 14, 373^b 16, 373^b 21, 374^a 3, 374^a 8.

ş.+da 367^a 20, 368^a 21, 374^b 17.

ş.+dan 369^b 18, 370^b 2.

ş.+dur 371^b 4.

ş.+ların 368^a 16, 372^a 6.

ş.+ya 367^b 7, 368^a 21, 369^a 5, 369^a 14, 372^b 14, 372^b 8.

ş.+yı 369^a 4, 369^a 21, 371^a 16, 371^b 21, 372^a 1, 372^b 7, 373^a 12.

ş.+yın 368^b 2, 373^a 14, 374^a 2, 374^a 9.

ş.+yına 372^b 21.

ş.+yın 367^b 1, 372^a 10, 373^a 4, 373^a 11.

ş.+yını 373^b 21.

sultânü'l-meşâyih: [A.] şeylerin sultanı.
- 367^b 6.

sūmak: [A.] sumak [*Rhus coriaria*].
ş. 368^b 16.
ş[ğ].+ı 368^a 19, 368^b 2.

sūmak şuyı: sumak suyu.
- 368^b 17.

sūd: süt.
s. 367^b 20, 368^b 6.
s.+lü 371^a 13.

sūdde: [A.] tıkanma, tıkanıklık, engel; vücudun bazı organlarında meydana gelen tutukluk.
s.+lerin 374^b 7.

sūkker: [A.] şeker.
s.+i 368^a 17, 374^a 10.

sūlūk ur-: tedavi amacıyla sūlūk yapıştırmak.
- 372^a 3.

sūmkūr-: soluğu burnundan hızla vererek sūmüğü dışarı atmak.

s.-sün 367^a 13.

sūnbül: [F.] sūnbül [*Hyacinthus*].
s. 374^b 10.

sūnnet: [A.] erkek çocukta, erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi.
s. 367^a 18.

sūñūk: kemik.
s.+lerden 369^b 2.
s.+lere 369^b 3.

sūr-: sürmek, ovmak.
s.-eler 369^a 18.
sūr.-mek 371^b 11.

süst: [F.] gevşek, güçsüz.
s. 367^a 15, 368^a 5, 368^a 7, 368^b 8, 371^a 11.

süstlik: gevşeklik, pörsümüşlük, güçsüzlük.
s. 367^b 6.

süz-: süzmek.
s.-e 370^a 5, 371^b 9, 372^a 8, 373^b 21.
s.-eler 372^b 15, 372^b 20, 374^a 2.
s.-üb 374^a 2, 374^a 14.

- Ş -

şāb: şap, alüminyum ve potasyum sülfatından veya amonyum alüminyum sülfatından oluşan, sıcak suda eriyen, tadı buruk, antiseptik bir madde.
ş.+ı 369^a 18, 371^b 12.

şāf: [A.] rektal yoldan uygulanan ilaçların genel adı, fitil, (suppozitivar).
ş. 371^b 13, 371^b 15, 372^a 4, 372^a 9.

şakākūl: [A.] yabancı havuç, karakök [*Pastinaca schekaku*].
ş. 374^b 14.

şalgam: [F.] şalgam [*Brassica rapa*].
ş. 371^a 14, 374^a 3.

şarāb: [A.] şurup, şerbet.

ş.+1 372^b 12, 373^a 8, 373^a 9.
ş.+ları 373^b 15.
şārāb-1 alma: elma şerbeti.
- 373^a 2.
şārāb-1 āmrūd: armut şerbeti.
- 373^a 13.
şārāb-1 ayva: ayva şerbeti.
- 373^a 6.
şārāb-1 benefşe: menekşe şerbeti.
- 372^b 9.
şārāb-1 enār: nar şerbeti.
- 372^b 18.
şārāb-1 limon: limon şerbeti.
- 373^a 9.
şeftālū: [F.] şeftali [*Persica vulgaris*
= *Prunus persica*].
ş. 371^a 13, 371^b 13.
şeftālū çekirdegi: şeftali çekirdeği.
ş. 372^a 12.
şeker: şeker. bk. sükker.
ş. 367^a 10, 367^a 19, 370^b 16, 371^b 9,
372^b 15, 372^b 21, 372^b 6, 372^b 8,
373^a 5, 373^a 12, 373^a 15, 373^b 11,
373^b 14, 373^b 15, 373^b 21, 374^a 11,
374^a 13.
ş.+e 371^a 11.
ş.+i 373^b 16.
ş.+le 368^a 2, 373^b 17.
şerbet: [A.] şerbet.
ş.+i 372^b 4.
ş.+ler 367^a 3.
ş.+leri 372^b 3.
şeref: [A.] büyüklük, yücelik,
yükseklik.
ş. 366^b 13.
şerîf: [A.] şereflî, mübârek.
ş. 366^b 12.
şerh: [A.] açma, ayırma; açıklama;
açık anlatma.
ş.+inde 370^b 11.
şevk: [A.] şiddetli arzu, keyif, neşe.

ş.+iyle 366^b 10.
şeytârec: [A.] horoscuk, circir
[*Lepidium latifolium*]; şahtere otu
[*Fumaria officinalis*] için de
şeytârec ismi kullanılır.
ş. 373^b 1.
şeyh: [A.] bir tekke ve zaviyede
reislik eden ve müritleri olan
kimse.
ş. 369^b 9.
Şeyh Kemâleddîn: Bursa'nın ileri
gelenlerinden bir türbenin
sorumlusu olan kitabın yazarının
çok hürmet ettiği zat.
- 366^b 8.
şifâ: [A.] hastalıktan kurtulma, iyi
olma.
ş. 368^b 18, 369^a 11, 370^a 1, 370^a 14,
370^a 16, 370^a 21, 370^a 9, 370^b 7,
371^a 11, 372^a 10, 372^a 17.
ş.+dur 370^a 3.
şifâ bul-: hastalıktan kurtulmak,
iyileşmek.
ş. 369^a 9.
Şifâ kitabı: Beylikler Devri Türk
hekimlerinden Hacı Paşa'nın
Arapça kaleme aldığı Şifâü'l-
Eskâm ve Devâu'l-Alâm adlı eser.
- 367^a 12, 367^a 16, 367^a 8, 368^b 18,
369^a 2, 369^a 20, 369^a 6, 370^a 10,
372^b 2.
şişeler çekmek: kupa çekmek, (kanı)
emmek.
- 371^b 12.
şişir-: şişirmek.
ş.-ür 368^a 5.

- T -
tâ: [F.] tâ, sonunda.
t. 366^b 11, 369^a 12, 369^b 15, 369^b
19.

tā ki: yeter ki, sonunda.
- 371^a 1, 372^b 14, 373^b 12.

ta'ām: [A.] aş, yemek.
t. 372^b 18.
t.+1 373^a 20, 373^b 4, 373^b 9.
t.+lar 369^b 20.

tabī'at: [A.] yaradılış, huy, âdet, mizaç özelliği.
t. 371^a 19.
t.+1 372^b 5.

tabīb-i hāzık: usta hekim.
- 374^b 2.

tabībū'l-kulūb: [A.] kalplerin hekimi, Hz. Muhammed'e verilen unvanlardan biri.
- 366^b 5.

tağ üzümü: dağ üzümü, "mevīzec ki aña tağ üzümü dirler.." bkz. mevīzec.
- 367^b 13.

taḥāret: [A.] temizlenme.
t. 371^b 19.

taḥlīl: [A.] çözümleme.
t. 373^a 21, 373^a 17, 374^b 7, 374^b 7.

tamām: [A.] tamam, bütünüyle, bütün.
t. 369^b 20, 371^b 8, 373^b 13, 373^b 17, 374^a 1.

tamar: damar.
t.+lardan 369^b 3.
t.+laruñ 369^b 4.

taṃla: damla.
t. 368^a 14.

taṃzur-: damlatmak.
t.-salar 368^a 14, 368^b 3.

tañcara: tencere.
t. 372^a 7.
t.+ya 374^a 11.

tart-: tartmak.
t.-ub 370^b 20.

taru: darı.

t.+nuñ 369^b 13.
t.+ya 369^b 17.
t.-y1 369^b 12.

taş: dış.
t. 372^b 7, 373^a 4, 373^a 11.

taşak: erkeğin üreme bezi, yumurtalık, testis.
t[ğ].+1 373^b 2.

taşra: dış, dışarı.
t. 369^b 15, 371^b 6.
t.+sında 372^a 5, 372^a 9.

taṭlu: tatlı.
t. 368^a 15, 371^b 3.
t.+dur 371^a 3.

taṭlu enār: tatlı nar.
- 371^b 6.

tavuk: tavuk.
t. 371^a 12.

tavuk eti: tavuk eti.
- 372^a 1.

tāze: [F.] taze.
t. 371^a 9, 372^b 13, 374^b 13.

tebevvül: [A.] idrar yapma.
t. 366^b 7.

tecribe: [A.] tecrübe, deneyim.
t. 367^a 21, 367^b 3, 367^b 9, 369^a 9.

tecrīd: [A.] soyma, soyulma; ayırma.
t. 369^b 11, 369^b 19.

teḳayyūd: [A.] kuvvetlendirme, sağlamaştırma; üsteleme, pekiştirme.
t. 374^a 21.

tekrār: [A.] tekrar.
t. 367^a 21, 367^b 17, 368^b 14, 369^a 19, 369^b 14, 370^a 6, 370^a 9, 370^a 9, 372^a 11, 372^a 9, 374^a 10, 374^a 14, 374^a 15.

telyīn: [A.] yumuşatma, yumuşatılma.
t. 372^b 5.

temme: [A.] bitti, oldu, son.

t. 374^b 19.
ten: [F.] beden, vücut; vücudu dıştan kaplayan deri tabakası.
t.+den 369^b 16.
t.+ini 370^a 8.
tennür: [A.] fırın, tandır.
t. 374^b 9.
t.+ı 370^a 20.
terbiye eyle-: yemeği, pişirmeden önce çeşitli baharatlar, yağ, salça vb. şeyler içinde bir süre bekletme; bazı yemeklerin suyunu türlü yollarla koyulaştırma.
- 373^b 13.
terbiye it-: terbiye etmek, bksz. terbiye eylemek.
- 373^b 17.
terbiye olun-: terbiye olunmak, bksz. terbiye eylemek.
- 374^a 4.
tere: [F.] tere, maydanoz ve marul gibi yeşil sebzeler.
t. 367^b 21.
tereyağı: tereyağı.
t. 372^a 2.
terkīb: [A.] birkaç nesneyi birleştirme.
t. 368^b 10, 368^b 9, 370^a 18, 370^b 15, 371^b 6, 371^b 3.
t.+i 370^a 1.
terkīb it-: birkaç nesneyi birleştirmek.
- 367^a 3, 367^a 4.
ters: bir şeyin içe gelen yanı, arkası; dışkı, pislik.
t.+in 368^a 12.
tertīb: [A.] hazırlama, düzenleme, dizme, sıralama.
t. 366^b 13.
te'sīr: [A.] etki, etkileme, iz bırakma, içe işleme.

t. 369^b 3, 373^b 12.
teskīn: [A.] yatıştırma.
t. 373^a 7, 373^a 13.
teskīn it-: yatıştırmak.
- 372^b 18.
teslīm ol-: boyun eğmek.
- 374^b 3.
teslīmāt: [A. teslīm'in ç.]
t. 366^b 5.
tesvīd: [A.] müsvedde hazırlama.
t. 366^b 10.
tıbb-ı nebevī kitābı: Kur'ân âyetleri ile Hz. Muhammed'in sağlıklı ilgili sözlerinden yola çıkarak hazırlanmış tıbbi kitaplar.
- 368^a 2.
tirās: [F.] saç veya sakalı kesme işi.
t. 367^b 15.
tīz: [F.] çabuk.
t. 368^a 4, 369^b 7.
tīz tīz: çabuk çabuk.
- 369^b 7.
tīzcek: hemen, çabucak.
t. 367^a 19.
toḅ[p]alāk: topalak, kırkboğum [*Cyperus rotundus*].
t. 370^b 5, 370^b 9, 370^b 12, 370^b 16.
toḅm: [A.] tohum.
t. 370^b 17, 373^b 11.
t.+ın 368^b 11.
t.+ımı 371^a 10.
toḡra-: doğramak.
t.-ya 374^b 8.
t.-yub 374^a 8.
topuḡ: topuk.
t.+dan 367^b 7.
tuḷuñ: şakak, şakak bölgesi.
t.+larına 369^a 10.
tur-: durmak.
t.-a 370^a 16, 372^b 6, 374^a 14.
t.-alar 372^a 13.

turak otı: durakotu, dereotu,
[*Anethum graveolens*].
- 368^b 16.

turb: turp [*Raphanus sativus*].
- 371^a 10.

türunc: turunç [*Citrus aurantium var. amara*].
t. 373^a 9.
t.+uñ 374^a 7.

türunc kabı: turunç kabuğu.
- 374^a 10, 374^a 14, 374^a 15, 374^b 18.

türunc murabbâsi: turunç reçeli.
- 374^a 7.

tüt-: tutmak.
t̄.-alar 370^a 14.
t̄.-sa 369^a 15.
t̄.-ub 369^a 17, 369^a 8, 369^b 18.

tüz: tuz.
t̄. 369^a 10, 369^a 18, 370^a 14.
t̄.+1 369^a 7, 369^b 16, 370^a 19.
t̄.+la 370^a 16.

tuzlu: tuzlu.
t̄. 371^a 17, 369^a 8, 368^b 18.

tükür-: tükürmek.
t.-e 369^a 17.

türbüd: türbit otu [*Convolvulus turpethum = Ipomoea turpethum*].
t. 373^a 19.

türüs[t]cek: sağlıklı, daha sağlıklı.
t. 367^a 12.

tüsiz: tüysüz.
t. 373^a 8.

tüy: tüy.
t.+in 369^b 16.

- U -

uc: uç.
u.+ın 369^b 15.

‘üd-i hindî: Hindistan’da yetişen öd ağacı. [*Aloexylon agollachum*].

- 374^b 18.

ufak: ufak, küçük, kırıntı.
u. 374^a 8.

un: un.
u. 368^b 10, 369^a 3, 373^b 11, 373^b 14.
u.+1 370^b 18, 370^b 19.

ur-: vurmak.
u.-a 367^b 5.
u.-alar 372^a 5.
u.-salar 367^a 20, 367^a 21, 367^a 7, 367^b 10, 368^a 20, 368^a 20, 368^b 1.
u.-ub 369^a 10, 369^b 17.

uştuğudüs: karabaşotu, keşiş otu
[*Lavandula stoechas*].
u. 370^b 5, 373^a 19.

uyan-: uyanmak.
u.-duğı 367^a 13.

uyu-: uyumak.
u.-mağ 368^a 4.

uyuz: kronik kaşıntı; uyuz hastalığı.
u. 368^b 1.

uzun: uzun.
u. 374^b 8.

- Ü -

üç: üç (sayı).
ü. 367^b 13, 368^a 14, 368^b 10, 368^b 11, 370^a 17, 370^b 10, 370^b 16, 370^b 17, 370^b 18, 370^b 20, 371^b 14, 371^b 8, 372^a 11, 372^a 15, 372^a 3, 373^b 13, 373^b 7, 374^a 13, 374^b 15, 374^b 16.
ü.+er 370^b 8, 371^b 14.

üçünci: üçüncü.
ü. 368^a 5.

üst: üst.
ü.+ine 368^b 13, 369^a 12, 369^a 18, 369^b 13, 370^a 20, 370^a 21.
ü.+ini 368^b 13.
ü.+ünden 369^b 16.

ü.+üne 370^a 20, 372^a 13, 372^a 7.

üstâd: [F.] usta, sanatkâr, üstat.

ü. 367^b 10.

ü.+ımız 368^b 9.

üz-: bozmak.

ü.-er 368^a 4.

üzer: üst.

ü.+e 367^a 13, 370^b 19, 374^a 4.

ü.+inde 374^a 10.

ü.+ine 366^b 13, 366^b 5, 366^b 6, 367^b 15, 367^b 5, 370^a 6, 371^b 9, 372^b 14, 372^b 2, 372^b 6, 373^b 12, 374^a 1, 374^a 12, 374^a 14, 374^a 15, 374^a 2, 374^a 9.

üzre: üzere, üzerinde.

ü. 369^b 17.

üzüm: üzüm [*Vitis vinifera*].

ü. 371^a 13.

ü.+i 367^b 13.

- V -

vâki': olan, ola gelen, vuku bulan.

v. 368^a 15, 369^b 11.

vakit: [A. vakıt] zaman, krş. vakıt

v. 374^b 19.

vakıyye: [A.] okka, dört yüz

dirhemlik tartı.

v. 367^a 4, 370^a 11, 372^b 21, 373^a 5, 374^a 17.

v.+dür 374^b 4.

vakıt: [A.] vakit, zaman.

v. 373^b 8.

v.+in 371^a 9.

v.+inde 370^a 8, 370^b 10, 370^b 4, 371^a 2, 372^a 18, 372^a 19, 372^b 17, 373^a 1.

vakıt-i hâcet: ihtiyaç duyulduğu

zaman, gerektiği zaman.

- 370^a 12.

var: var.

v. 369^a 3, 370^a 3.

v.+dur 369^b 9.

var-: varmak.

v.-a 370^a 13, 372^a 18.

v.-ınca 369^a 4, 369^a 16, 369^b 15.

v.-ub 370^a 15.

vaşıyyet: [A.] bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şeyler, tavsiyeler.

v. 374^a 17, 374^a 20.

v.+leri 374^a 16.

v.+lerin 367^a 4.

ve: [A.] ve

v. 366^b 5, 366^b 6, 366^b 9, 366^b 12, 366^b 13, 366^b 15, 367^a 1, 367^a 3, 367^a 4, 367^a 6, 367^a 8, 367^a 11, 367^a 13, 367^a 14, 367^a 15, 367^a 16, 367^a 18, 367^b 1, 367^b 2, 367^b 11, 367^b 16, 367^b 19, 367^b 20, 367^b 21, 367^b 4, 367^b 5, 367^b 6, 367^b 9, 368^a 1, 368^a 6, 368^a 7, 368^a 9, 368^a 11, 368^a 12, 368^a 13, 368^a 14, 368^a 16, 368^a 16, 368^a 17, 368^a 19, 368^a 21, 368^b 2, 368^b 3, 368^b 4, 368^b 17, 369^a 3, 369^a 10, 369^a 13, 369^a 16, 369^a 17, 369^a 18, 369^a 20, 369^a 21, 369^b 3, 369^b 4, 369^b 6, 369^b 7, 369^b 16, 369^b 18, 369^b 19, 369^b 21, 370^a 3, 370^a 4, 370^a 6, 370^a 7, 370^a 8, 370^a 12, 370^a 14, 370^a 16, 370^a 18, 370^a 20, 370^b 1, 370^b 2, 370^b 3, 371^a 2, 371^a 3, 371^a 5, 371^a 6, 371^a 7, 371^a 8, 371^a 9, 371^a 10, 371^a 12, 371^a 13, 371^a 14, 371^a 15, 371^a 17, 371^a 18, 371^a 20, 371^a 21, 371^b 2, 371^b 3, 371^b 6, 371^b 9, 371^b 10, 371^b 11, 371^b 13, 371^b 14, 371^b 17, 371^b 18, 371^b 19, 371^b 21, 372^a 2, 372^a 11, 372^a 13, 372^a 14, 372^a 16, 372^a 18, 372^b 4, 372^b 5, 372^b 6, 372^b 10, 372^b 11, 372^b 12, 372^b 18, 372^b 21, 373^a 2, 373^a 3, 373^a 7,

373^a 9, 373^a 10, 373^a 16, 373^a 18,
373^a 19, 373^b 1, 373^b 2, 373^b 5,
373^b 6, 373^b 15, 373^b 18, 374^a 17,
374^a 17, 374^a 17, 374^a 17, 374^a 17,
374^b 1, 374^b 3, 374^b 6, 374^b 7,
374^b 8, 374^b 9, 374^b 10, 374^b 11,
374^b 13, 374^b 14, 374^b 15, 374^b 18,
374^b 19.

vech-i meşrûh: açıklandığı şekilde.

- 370^b 19, 374^a 4.

vesâir: [A.] diğer.

v. 374^a 6.

veyâ: veya.

v. 370^a 2.

veyâhûd: yahut.

v. 368^b 17, 370^b 1.

vezn: [A.] ölçü, ağırlık.

v.+ince 373^a 12.

vir-: vermek.

v.-diler 367^b 12.

v.-düm 366^b 12.

v.-e 371^a 8, 374^b 13, 374^b 17.

v.-en 367^a 1, 367^a 6.

v.-ile 371^a 15.

v.-meye 371^a 16.

v.-mişdür 370^a 2.

v.-seler 372^a 6.

v.-üb 371^a 14.

v.-ün 367^b 11.

v.-ür 367^b 19, 367^b 21, 368^a 2, 371^a
10, 371^a 18, 372^b 5, 373^a 6, 373^b 9,
374^b 6.

vü: ve

v. 366^b 5.

- Y -

yâ: [A.] ey.

y. 367^a 7, 372^a 18, 372^a 19, 373^a 5.

ya: ya.

y. 372^a 1, 372^a 2, 372^a 3, 371^b 2,
371^b 20.

yab yab: yavaş yavaş, usul usul,
sessizce.

- 372^b 6.

yaban: ıssız, kır, ova, insandan
boşalmış arazi; yabancı; dışarı,
başka ülke.

y.+a 372^a 21.

yâbis: [A.] kuru.

y. 371^a 15.

yâd itmeklig: hatırlamak, anmak.

- 366^b 12.

yağ: yağ.

y. 370^a 1, 370^a 6, 372^a 8, 370^a 10.

y.+ı 370^a 5, 374^b 18.

y.+ın 367^a 19, 368^a 13, 370^a 10,
372^a 13.

y.+lardan 370^a 21.

y.+uñ 370^a 7.

yağır: sırt, iki kürek kemiği arası.

y.+ın 369^b 15.

yâhûd: [F.] yahut.

y. 368^b 17, 370^b 1, 371^a 4, 371^b 2,
371^b 20, 372^b 13.

yağ-: yakmak.

y.-a 367^b 3.

y.-ub 369^a 12.

yağın: yakın.

y. 367^a 11, 374^a 13.

yağu: bazı hastalıkları tedavi etmek
amacıyla bir bez üzerine yayılıp
vücudun bazı yerlerine konulan,
koyuca lapa veya özel biçimde
yapılmış eczalı parça.

y. 367^b 4, 367^b 9, 368^a 19, 371^b 14.

yalñ: alev; çıplak, aç, kapsız, örtsüz.

y.+ı 369^a 13.

yaña: taraf, cihet, yön; tarafa; tarafta.

y. 369^b 16.

yan: yön, taraf, cihet.

y.+ın 367^a 19.

y.+ında 367^a 8.

yapışdır-: yapıştırmak.
y.-ub 368^b 13.
yapraq: yaprak.
y. 373^b 10.
y.[ğ].+ı 372^b 6.
y.[ğ].+ın 370^a 11, 371^b 13, 372^b 5,
373^b 10.
y.[ğ].+ından 372^a 7.
y.[ğ].+uñ 370^a 11.
yaramaz: yaramaz.
y. 367^a 16, 369^a 1, 372^a 3, 372^a 6.
yarım: yarı, bütünüün yarısı.
y. 370^a 5.
yarı: yarı.
y.+sı 372^b 7.
yaş: taze, yeşil; ıslak.
y. 368^b 19, 372^a 10.
y.+ı 371^b 19.
yaşar-: yaşarmak.
y.-duğın 368^a 14.
yaş: doğuştan veya kuruluştan beri
geçen ve yıl birimi ile ölçülen
zaman, sin.
y.+ına 369^a 16.
yat-: yatmak.
y.-a 370^a 21.
y.-acaq 373^b 7, 374^b 19.
y.-masun 367^a 13.
y.-mayalar 367^a 19.
y.-sa 370^b 10.
y[ğ].+ı 367^a 17.
y.-ub 369^b 13.
yatsu: yatsı vakti.
y. 368^b 13, 372^a 17, 372^a 20.
yatur-: yatırmak.
y.-sa 367^a 19.
yaz-: yazmak, kitap yazmak.
y.-dılar 367^b 18.
y.-dum 367^b 2, 370^a 18.
y.-ub 367^b 12.
yedi: yedi.

y. 373^b 2.
yeg: daha iyi, üstün; kuvvetli,
baskın.
y.+dür 371^a 18.
yeñile-: yenilemek, tazelemek.
y. +ye 374^a 9.
yer: yer.
y.+e 366^b 7, 372^a 18.
y.+ine 373^a 7.
yeşil kurbaganuñ kanı: yeşil kurbağa
kanı.
- 368^b 5
yılan: yılan.
y. 368^a 17.
yılğun ağacı: ılgun ağ. [*Tamarix*
sp.].
- 372^a 12.
yıllık: bir yıl için, senelik, senevî.
y. 368^a 8.
yi-: yemek (fiil).
y.-ye 369^b 18, 370^b 13, 370^b 14,
371^a 9, 371^a 11, 372^a 15, 374^b 12,
374^b 19.
y.-yecek 369^a 21.
y.-yeler 370^b 10, 371^a 4, 371^a 5,
371^b 14.
y.-yüb 369^b 20, 370^b 10, 370^a 14,
370^b 7.
yigirmi: yirmi (sayı).
y. 370^a 4, 370^b 15, 371^b 9.
yil: yel, hava; mide veya
bağırsaklarda toplanan gaz; kas ve
eklem ağrıları ile seyreden
hastalıkların genel adı, romatizma.
y. 369^b 16.
y.+den 370^a 2.
y.+leri 373^a 17, 373^a 21, 374^b 7.
yimek: aş, yemek.
y. 367^b 20, 367^b 21, 368^a 1, 368^a 2,
368^a 6, 371^b 10, 372^a 2.
y[g].+ı 371^a 10.

y.+ler 371^a 16, 371^a 17.
 y.+leri 367^b 19, 367^b 20, 371^a 4.
 yi.-mese 372^a 6.
yimiş: yemiş, herhangi bir ağacın meyvesi.
 y.+lerden 370^b 2.
 y.+leri 369^a 21.
yine: tekrar.
 y. 369^a 8, 369^a 17, 370^b 12, 372^a 19, 372^a 20, 372^b 15, 373^a 14, 373^b 16, 374^a 1, 374^a 2, 374^a 9.
yîni: yeni, taze.
 y. 372^a 6.
yir: yer.
 y.+de 367^a 11.
 y.+e 367^b 14.
 y+ine 367^a 18, 369^b 13, 369^b 15.
yoğurt: yoğurt.
 y. 367^b 20.
yu-: yıkamak.
 y.-ya 370^a 16.
yu[d]t-: yutmak.
 y.-a 368^b 21.
 y.-sa 368^a 15.
yuğur-: yağurmak.
 y.-a 367^a 10, 367^b 4, 373^b 13.
 y.-alar 373^b 15.
 y.-ub 369^a 11, 371^b 14.
yukarı: yukarı.
 y. 367^b 3, 369^b 14.
 y.+sın 367^b 8.
yumşak: yumuşak.
 y. 367^a 10, 367^b 14, 368^b 4, 369^a 18, 369^b 17, 370^a 4, 370^a 15, 370^b 9, 372^b 8.
yumşa-: yumuşamak.
 y-yınca 373^b 21.
yumurda: yumurta.
 y. 372^a 2.
yülü-: tıraş etmek, saç ve sakalı kazımak.

y.-mek 371^a 18.
yürek: kalp; mide.
 y. 371^a 3.
 y[g].+e 367^b 19, 372^b 5, 373^a 6, 373^b 19.
 y[g].+üñ 372^b 12.
yüz: simâ, çehre.
 y.+nüñ 369^b 15.
yüz: yüz (sayı).
 y. 371^b 7.
yüz yigirmi: yüz yirmi (sayı).
 y. 369^a 16, 370^b 18.
yüzerlik: üzerlik otu, harmel, harmul [*Peganum harmala*].
 y. 368^b 11.

- Z -

za' ferân: [A.] safran [*Crocus sativus*].
 z. 368^a 1, 370^b 16, 374^a 5, 374^b 18.
zâhir: [A.] görünen, açık, belli, meydanda; görünüşe göre, anlaşılan, meğer; dış yüz görünüş.
 z. 367^b 17, 368^b 1.
za' îf: [A.] zayıf, güçsüz, kuvvetsiz.
 z. 367^a 15, 368^a 4, 368^a 6, 368^a 7, 369^b 7, 372^b 11.
zahmet: [A.] sıkıntı, eziyet, rahatsızlık.
 z. 367^b 8.
zâ'il ol-: kaybolmak, yok olmak.
 - 369^b 19, 372^a 11, 372^b 1, 373^a 3, 374^a 21.
zamân: [A.] zaman.
 z. 367^a 17, 367^b 15, 369^b 19, 370^b 11.
zarar: [A.] zarar.
 z. 369^a 16.
 z.+dur 368^a 5.
zâtü'l-cenb: [A.] akciğer zarının (plevranın) iltihabı, plörezi.

- 372^b 10.

zencebîl: [A.] zencefil [*Zingiber officinale*].

z. 367^b 12, 370^b 15, 373^a 21, 374^b 10.

zerâvend: zeravent [*Aristolochia sp.*].

z. 373^b 1.

zerdâlû: [F.] zerdali [*Prunus pseudoarmeniaca*].

z. 371^a 14, 371^b 20, 372^a 16.

zeyt: [A.] zeytin [*Olea europaea*].

z. 370^a 5, 370^a 10.

zeyt yağı: zeytin yağı.

- 368^a 18, 372^a 8.

zeytûn: zeytin.

z. 368^a 1.

zift: [A.] zift.

z. 367^a 7.

zihn: [A.] zihin.

z.+i 373^a 21, 374^b 4.

zîkr it-: anmak.

- 366^b 9, 370^a 1.

zîkr olun-: anılmak.

- 369^b 3, 366^b 11, 369^b 17, 370^a 3, 370^a 10, 371^a 21, 374^a 18, 374^b 1.

zinhâr: [F.] sakın, asla, aman.

z. 374^a 19.

zîrâ: [F.] çünkü, zîrâ.

z. 367^a 17, 371^b 4, 372^b 1.

ziyâde: [A.] çok, fazla, artık;

çoğalma; artan, çoğalan.

z. 369^b 1, 370^b 11, 371^b 20, 373^a 21, 374^a 6, 374^b 17.

ziyân: [F.] zarar, kayıp.

z. 367^b 19, 367^b 21, 368^a 3, 371^a 16.

z.+dur 371^a 19.

SADELEŞTİRİLMİŞ
METİN

İBN KEMÂL PAŞA'NIN TIP İLMİNE DAİR KEMÂLİYYE ADLI KİTABI¹

[366^B] Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla

Kâdir-i bî zevâl olan Allâh'a hamdolsun ki, bize yol gösterip hastalıklarını bildirdi. Salavât ve teslîmât, gönüllerin hastalıklarını îmân ve İslâm ile tedavi eden kalplerin tabibine ve kâinâtın en yücesinin izinden giden ailesi ve ashâbı üzerine olsun. Azîzim, bir çok yararlı şeyleri derleyip bir kitap yazdım. Çünkü, ariflerin sevgilisi Şeyh Kemaleddin hazretleri mübarek bedenlerinde gördükleri bazı hastalıklardan söz ettiklerinde, biz de bazı ilaçlardan bahsettik. Ancak hatırlarında kalmayabileceği için, bir kağıda yazılmasını buyurdular. Biz de kendisine olan muhabbetimizin şevkiyle bunca hoş ilaçları derledik ki, mübarek mizâçlarına faydası olup bizi hayır ile anmalarına vesile olsun. Ve soylu isimlerine nispetle bu kitaba Kemâliyye adını vererek on bir bölüm üzere düzenledim.

Birinci Bölüm, başta görülen hastalıkların tedavilerini bildirir

İkinci Bölüm, göz hastalıklarını ve tedavilerini bildirir

Üçüncü Bölüm, ağızda görülen hastalıkların tedavilerini bildirir

Dördüncü Bölüm, dişlerde görülen hastalıkların tedavilerini bildirir

Beşinci Bölüm, bel hastalıklarının tedavilerini bildirir

Altıncı Bölüm, [367^A] idrar kaçırmayı ve nedenlerini bildirir

Yedinci Bölüm, cinsel istek ve gücü artıran ilaçları bildirir

Sekizinci Bölüm, makat bölgesindeki kaşıntıların nedenlerini bildirir

Dokuzuncu Bölüm, şerbetlerin hazırlanmasını ve özelliklerini bildirir

Onuncu Bölüm, mâcunların yararlarını ve hazırlanmasını bildirir

On birinci Bölüm, [Tabiplerin] tavsiyelerini ve okka ile rıtılın ölçüsünü bildirir

¹ Metin *Dr. M. Alpertunga Kara* tarafından sadeleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Başta görülen hastalıkların tedavilerini bildirir

Haşhaş, kabağı ve içi ile birlikte döğülerek toz haline getirilir ve başa sürülürse baş ağrılarını giderir. Akırkarhayı çiğnemek balgamın atılmasını sağlar. Zift ile ya da sakız ile çiğnenirse balgamı daha fazla söker, genzi ve dimağı temizler. Şifa kitabında denir ki, bir kişinin balgamı çok olursa, meyani koyuluncaya kadar kaynatır ve daha sonra iyice ezer, iki dirhem biber ve iki dirhem şekeri yumuşak döğüp meyana balıyla yoğurur ve nohuttan küçük haplar hazırlayıp ağzının boğazına yakın yerinde tutarsa, boğazında ve gövdesinde bulunan koyu balgamı söker ve baş sağlıklı olur. Yine Şifa kitabında denir ki, başının daima sağlıklı olmasını isteyen kişi uyanır uyanmaz boğazını temizlesin ve sümkürsün. Sırtüstü de yatmasın, çünkü burnundaki ve göğsündeki balgam beynine doğru akar, başı ağır olur, akli ve idraki durgunlaşır, gözlerinin nuru zayıflar. Delilik ve sersâmlık haline, sürekli baş ağrılarına, kaygı ve düşünce bozukluklarına da neden olur. Hatta Şifa kitabında gördüm, sırtüstü yatıldığı zaman görülen düşe de itibar olunmaz imiş, zira akla kötü hayaller bulaşır, karışık rüyalar görülürmüş. Sünnet yerine gelsin diyerek sırtüstü yatılacak olursa, o şekilde çok yatılmamalı, hemen yan tarafa dönülmeli. Sığırın iç yağını şeker ile döğüp başa sürerlerse iyi gelir. Papatyayı az suda kaynatıp, soğuktan kaynaklanan baş ağrısı için başa sürseler, soğukluğu giderir. Bir çok kez tecrübe edilmiştir. Gelincik çiçeğinin dibi çiğnenirse [367^B] başta olan nezleyi tamamen söker. Eğer suyu buruna çekilirse burundaki illetleri çeker, indirir. Her türlü baş ağrısı için bir şeyhin kitabında bir örnek buldum, yazdım ve kendi elimle dedim. Köpeğin kafatasını üst çenesi ile birlikte ateşte kül oluncaya kadar yakıp, o külü de revak bal ile yoğurup, dibine kadar kazıdığı başı üzerine yakı eder ve bu yakıyı bir gün bir gece tutarsa, Allah'ın yardımı ile baş ağrısından kurtulur. Mısır beldesinde Şeyhlerin Sultanı, müridlerine daima der ki: “Ne zaman başınız ağrırsa ve dimağınıza durgunluk gelse, iki ayağınızı bir kurna içinde sıcak suya sokun, topuktan yukarısını ve aşağısını ovun, böylece başta olan zahmet aşağıya iner, dökülür gider”. Ben de dedim ve gayet yararlı buldum. Bademi döğüp, sirke ve gül yağı ile yakı edip başa uygulasalar, ağrısını giderir. Karahisarlı İmad'a, ki kendisi oldukça ustadır, şöyle dedim: “Baş ağrısı ve dimağ soğukluğu için bize öyle bir ilaç verin ki, daha güçlüsü olmasın”. Şu ilacı yazıp verdiler: “İki dirhem zencefil, iki dirhem

karanfil, dört dirhem eğir, üç dirhem mevâzec ki ona dağ üzümü de denir ayrı ayrı döğülüp iyice yumuşatılır ve elekten geçirilir, hepsi bir araya getirilir, hamamda baş dibinden kazınarak üzerine ekilir ve bir süre beklenir, böylece ilaç başı kızdırır ve burundaki soğukluğu ve balgamı indirir, halleder ve giderir”. Bir kişinin dimağı soğuktan harap olmuş idi, bu ilacı uyguladım, faydasını gördüm. Ama bir defada olmazsa yinelemek gerekir. Akşemseddin hazretleri bu ilacı görüp, rağbet ettiler ve kitaplarında yazdılar. Fasil: Yürece ve dimağa zarar veren, baş ağrısına neden olan yemekleri bildirir. Gâyetü’l-münâ kitabında denir ki, balık, bıldırcın, süt, yoğurt ve ishal eden yağlı yiyecekleri çokça yemek dimağa zarar verir. Balı çok yemek başı ağrıtır, fındık, hurma, bûy, tere, biber, [368^A] siyah zeytin, safran, kestane, kereviz, kendene gibi şeyleri çok yemek de başı ağrıtır. Şekerle badem yemek dimağı oldukça güçlendirir ve baş ağrısını giderir. Tıbb-ı nebevî kitabında, sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğu söylenir: “Dört nesne anlama ve kavrama gücüne zarar verir. Birincisi çok konuşmaktır; dimağın iliğini sündürür, zayıflatır ve insanı tez yaşlandırır. İkincisi çok uyumaktır; benzi sarartır, gözleri şişirir, balgamı çoğaltır, bedeni güçten düşürüp hasta eder. Üçüncüsü çok yemektir; bedeni ve mideyi zayıflatır, gönlü ve gözü nirsuz eder, zorlu hastalıklara neden olur. Dördüncüsü çok cinsel ilişkide bulunmaktır; bedeni kurutur, kuvvetten düşürür, dimağı durgunlaştırır ve güçsüzleştirir”. Bazı hekimler, “bir saat tasalanmak, bir yıllık kuvveti giderir” demişlerdir. En doğrusunu Allah bilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Göz hastalıklarını ve tedavilerini bildirir

Hardalı suyla ve balla karıştırıp göze sürseler, görme gücünü artırır. Kırlangıç beynini alıp bal ile sürseler göze su inmekten korur, göze düşmüş akı da giderir. Kırlangıcın dışkısını dahi ak düşmüş göze sürseler, iyileştirir; tecrübe olunmuştur. Kanını da göze sürseler, görme gücünü artırır, iltihaplanmayı giderir. Ayı yağı göze sürülürse, göz kapağında kıl bitmesini engeller; ödünün bir damlasını göze damlatsalar, göz yaşarmasını giderir. Bir kimse gülnârın üç küçük tanesini yutsa, o kimsede göz ağrısı görülmez. Tatlı ve ekşi narın suları birbirine katılıp, koyu kıvama gelinceye kadar kaynatılır ve daha sonra göze çekilirse, kaşıntıyı ve harareti giderir ve görme keskinliğini artırır. Şekeri ekmek görme zayıflığını alır. Yılan derisini zeytin yağı ile kavurup güneşte

bekletseler ve göze çekseler, görme zaafını giderip, göze su inmekten emin eyler ve gözdeki akı giderir. Sumağı bala katıp, suyla yakı edip göze uygulasalar, göz kapağındaki sertliği ve şişliği giderir. Gül suyu ile pişirip uygulasalar kanlanmasını ve zaafını giderir. Kuvveti çıkıncaya kadar suda kaynatıp, o suyu bir pamuğa emdirip [368^B] kaşıntılı göze uygulasalar yararı görülür. Gelincik çiçeğini döğüp, suyunu göze çekseler, gözdeki akı giderir. Sumağı içseler, göz ağrısını giderir; gül suyu ile ezip göze damlatılırsa gözdeki akı ve göz kapağındaki şişliği giderir. Kurdun ödü bal ile göze çekilirse görme gücünü artırır; eğer gözü yakılır, yumuşak döğülür ve göze çekilirse gündüz nasıl görüyorsa gece de öyle görür olur. Yeşil kurbağanın kanı kıl biten göze sürülürse, bir daha kıl bitmez. Keklik ödü süt ile kaynatılır ve göze çekilirse gündüz nasıl görüyorsa gece de öyle görür olur. Keçi ödü kurutulup göze çekilirse, hiçbir zaman ağrı görmez. Vahşi eşeğin bir özelliği şudur ki, her kim onun gözüne bakarsa kendi gözüne kara su inmesinden emin olur. Üstadımız kanlı göz ağrısına bir ilaç hazırladı ve bir gece içinde Allâh'ın emri ile kurtuldu. İlacın terkibi şöyledir: üç dirhem kızıl nohut azıcık kavrulup un haline gelinceye kadar döğülür ve elenir, üç dirhem üzerlik tohumu da bir miktar kavrulup döğülür ve elekten geçirilir, her ikisi gül suyu ile balçık haline gelinceye kadar karıştırılır, bir pamuğa sürülür ve yatsı namazından sonra her iki göz kapağı üzerine yerleştirilerek bir bez yardımı ile bağlanır, sabaha kadar tutulur. Bir defa da olmazsa tekrar edilir. En doğrusunu Allah bilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ağızda görülen hastalıkları bildirir

Turak otu ve mazı ayrı ayrı döğülüp, bir arada sumak içinde kaynatılır, ateşten indirilir ve ağıza karşı tutulur veya sumak suyu ile kaynatmadan kuru halde ağıza alınırsa şifa sağlanır; tecrübe edilmiştir. Şifa kitabında denir ki, kim ağız kokusu güzel olsun derse mersin yaprağını ve kızıl üzümün çekirdeğini havanda döğsün, iyice ezilip birbirine karışınca nohuttan büyük haplar yapıp ikisini gece, ikisini de sabah yutsun, ağızından gelen nefes hoş olur. Sarımsak ve soğan kokusunun [369^A] ağızında belli olmamasını isteyen kuru kişnici çığnesin; kötü kokuları giderir, güzel bir koku verir. Şifa kitabında denir ki, kim daima gül gibi kokmayı dilerse, kırmızı gülü havanda döğüp un haline getirsin, hamamdan çıktığında henüz bedeni terli iken boynuna, göğsüne ve

koltuklarına sürsün; bir sonraki yıkanmaya kadar kokusu gitmez. Bir diğeri de şöyledir; anber gül suyu ile yoğrulur ve bedene sürülürse, suya girmedikçe kokusu bedenden gitmez.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Dişlerde görülen hastalıkların tedavilerini bildirir

Şifa kitabında bildirildiğine göre hekimlerin ileri gelenleri soğuktan ve sıcaktan kaynaklanan diş ağrıları hususunda ittifak etmişlerdir ki, iyice döğülen tuz keskin sirke ile karıştırılarak ağızda tutulur ve dökülür; tedavi bu şekilde yapılır. Ben de denedim, Allâh'a hamdolsun şifa buldum. Diş ağrısı soğuktan kaynaklanıyorsa, buğday kepeği döğülmüş tuz ile birlikte kavrulup her iki şakağa ve başa sıcak olarak uygulanır; şifa bulunur. Dişlerde kurt varsa çıkarmanın yöntemi şöyledir: Ban tohumu mum ile yoğurularak fitil hazırlanır ve fitil yakılır, bir çanağa da su konulur, hasta çanağı önüne alır ve çanağa doğru ağızını açar, yanan fitilin alevi ve dumanı hastanın ağızına girer ve kurtlara ulaşır. Kurtlar da çanaktaki suya dökülürler ve görülürler. Meğer ki o kimsenin dışında kurt olmasın; varsa elbette çıkar. Mûcez kitabına göre, bir kişi zaman zaman ağızında bal ile sirke tutsa yüz yirmi yaşına varsa bile bir dişine zarar gelmez. Diş kanar veya çürürse, ağız sıcak su ile çalkalanır, kanayınca kadar parmak ile iyice ovulur ve tükürülür. Daha sonra tuz ekilip, yumuşak döğülmüş şap bal ile karıştırılarak diş üzerine sürülür. Bir defa da olmazsa tekrar edilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Bel hastalıklarını ve tedavilerini bildirir

Şifa kitabında denir ki, bel ağrısının çoğu soğuktandır. Belirtisi, az giyinir, gece açık kalır, soğuk su suları çok içer, yemişleri çok yerse [369^B] ağrısının artmasıdır. Bil ki, erkeklik gücünün tümü belden gelir. Nitekim Hakk celle ve alâ Kur'ân'da şöyle buyurur: "O (insan) sırt ile göğüs kafesi arasından atılan bir sudan yaratıldı; bel ile kaburgalar arasından çıkar o su."ⁱ Bel kemiklerden ve damarlardan oluşmuştur. Belde soğukluk olduğunda, bu kemiklerin, etlerin ve damarların hepsi etkilenir. Beli asıl mizâcı olan sıcaklıktan çıkarır, soğutur. Asıl mizâcı değıştiği için, çıkan meninin de mizâcı değışir; cinsel birleşmede erken boşalır ve zevki de az olur. Soğuk belden gelen meniden de kadınlar

ⁱ Tarık Sûresi, 86/6-7.

hamile kalmaz. Belde soğukluk olduğunda erkeklik organı, her iki böbrek, hepsi güçsüz olur. Sık idrara çıkılması, erkeklik organının güçsüz olması, cinsel ilişkiden az zevk alınması, hepsi belde soğukluk olmasındandır. Akşemseddin'in huzurunda birisi "Falan kişinin çok çocuğu vardır" demiş, Şeyh de (Allah ona rahmet etsin) "O kişinin beli sağlam, güçlü imiş" diye cevap vermiş. Ey azizim şunu bil ki, hastalıklar çabuk gelir, yavaş çıkar. Soğuktan kaynaklananlar, sıcak nesnelere yavaş yavaş tedavi olunur. Belin soğukluğunun tedavisi şöyledir: Önce darı kavrulur, daha sonra bir beze koyulur ve belin ağrıyan yerine bağlanarak ertesi güne kadar sırt üstü darının üstünde yatılır, tedavi bu şekilde tekrar edilir. Bir kumral kuzu kürkü alınır ve gömleğin dış yüzüne, kürek kemiklerinden oturak yerine varıncaya kadar ve tüylü kısmı tenden yana gelecek şekilde dikilir, üstünden de kuşak sarılır ki yel girmesin. Tuz da yumuşak döğülüp darıya karıştırılarak sözü edildiği gibi sıcak uygulanır ve sabredilir. İyileşene kadar ekşilerden, soğuk sudan ve soğuk havadan sakınılır, sıcak tutulur, sıcak şeyler yenir ve bir süre perhiz edilir. Ağrı geçtikten sonra hafif yemekler yenir. Ama bahar günleri geçip havalar tamamen ısınana kadar kuzu derisi çıkarılmaz. Çıkarıldıktan sonra da pamuklu bezi kat kat yapıp bir süre bağlamak gerekir, daha sonra o da bırakılır. [370^A] Hacı Paşa Şifa kitabında bir yağ bileşiminden söz etmiş ve mübârek yağ ismini vermiştir. Soğuktan ya da yelden olan bel ağrılarını, hatta bedeninin her yerindeki soğuktan kaynaklanan sızılarını iyileştirir ve denenmiştir. Yirmi dirhem eskimiş sarımsak alınır ve kabuğuyla yumuşak döğülür, on dirhem toz haline getirilmiş biber alınır ve iki rıtl zeytinyağı ile kaynatılıp yarım rıtl sonra ateşten indirilip sâfi yağ kalıncaya kadar süzülür. Ardından tekrar ateş üzerine konulur, beş dirhem sütleğen otu ve beş dirhem günlük döğülüp yağın içine katılır ve iyice karıştırılır. Daha sonra ateşten alınıp, cam bir kaba konur. Bel ağrısı ve baş dönmesi için gerektiği zaman ısıtılır, hastanın bedeni de ateş yanında ısıtılır, sürülerek iyice ovulur. Bir defada olmazsa şifa bulana kadar tekrar edilir. Şifa kitabında müzmin bel ağrısı için bir yağdan daha söz edilir. Bir rıtl zeytin yağı alınır, içine bir okka ağuş ağacı yaprağı konulup, yaprağın gücü çıkıncaya kadar kaynatılır ve ateşten indirilerek cam bir kaba konur. Gerektiğinde ısıtılıp, bel de ısıtılarak sürülür ve kuvvetlice ovulur. Sabah hamama girilir, çıktıktan sonra nohutla pişirilmiş koyun eti çorbası sıcak olarak içilir ve bel sıcak tutulursa iyileşir. Yine Akşemseddin der ki, on dirhem tuz, iki dirhem biber alınır, her ikisi yumuşak döğülür, hamama gidilir ve çokça su dökünülür. Daha

sonra tuz ve biber sürülerek ovulur, bol miktarda ekilir ve aşırıya varacak ölçüde beklenir, ardından yıkanır şifa bulur. Bu ilacı halka çokça tavsiye ederdi. Eğer biber üç dirhem olursa etkisi daha fazla olur. Baş ağrısı ve dimağ soğukluğu için İmâd'dan bir ilaç yazmıştım, bel ağrısı için de gayet uygundur. Biberle tuzu uygulamak gerek. Tandırı kızdırıp, üstüne keçe döşeyip ve üstüne de pamuklu bez yayıp sırt üstü yatılırsa iyi gelir. Sözü edilen yağlardan da sürülmeli. Kalktıktan sonra [370^B] koyun eti ile, sıcak otlarla pişmiş havuç kalyesi ve baharlı otlarla pişirilmiş koyun kebabı iyi gelir. Ekşilerden, soğuk sudan ve soğuk yemeklerden sakınılması gerekir.

ALTINCI BÖLÜM

İdrar kaçırma hastalığını bildirir ve tedavilerini açıklar

Bu hastalıkların çoğu soğuktan olur. Tedavisi, soğuk günlerde tuzlu şeyler yememektir. Pelit, mür, râsen, biberiye, günlük, topalak, karabaş otu ve biber, her birinden onar dirhem alarak iyice döğüp, elekten geçirip, altmış dirhem döğülmüş şeker ile karıştırıp, bir dirhemden bir miskale kadar yemek iyi gelir. Bir diğer ilaç da şöyledir: keskin sirkede ıslatılmış pelit dört dirhem, üçer dirhem günlük, mersin, kâbulî halîle, belile ve beş dirhem topalak alınır, yumuşak döğülüp yeteri miktarda bal ile karıştırılır ve gerektiği zaman bir miskal yenir. Üç ceviz kebab edip yenilir ve yatılırsa, gayet yararlıdır. Mûcez şerhinde belirtildiğine göre, sarımsak bu hastalığa oldukça faydalıdır, çok zaman kullanmak gerekir. Yine bu kitapta söylendiğine göre, günlük ve topalak eşit miktarda alınır, döğülür, bal katılıp her sabah bir miskal yenir. Bir diğeri de şöyledir: Çörek otu ile sedef otu tohumu eşit miktarda alınır, döğülür, bal katılarak macun haline getirilir ve bir dirhem yenir. Akşemseddin'in mücerrebâtında pelit [macunu] terkihi: Çörek otu yirmi dirhem, zencefil beş dirhem, karanfil iki dirhem, dâr-ı fülful üç dirhem, soğan tohumu beş [dirhem], kebâbe üç dirhem, safran iki dirhem, topalak beş dirhem, havuç tohumu beş dirhem, havlican üç dirhem, sakız bir dirhem, ceviz üç dirhem, günlük bir dirhem, pelit unu altmış dirhem, kavrulmuş buğday unu yüz yirmi, revâk bal altı yüz dirhem; pelit az kavrulup döğülür, un da aynı biçimde kavrulur, hepsi döğülür ve döğüldükten sonra tartılır. Bal kaynatılır ve üç kez köpüğü alındıktan sonra yavaş yavaş kaynatmaya devam edilerek yoğunlaştırılır. Ancak kıvamı çok yoğun olmamalı ki macun katı olmasın. Daha sonra ocaktan [371^A] indirilerek biraz karıştırılarak harareti giderilir, böylece

katılacak devaların gücü kırılmaz. Ardından cam bir kaba konulur ve gerektiği zaman kullanılır. Bel ağrılarına, cinsel güce, iktidarsızlığa, sancılara, yürek ağrısına ve idrar tutamamaya olan etkisi denenmiştir, tadı da gayet güzeldir. İdrar tutamama hastalığı olanların yemekleri şunlardır: Koyun eti kavrulup kişniş ile yenir ya da kişniş sonradan ekilir. Bal ve sarımsak yemeğe devam etmelidir. [Sumak] aşına sıcak otlar katılarak yenirse inşallâh yararı görülür.

YEDİNCİ BÖLÜM

Cinsel istek ve gücü artıran şeyleri bildirir

Yarım dirhem karanfil kızıl keçî sütünde ıslatılıp her gün içilir ve adet edinilirse, oldukça güçlendirir. Nohudu koz yağı ve bal ile karıştırarak macun haline getirip, sabah aç karına ve gece yatmadan önce yemenin güçlendirici etkisi vardır. Taze balığı soğan ile pişirip yemeyi adet edinmek, meniye ve cinsel gücü artırır. Beş dirhem turp tohumu döğölüp, on dirhem şeker katılarak cinsel ilişki öncesinde yenirse güçsüzlük görülmez. Şifa kitabında belirtildiğine göre, bol soğan ile ve nohut ile pişmiş koyun eti, semiz oğlak eti, tavuk, bildircin, serçeler, herise, sütlü pirinç, rafadan yumurta, üzüm, hıyar, kabak, şeftali, nane, havuç, şalgam, turp, börülce, fıstık, fındık, zerdali ,badem, köknar, tereyağı, bal, kendene, hepsi güçlendiricidir. Her insanın mizâcına göre verilmelidir. Kuru mizâclılara sıcak özelliği olan yemekler verilmez, cinsel gücünü tamamen kaybeder. Cinsel güce zarar veren şeyler, soğuk suyu çok içmek, çok kan aldirmek, mercimek, tuzlular ve ekşilerdir. Cinsel güç için yiyeceklere başvurmak, ilaç kullanmaktan iyidir. Kasık bölgesini sık temizlemek de cinsel gücü artırır. Hekimlerin çoğu, cinsel ilişki hususunda hırslı olup ilaç kullanmak tabiata zarar verir demişlerdir. Ama birkaç gün erkekliğini göstermek için kullanacak olursa, önemli değildir, ancak adet edinmemelidir. Bu kitabın sonunda kuvvet artırıcı içeceklerden ve macunlardan söz edilecektir inşallâh.

[371^B] SEKİZİNCİ BÖLÜM

Makat bölgesindeki kaşıntıların nedenlerini ve ilaçlarını bildirir

Makat bölgesindeki kaşıntıların sebebi ya yanmış safradır ya da azmış ekzemadır. Safradan olanın belirtisi, tatlı şeylerin kaşıntıyı artırması ve sarı su çıkınca kaşıntının biraz rahatlamasıdır. Zira kaşıntıya sebep olan o sarı su, yani yanmış safradır. Kaşınmakla çıkınca biraz yatıştır. İlacı nar

suyu içmektir ki, yanmış safrayı bedenden ishal ederek temizlesin. Hazırlanması şöyledir: Ekşi ve tatlı narın dış kabukları soyulur ve içindeki sarı kabukları ile birlikte sıkılır, yüz dirhem kaynatılır ve köpüğü alınır. Dört dirhem sarı halîle, üç dirhem kâbulî halîle kabuğu, dört dirhem halîle yarı döğülür, su içinde iyice ıslatılır, üzerine yirmi dirhem şeker katılır, süzülür ve içirir. Bal, pekmez, kuru üzüm ve kuru incir gibi kana hararet veren nesnelere sakınılmalıdır. Nardenk aşısı, koruk aşısı gibi ekşi şeyler ise sebebi ne olursa olsun makat bölgesindeki kaşıntılara iyi gelir. Sirke sürmek, gülyağı sürmek, kan almak, şişe çekmek de yararlıdır. Bir başka ilacı: ham şap döğülür ve katran ile karıştırılarak şâf hazırlanır. Diğer bir ilacı: şeftali yaprağı kurutulur, havanda döğülür ve üç sabah üçer dirhem yenir. Sergele döğülür, yoğurulur, şâf haline getirilir ve makattan uygulanır. Basur denilen hastalık, sevdâ denilen koyu kandan olur. Bu nedenle, basuru olanların sığır ve keçi eti, kuru et, mercimek, lahana, patlıcan gibi sevdâyı artıran şeylerden kaçınmaları gerekir. Sevdâ çok olursa ishal etmek, kanama çok olursa kan aldurmamak gerekir. Makat bölgesi soğuk suyla temizlenmemelidir, eğer temizlenirse pamuklu bez ile yaşlığı giderilmelidir. Ağrısı fazla olursa, deve hörgücü yağı veya zerdali çekirdeği veya gül yağı mukl-ı ezrak ile sürülmelidir. Haşhaş kabuğu, hatmi ve kendene kaynatılıp suyu ile temizlenilmeli, [372^A] suyu soğumadan hemen silinmelidir. Gıdalardan semiz koyun veya kuzu veya semiz tavuk eti, rafadan yumurta, ıspanak, erişte, badem yağı ve tereyağı yemek uygundur. Bir diğer tedavisi, iki üç kez sülük yapıştırıp zararlı kanı gidermektir. Bir başka ilacı da şöyledir: Koyun kesilir kesilmez, sıcaklığı sıcaklığına akciğerinden bir parmak kadar kesilerek makada şaf gibi yerleştirilir, bir parça da makadın dışına konur. Soğuyunca, sıcak olanla değiştirilir. Bu uygulamayla basurun zararlı sıvıları çekilmiş ve alınmış olur. Kullanılan ciğer parçaları zehirli olduğu için köpeğe verseler yemez. Bir başka ilacı: beş dirhem ağrı ağacı yaprağı alınır, döğülür ve bir tencereye konur, üzerine otuz dirhem zeytin yağı ilave edilerek kaynatılır. Ardından sadece yağı kalana kadar süzülür. Daha sonra hazırlanan fitil yağa bulanır ve şaf gibi makada yerleştirilir. Eğer basur makadın dış kısmında ise sürülür, tekrarlanır. Allâh'ın yardımı ile iyileşir. Bir ilginç ilacı da şöyledir: Yaş kebere döğülür, suyu alınır ve basurlara sürülürse, yok olurlar. Hardal ile tütsü yapmaya devam etmek basurları iyileştirir. Ilgın ağacı ile üç kez tütsü yapılırsa kurutur ve iyileştirir. Şeftali çekirdeğini kırıp, içini havanda döğüp, yağını çıkarıp makat bölgesine sürseler, içini de bir çömleğe koyup tütsü yapıp üzerine

otursalar, basur memelerini iyileştirir. Bir dirhem kebere kökü döğülür, bal ile karıştırılarak yenirse yararı görölür. Üç dirhem kendene bir kaba konur ve buğı yapılırsa faydası görölür. Deve hörgücü yağı, zerdali çekirdeğı ve kendene birlikte döğölür, karıştırılır ve makada sürölürse oldukça faydalıdır. Şifa kitabında söylendiğine göre kebere otunun özelliğı şöyledir ki, bâsuru olan kimse yatsı namazı vaktinde kebere biten bir yere gidip annesinin ve kendisinin adını zikrederek “Ey kebere sen falan avradın oğlunun bâsurusun” dese, seher vakti tekrar gidip “Ey kebere sen falan kişinin oğlunun bâsurusun” dese, daha sonra yine yatsı namazında gidip “Sen falan hatunun oğlunun bâsurusun” diyerek koparırsa, ancak demir aletle koparmamalı, [372^B] bâsur günden güne kuruyarak kaybolur. Bu hikmeti hiç kimse inkar etmesin, zira havas gerçektir. Şifa kitabında, kim arslan derisinin üzerinde oturursa, bir diğler rivayetde de örtünürse, bâsuru kaybolur denmiştir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Şerbetlerin hazırlanmasını ve özelliklerini bildirir

Gül şarabı: Harâreti giderir. Kandan ve safradan kaynaklanan hastalıkları savar. Tabiatı yumuşatır. Yüreğe kuvvet ve gönüle ferahlık verir. Dört rıtl kırmızı gül yaprağı cam bir kaba konur, üzerine on rıtl şeker eklenerek bir gün bir gece bekletilir. Yapraklar su eseri kalmayınca kadar iyice sıkılır, ardından o su taş bir çömleğe konularak yarısı kalıncaya kadar iyice kaynatılır, köpüğü alınır ve artırılır. Daha sonra suya dört rıtl şeker katıp, koyulaşınca kadar hafif ateşte kaynatılır, ateşten indirilip kullanılır.

Matlab. Menekşe şarabı: Sıcaklı ve nemliliğı mutedildir. Zatülcenp hastalığına, akciğere, göğüse, böbreklere, mesaneye, hepsine faydalıdır. Özellikle safraya ve öksürüğe yararı çoktur. Ama sapı ile hazırlanırsa mideyi zayıflatır, dikkat edilmeli. Menekşe şarabı yüreğın, başın ve dimağın her türlü hastalığına devadır. Hazırlanışı şöyledir: Menekşenin ya tazesı alınarak sapları ayıklanır ya da kurusu alınır, bir buçuk rıtl menekşe üzerine dört rıtl su konur ve menekşe ağarıp kuvveti suya çıkıncaya kadar yavaş yavaş kaynatılır. Ardından ateşten indirilir, iyice sıkılır, süzölür ve yeniden ateş üzerine konur, dört rıtl şeker ilave edilir, kıvamına gelinceye kadar köpüğü alınarak yavaş yavaş kaynatılır. Ateşten indirildikten sonra cam bir kaba konur ve gerektiğinde kullanılır. Çiçeklerden hazırlanan şarapların hepsinin usülü böyledir.

Matlab. Nar şarabı: Kusmayı önler, harâreti dindirir, yemeklerin sindirilmesine yardımcı olur ve iştahı açar. Safradan kaynaklanan hastalıklara faydalıdır. Hazırlanışı şöyledir: Taneleri kızıl olan iyi mayhoş narların kabuğu ağaç bıçağı ile soyulur, taneleri ayrılır, sıkılır ve süzülerek arıtılır. İki okka nar suyuna bir okka şeker katılarak kaynatılır, köpüğünü aldıktan sonra içerisine biraz nane [373^A] ilave edilerek kıvamına gelinceye kadar kaynatılır. Daha sonra ateşten indirilir ve gerektiği zaman kullanılır.

Matlab. Elma şarabı: Soğuktur, mideyi ve nefesi güçlendirir, gönüle ferahlık verir, balgamdan ve safradan kaynaklanan hastalıkları giderir. Hazırlanışı: Olgun elmalar ağaç bıçağı ile dört parçaya bölünür, çekirdek kısmı çıkarılır ve taş bir dibeğe konur. Ezilir, suyu iyice sıkılır ve saflaştırılır. Suyun yarısı kalıncaya kadar kaynatılır. Daha sonra yarım okkasına bir okka şeker katılarak kıvama gelinceye kadar kaynatılır ve saklanır.

Matlab. Ayva şarabı: Soğuktur, yüreği güçlendirir, azalmış iştahı açar, ishali keser, kusmayı engeller, harâreti yatıştırır, çarpıntıyı önler. Hazırlanışı: Olgun ve tüysüz kırk ayva alınır ve elma şarabında olduğu gibi hazırlanır.

Matlab. Limon ve turunç şarabı: Turunç şarabı soğuktur, harâreti giderir, iştahı artırır, safralı kusmayı önler. Hazırlanışı: Ağaç bıçağı ile kabuğu soyulur, sıkılır. Suyu taş bir çömlekte, yarısı kalıncaya kadar yavaş yavaş kaynatılır. Daha sonra kalan limon suyu miktarınca şeker ilave edilir, köpüğü alınır, kıvamına getirilir. Saklanır ve kullanılır.

Matlab. Armut şarabı: İshali keser, mideyi güçlendirir, harâreti yatıştırır, buharı engeller. Ekşi armut su ile kaynatılır, sıkılır. Suyu bir çömleğe alınır, yarısı kadar şeker ilave edilerek, kıvama gelinceye kadar kaynatılır ve kullanılır. Diğer meyve şarapları da böyledir.

ONUNCU BÖLÜM

Mâcunların ve murâbbaların yararlarını bildirir

Necâh mâcunu: Sevdâdan kaynaklanan koyu ve yapışkan balgamları ishal eder. Yelleri dağıtır. Hazırlanışı: Kara halîle, belîle ve emlec temizlenir ve her birinden onar dirhem alınır. Kabuğu alınmış besfâyic, aftimon, karabaş otu ve türbit otu, her birinden beşer dirhem döğülür ve köpüğü alınmış yeterli miktarda bal ile yoğurularak mâcun haline getirilir.

Filozof mâcunu: Balgamı keser, gönüle ferahlık verir, yemekleri sindirir, zihni güçlendirir, yelleri dağıtır, meniyi artırır, konuşma güçlüğüne iyi gelir. Hazırlanışı: Fülful, zencefil, [373^B] tarçın, emlec, belile, şeytârec ki sergele de denir, zerâvent, papatya, köknâr içi, hindistan cevizi, tilki taşığı, her birinden onar dirhem , rezene yedi dirhem alınır. Bal drogların iki katı kadar olmalıdır.

İtrifil mâcunu: Mideyi güçlendirir, yemekleri sindirir, buharı def eder, zihni berraklaştırır, unutkanlığı giderir, görme gücünü artırır, bâsura fayda eder, benzi güzelleştirir. Sarı halîle, kâbulî halîle az döğülür, belîle ve emlec döğülür ve elenir, her birinden otuzar dirhem alınır. İlkönce badem yağıyla ovulup nemlendirilir. Drogların üç katı kadar köpüğü alınmış bal ile mâcun haline getirilir. Cam kapta saklanır, yatmadan önce kullanılır. Kuvveti iki seneye kadar kaybolmaz.

Matlab. Gül murabbası: Gül murabbasına gülbeşeker de denir. Balgamı eritir. Mideyi ve karaciğeri güçlendirir, yemekleri sindirir. Hazırlanışı: Kırmızı gül yaprakları geniş gözlü elekten geçirilerek yapraklar arasında kalan tohumlar dökülür. Ardından şeker un gibi oluncaya kadar döğülür. Bir rıtl gül yaprağına iki rıtl şeker katılır ve iyice ovularak cam bir kaba konur. Kap üzerine kıl elek konur ki, güneş ışığı içine işleyebilsin. Günde üç kez el ile yoğurulur. Otuz gün bu şekilde terbiye edilir. Diğer bir usûlde, bir rıtl gül yaprağına bir rıtl un haline getirilmiş şeker katılır ve ovulur. Güneşe konur ve sabah akşam ovulur ve el ile yoğurulur. Şeker sinince yine güneşe konulur, kuruyunca az miktarda su ile şeker karıştırılır ve ovulur. Bu şekilde otuz gün terbiye edilir. Eğer şeker yerine bal katılırsa, işlemi şekerle olduğu gibidir.

Matlab. Güveyi otu murabbası, fesleğen murabbası ve ayva çiçeği murabbası: Tamamen gül murabbası gibidir, gaflet olunmasın. Elma murabbası yüreği, mideyi güçlendirir, gönüle ferahlık verir. Hazırlanışı: Sağlam elma dört parçaya bölünür ve çekirdek kısmı çıkarılır. Yumuşayınca kadar su ile kaynatılır. Daha sonra ateşten indirilir, suyu süzülür, içine şeker katılarak kıvamına getirilir. [374^A] Pişmiş elmanın üzerine dökülür, soğuduktan sonra yine süzülür ve tekrar elmanın üzerine dökülerek kaynatılır ve süzülür. Yine elmanın üzerine dökülür, su koyulaşınca elma ile karıştırılır. Ardından bir kaba alınır ve kullanılır. Şalgam, pancar ve tüm meyve murabbaları da aynı şekilde terbiye olunur. Gül suyu katılırsa kokusu güzel olur. Menekşe, ayva çiçeği murabbası ve

diğer murabbalara safran, misk, karanfil ve sair kokulu nesnelere döğüldükten sonra katılırsa güzel olur ve etkisi de güçlü olur.

Matlab: Turunç murabbası: Turuncun kabuğu alınır ve içi temizlenir. Ufak doğranır ve birkaç gün tuzlu suda ıslatılır. Sarılığı kaybolunca dökülür ve suyu yenilenir. Üzerine cülâb akdedilerek dökülür. Nitekim yukarıda elma murabbası bahsinde söylenildi. Tekrar turunç kabuğu üzerinde şekeri kıvama getirip kullanılır.

Matlab. Cülâb: Hazırlanması şöyledir: Gerekli miktarda şeker bir tencereye alınır, üzerine taşana kadar su ilave edilir ve ateş üzerine konur. Karıştırılarak kaynatılır. Üzerinde oluşan köpüğü alınır ve kıvamına gelene kadar kaynatılır. Daha sonra üç şeker miktarı gül suyu konulup kaynatılır, indirilir ve turunç kabuğu üzerinde soğuyuncaya kadar bekletilir. Ardından süzülüp kaynatılır ve tekrar dökülür. Bu şekilde cülâb turunç kabuğu üzerinde akdolup kıvamını bulur.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Tabiplerin tavsiyelerini ve okka ile ritlün ne anlama geldiğini bildirir

İlk tavsiye: Bu kitapta da zikrettiğimiz soğuktan kaynaklanan hastalıklara sıcak nitelikli ilaçlar gereklidir. Sıcaktan kaynaklanan hastalıklara da soğukla tedavi gereklidir. Kesinlikle buna aykırı davranılmamalı, yanlış olur. İkinci tavsiye: Hekimler kitaplarında demişlerdir ki, bir kişide bir hastalık ortaya çıktığında aceleci davranıp hemen ilaçlara sarılmamak ve biraz sabretmek lazımdır. Hastalık kaybolmazsa [374^B] yukarıda sözünü ettiğimiz gibi, mizâcına uygun ve yumuşak ilaçlarla tedavi edilmelidir. Ancak, meşhur ve ehil hekime müracaat etmek ve ne emrederse itaat etmek, boyun eğmek ve ona teslim olmak gerekir. Bir okka on iki dirhem, bir ritil da on iki okkadır.

Cevâriş mâcunu: Sıkıntı giderir, mideyi oldukça güçlendirir. Safrayı, sevdâyı ve balgamı temizler, dimağı arıtır. Organlardaki tıkanıklıkları açar, kötü nitelikli yelleri dağıtır. Baş ve dimağ nezlesini, baş ağrısını giderir.

Kezer mâcunu: Kırmızı havuç alınır, içindeki sarı kısım giderilir, doğranır ve bir çömlek içine konulur. Ağzı sıkıca kapatılarak bir tandır içinde pişirilir. Daha sonra köpüğü alınmış ak bal ile birer dirhem zencefil, karanfil, turunç, ceviz, yarımşar dirhem sünbül ve sakız, her biri ayrı ayrı döğülür ve hepsi yarı kıvamdaki bal ile karıştırılarak mâcun

haline getirilir. İkindiden sonra beş dirhem yenirse diğer faydalarının yanı sıra cinsel gücü de artırır.

Mâcun: Fındık, badem, taze bal, ceviz, fıstık içi, haşlanmış ak susam, Hindistan cevizi, şakakul altışar dirhem. Hindistan cevizi üç dirhem. İçlerden gayrisi döğülüp ince bezden geçirilir. İçler de döğülür ve çiğ bal ile karıştırılarak mâcun haline getirilir. Üç miskal kullanılır. Cinsel gücü artırır.

Nohut mâcunu: Sarı nohut suda ıslatılır, kabuğu ayrılır ve sığır yağında kavrulur. Nohut miktarı köknar içi döğülür, yarım dirhem safran, beş dirhem ûd-ı Hindî, bir dirhem turunç kabuğu, on dirhem hurma ve tarçın, hepsi döğülür ve karıştırılır. Köpüğü alınmış bal ile mâcun haline getirilip, yatmadan önce kullanılır. Cinsel gücü artırır.....

Allâh'ın yardımı ile 1137 H. [1725] senesi Rebiyulevvel ayı başlarında tamamlandı.

TIPKIBASIM

كُنَّا كَمَا لَيْسَ كَمَا لَيْسَا
فَعَلَّ الطَّبَّ
لَيْسَ لَلَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لِلَّهِ أَوْلَقَادِي وَرَأَى الْعَمَّ بَرَهُ حَسَنَةً لِقَابِيهِ دَلَالَتًا يَدُوبُ بِلَدِي وَدِي
وَمَيَّاتُونَ لَيْسَتَا أَوْلَطِي لِيَا وَبَلَدِي وَرَيْسَهُ وَوَلَسْتُ كَمُ كَمُ حَسَنَةً لِقَابِيهِ لِيَا وَرَيْسَهُ
بَرَهُ مَطْلَبًا بَرِي دَخَلَ وَأَصْحَابُ دَرِيْسَهُ وَوَلَسْتُ كَمُ أَوْلَسْتُ وَرَكَ شَأْنًا لِيَا دَرِيْسَهُ
كَتَبْتُ لِيَا **أَمَّا عَدَى** عَزِيْرِي وَفَقَدْتُ قَائِلِي لِيَا بَرِي عَجْوَابِي
بَرَكَ بَلَدِي بَرِي سَبِيًّا وَوَلَدَكَ حَسْبِي الْبَارِيْنَ شَيْخِ كَمَا لَلَّذِيْنَ حَضَرَ تَلِي مَبَارِكًا بِجَسَابِي
مَتَعَلَّقًا بِعَيْنِي لَمَّا بَرِي كَرَامَتِي كَرَامَتِي بَرِي بَرِي عَدَى دَرِيْسَهُ وَوَلَكِنْ خَاطِرِي
دُونَ عَدَى بَرَكَ عَيْنِي لَسْتُ بِلَا وَوَلَسْتُ بِلَا شَأْنًا بِرِي كَرَامَتِي حَسْبِي شَوْقِيهِ بَرِي
أَدْوِيَةَ الطَّبِّ عَجْوَابِي لَدُونَ نَاكَ مَبَارِكًا فَرِحْتُهُ عَطِيمًا مَتَعَلَّقًا وَوَلَسْتُ بَرِي دَرِيْسَهُ
إِلَهُ يَأْتِي نَاكَ أَمَّا كَرَامَتِي بَرِي وَوَلَسْتُ كَرَامَتِي دَرِيْسَهُ وَوَلَسْتُ بَرِي بَرِي
مَتَعَلَّقًا وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي
بَارِي مَتَعَلَّقًا وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي
كُونَ مَتَعَلَّقًا وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي
أَمَّا بَرِي دَرِيْسَهُ وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي
أَمَّا بَرِي دَرِيْسَهُ وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي
أَمَّا بَرِي دَرِيْسَهُ وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي وَوَلَسْتُ بَرِي

بیان ایدز باب سابع جامع نمک شیشه و فوفه و زین و لاری با لایله
 نایمن مقعد کجه ناک سبیلین و دوالین بیان ایدز باب
 ناسع قشقرق ترکیبیا نمک و صافه کن بیان ایدز باب عایشه و زین
 و ترکیبیا نمک بیان ایدز باب مادی عشر و سبیلین و وقته
 و رطل دیکندن مراد نندانی بلد و در **باب اول** نایفه معلق
 اولان مرسله ممالجه سین بیان ایدز خشخاشه قبیله و لیلیه سخن ایدز و لایله
 و مسلا و لاغیاغی عیش کیده غایر قویا جیست بلغمی ایدز ز فیه یا
 سقر ایله پیستیل چوق باغم ایدز رکازی و دماغی ایدز شفا کاتبه ایدز
 برکتند بلغمی چوق اولسه نیانی فوجن قیده آندن سکره از و سبیل دیریم بیتر
 ایله در هم سکره نیانی سخن ایدز و سبیلان بالیله معوره نخود دند کله حبه لایله
 اغزینک بغداد نه یقین رده دوته بغاز نه کوه سینده قبولیش بلغمی اندوره و باش
 تر و سبیل اوله شفا کاتبه ایدز نایم و نیم صاع اولشود بر کنشی همان
 اویتدو کچی قایغرسن و سونم کرسن و دخی جالب قوین ارقه سجا و تره نایم سخن
 که بوزنیک کی و کوه سینده کی و کوهین بلغم بیسیه ذیکلوز نایم ایزر اولور عقل
 و اذناک سست اولور و کوز بربک نوری ضعیف اولور دلولک و سرناملیک
 اولور و دایم نایم عرق تره عفتند لو و فایند فکر لاندن حاصیل اولور سخن شفا
 کوه دیم جالب قوین نیددی زمان کوهن دوشه اعتبار اولما ز بر عقل حیانت
 فایده یه قارشور اشفاق و اندام اولور سنت برینه کلکود بوعالق قیون
 یاتر سه دخی چوق یا نمسه لوز جک کروبان دوته لو سبیلک ایغ نایم سکر ایله
 دو کوب نایسه اولشور اولوله نایم ایزر صوبله قید و بصودن اعراض نایم
 اودسه اولشور کیده تکرار تکرار بجز اولمشدر کلیمه چکی دن جیستلو

باشد اول آن ناله با یکدیگر آید و در وقت صوم در دستش نورش غیظت
 چکه آید و هر روز نوباش غریب بر شیک کبابین برسخه بولدوم نازدوم
 کند و المله جرب آیدوم اینک ناستیک یوق و یک سن قفا سیله الوبا و ده
 حتی کله اوله آذن کولنی واق بالایله یعور و ناستی دیکته قازید بقول یوب
 او ز رینه او ز بکون و یکجه کدرمه بعون الله سبحانه اصابه بلاد میترده
 سلطان المشایخ دایم بر پیدایه آیدم جن ناستیک اغریسه و دماغ کن سنیاق
 کلسه ایکی با عکری سنی صوم خوردن ایچنه باندردک دخی اوله طیب و قدت
 بقاروسین اشده صغک باشد که نعت اشغه ایند کور کیدر زلر دماغی
 دخی جرب آیدوم غایت جرب بولدوم با داهی دو کبیر که و کل هینله بقول
 باشد او ز رسل اغریس کیدره قوه خصاوده عماده دیدمکه بغایت استاد ایدن
 ناستی اغریسون و دماغ صوفلنجون زره ز عارح و زک که آذن قولوا و ایسه
 بو عیادی یارب و بردیک بروسی بود که ز نبیل ایکی دیم و نفل ایکی دم که
 دورت دیم مویج که اکاطاغ او زین زلرا و ح دیم هر بن بشقه بشقه سخی
 غایت کیشق ایدوسا کلدن چور لجموعن بزیره جم ایدوب تمام ایچنه با شی پینه
 تراش ایدوسا و ز رینه که لر زمان سبیلایه که ناستی قود و زایچ و بر نینخی
 صوفی و بلغم ایدور و حل ایدر کیدر بر کیشک دماغی صوفقدن خرابیش
 ایغ بو عارح اندوم فانه ظاهر اولدغ اما برین اولار سه تکرار اتمک کون آتی
 شم الین خضر تری بو عارح کوب رغبت ایدوب کابلر نه نازدیلر
فصل
 میکلری بلدردم نور که و دماغه زبان و برز و ناستی اغریس کسور غایت المنکامین
 ایدن بالی و بلدردین و سد و نوزت و نین چورز جرب میکلری جوق تمک دماغه
 زبان و برز و بالی جوق تمک ناستی اغریز فندق و خرما بوی و ده سبیره

خدمت پیرم

قوه دایم و زعفران و کشتانه و کرفس کدنه نوذک مجموعین جو قویک باخل غده
 شکرله با دایمیک دماغات قوه ویرز باخل غرضین کدنه ملت بنوی کما بندله
 صلوات الله تعالی علیه وسلم ^{دور} دورت تشنه زبانه ایده اولاجوق سویمک
 دماغیک ایکن اوزر ضعیف ایدر ادهی توغبلدر ایکنی جو قویک اومک کده
 صربرد کوزری ششیر بلنجی غلدر بکنی سست ایدوب خست ایدر ایکنی
 جو قویک بکنی و معده ضعیف ایدر کوهلی کوزی نور سز ایدر شوار مرمل کدنه
 دوردهی جو قویک ایکن بکنی قیدر قوی ضعیف ایدر دماغی سست و کوه
 آیل بعضی مکاند میشد در ساعت غصه بنوی بر بالوق قوی کدنه الله تعالی اعلم

باب ثانی کوزم صلبین و دوارین

بلند خردلی صوبله بالایله و شدور کوزه در تسلیق الغز کدنه و تلخ
 بلنجی سله ل بالایله چکسه ایسوا نمکدن سفلیه دخی کوزدی ای کدنه و
 ترین دخی کوزنه آق دوشن کوزه چکس کدنه رجه ایدر و هم قاین کوزه چکسه لر
 غایب کوزدایم بشین دخی کدنه و دخی بوین کوزه در تسلیق قیاده فعل
 بوریته و هم طبله اودنک کوزه طرز تسلیق و عین کدنه چارک اوج کومک
 دایمین برکشی بوته اولکیشیه کوزا عی و افع اولیه مثلوا کشت انازک
 صورتن بر برنه قوب قبولنجی بشور بعد ایدر اوب کوزه چکسه ایکنین و عرآن
 کیدکوب نورن از نوره و سگری کوب کوزک قوه کولین اله ویدن هجوعین
 رتبعینله قوروب کولته قوسلر کوزنه چکس قوه کولین کدرو بصوات کدنه
 آلییه و هم کوزده اولان ای کدنه و سماغی باله قوب صوبله یقوی کوزلا بشار
 اوزسلر قیدر اولان خشونتی کدر کل صوبله بشور اوزسه کوزنه نافع اوله
 و هم قاین و قوالین کدنه و هم قوی جیفه صوده هناده اول صوبه بینه ایسلاک

كوزة او سلا اول كوزم ابونا اولمشو ز فائده نل اهر اوله كلجك بچكن دو كوز
 صوبن چكسه ز كوزده اولان اعي كوزده نماغا اچيه كوزا عرس كوزده وهم كلين
 ازوب كوزه طمزن سكر كوزد كى اعي و قيقده اولان فالخا اچيه كوزده قوردك اولدق ايك
 اينه كوزه چكستر بوزين ازوزر وهم كوزين كيندوب نيشق دو كوز كوزه چكدر
 كوزدين بجه كوزرته كچه دنجايله كوزه نيشل و نيقا نك قانجى اولدق ايلين كوزه
 ددلتل ازوق بجه ككليك اولدق سندايله قيندوب كوزه چكسه ل كوزد ز بجه
 كوزرته كچه ده اينه كوزه كچي اولدق و قوردوب كوزه چكسه ز هر كى ازغى كوزرته
 حمار و خيشيناك خا صيتلى اولدكده حركيم كوزنه نيقسه كندو كوزنه قره صواغلكدن
 امين اوله استاد مر قنلو كوزا غرسنه بر كيب ايدى بر كچه نك ايجين بارنه
 خلدص بولدى تركيب بودر اوج دزم قول بخود اولوب انا جوقا و ده لاندن اون
 كچي حقا ايدوب هر بزدن كوزره ل اوج ددم نوزدولك تخمن دجى بر ميذا رقا و رب دو كوز
 الكدن كوزره ل ايكس كل صوبله نالجق اولجعه بر برنه قرش و دره ل ريدنه دوزم ل
 نيسو نماز دن صكره ايكى كوزينك قبعى او سينه يا ايشدور يا و سيني بزه نيك
 سباعم بون كوزرته ل بركه اولماز نه نكر اراين ل الله تعا اعلم
باب ثالث اعزته متعلق اولان اعراضى بيان
 طلاق اوغنى و نماز و نيك ابرو ايزو حقا ايدوب صومق ايجنه قينده و ايدوز
 اعزته قرشو طوبت و بايخود صومق صوبله قينمدن قوله اعزته الله
 شفا بوله مجتهد شفا كايته ايدو هر كم اعزى قعوسى كوكلنك اولسون
 ديزا يسه لاشم سمن يلا عين قريلا اولمك چكر دكن جقار و نيا ايكس ها و انا
 دو كوزعل اولوب قاي شجه بعدن بخوردن بيوكجه ل ايدوب ايكس كچه ايكس
 مستبح بوده اعز نك كلن نفس لطيفا اوله ميرملاق و صوغن قعوسى

ايك

ايك

اغزنه باووسن دین کتی فروکشنی چلیشکم یا مزقو فیکدنا یوقول کنور
 شفا کابنه ایدزیکشی مراد آلتیه که دایما کل جوقه قولو و هاونده دویب
 اون کی آلتیه هماندن جقدقل بدینده دروازایکین اوسینه و کویک و قولو
 درلته برنامه دهی اربعه رابعه کیمیه زرد لودخی عزیز کل سوله نوره
باب رابع دیشله
 بدنته دزتم صوبه کریمه بدیندک کیمیه
 متعلق اولان مهملرک دوا این بیان ایدز شفا کابنه ایدز کارا طابا
 سووقدن واسیدن اولان دیشل اغزیندنا تقا ابدلرکه طوزی حکم حق ایدز
 وهر بیکرک ایلده مملع ایدو با عرزه طوبیسه دو کورنه علیغ نیکرک کوز
 دغای دهی بجهته ایدر دم محمد الله کاشفا بولدوم دیشل اغزی سووقدن
 اولسه بغدادی کیکلی دوکلی طوزله قارو با کیکلی ملو ککلریم و باشنا سحقله
 شفا بوله دیشل رده فرد اولسه چرمعه علاج بوردکه بالک تخفی مؤمله اغز
 قیل ابره یا قوب و بر جینغه سووقوبیا و کنه اله اغزن اوسینا چه تا کم اول
 سین هتیک یا لکی و دوشی اغزیه کروب دیشک فرد کرم کیم قرتلا سوو جینا قان
 اولان صوبه دو کلوبا سکاره اوله مکر اولکینک دیشده فرد اولسه
 اولغی آلتیه جقار موعز کابنه برکشی آخیا سا اغزنه بالایله سیکلوس
 یوزیکرکی باشنده و اربعه بر دیشده صر زکله و دوش قنا بوب و یا خود چرسه
 علیغ بوردک اغزیه اسحق صو طوبیسه دو کورنه بر بقله حکم قنا بیخه اوه دو کور
 بعد طوزا کوب و شالی مشق و کوب بالایله قمشد و رب دیشل آلتیه سوو کر
باب خامسین بلضلن
 و دوا این بلد دز شفا کابنه ایدز اکثر بل اغزی سووقدن اولور باشا اولدک
 جلد اولدق و کیم جوق اولور سوو جوق الحوب ویشلری جوق بیجک اغزی

زیادہ اولوز بیکل کہ جملہ ازلک قوتی بدن کلور نیشہ کم حق جل و علا قران قدرین
 بیورد خلیق الانشا من مایه دایق نخرج من القلب والتراب دخی سکو کلون
 وکلر دن مخلوط و مرکب بدن صوفاتی اولتہ تا بایر بود کرا اولنان شکو کلام
 واقتم وکلرک جملہ سست اولوز سلی اصل ترا جتدک کمر آتد ر جبر صود ریشہ کیم
 اصل مزاجی متغیر اولوز جقان مبینک مزاجی متغیر اولوز جماع انشہ بیا ریشہ کیم
 آزا اولوز و هم صوفی بدن کلن میندن عورتی کلایمہ اولمان بدن صوفاتی
 اولیقاق بول آتی و ایک کرک و کللی قوت صبیفا اولوز بیز بیز تکا بدوب و آلت
 سست اولوز جماع لذت از اولدو و عی کللی بدن صوفاتی اولدو و غنند کرا اق
 شمل بدن قانده برکتی ایدک فلا ان کشتیک بوخه اولغ اولدو شخ ایدر رتعا
 علیہ اول کشتیک بللی ترک امیش ای عزیزیم بیکل کم بر مر بطن بطن کور
 درهم درهم جفا صوفی دن واقع اولان تدبیر جملہ اشیا سستہ لایله علیج
 اولوز بل صوفی دن علیج بودرک اول طاروی قاورده کور بیزه قویب بدن
 اعزیم ریشہ بلیتوربا ریشہ دلک جانق قورین اولوز بطار و نلک اولستنه نایوب
 تکرار بودریم ایدو بصلایج ایدر کر بر قوم زال قوزی کور سنک کوز کنی لوب بغادر
 او سین نایعزیم کور کاردن تا او تراق ریشہ و اریخه کو کلکدن طایره زینونک
 ایچنه دکوب و تون تمدن بیکل ایدو با و سستدن فوشند کر کم بل کیمیه و طوری
 متشوق صقی ایدو بطار و ب فوشد و سب ذکر اولنان اوزرہ اسحاق اوزرہ سبیل
 اکشیدن و صوفی صودن و هولدن حد رایه انی سستنه ریشہ اسحاق اوتب
 بزمان پرهیز لایر لرتاکه تدبیر لایر اوله و اعزیم کلکدن صکره خفیف
 طماندن قویب اما قوزی در سن ہارا یا من کجورب تمامه هو الرانی اولمانی کدیر
 و کدر کدن بربخه کون بنبوی برین قات قات ایدو بھویب بدن کدره شفا

شفا کاتبه معنی طباجی باشد بزبان ترکیب ذکر ایروب دهن مبارک بود
 و بر میزند بل اغری که سووقدن و یا یلدن اوله خلاصه جمیع بدن نعدز
 سووقدن خایر اولیش سزیر و ارسه شفا دوز و خربلر بود ذکر اولنوز
 بکری دریم آسکشن سزیر و اولوب قاسیده بمشوقد که اوون دریم بحق اولیش
 سیرا لوبیا یکی رطل ریت نعیده قنده و یا زرم رطل فالقدن منکر لوز سزیر
 صافی باغ قله آمدن تکرار اودا و دزته قویب دخی لیش دریم قویون و لیش دریم
 کونک بحق ایروب اول باغک ایچنه قویه و حکم فرشد و ره آمدن ایدر و بر جیلو
 قایه قویه لول اغریسه و یا بش چکر نیسه حاجت و قشقه اسپدوب و نلی اولنوز
 قود و دزیت حکم اوه لوز ما و لما زسه تکرار تکرار ایدر لشفاه اوله
 شفا کاتبه بزبان دخی ذکر اولنوز اسکی بل اغریسه بر رطل ریت یاغز اولنوز
 ایچنه بروقیه اغوا غایب لیر اغز قویب بیزا غک قوی چقبضه قنده و یا نندن ایدر
 ایچنه جیلو قویه قویه وقت حاجته اسپدوب و لیلی دخی قود و ره حکم اوه ل
 سبناح حمانه واره چقد قدن منکر اسحق نخود ایله ایشیر قویون اقی شور یاغز
 سیوب کالی اسحق ملو ته لشفاه اوله و بر دخی قشقه لیدن ایدر اوون دریم طوز
 ایکی دریم سیرا لوبیا ایسین دخی مشوقد که لرحمانه و اروب جوق سووقد که آمدن
 اول طوز له سیرا عدتم لراوه لر بول بولا که لر او طوز بعد بویه شفا اوله
 بو عایه حلقه جوق سووقدی که سیرا و ز دریم اولر سه دخی قوتلر اوله
 کاش اغریسن و دبناغ سووقلغی کدر مک ایچون عماد دزیته ترکیب یاردم
 بل اغریسه غایت مناسب علامه ز غافل اولیه سز سیرا طوزی بخور ایله
 کول که شوروی قود و زبا و ستنه بکه دوشیوب و دخی او ستنه پلنوقوی
 دوشیسه سز با و ستنه با و شفا اوله خصوصاً مذکور یا غلردن دزته لر قایم جوق

قالفقیح ساه

قیون سینه ای و بلایه بپیش خود لوهج قلبه و یا خود بهاره بپیش قیون کجا و چی
 ایودا کشیلدن و صوق صودن و صوق کشیلدن حذرا فایده کرک **باب**
سادس سلسل سول اولق مرتلارن بلدرد و معالجه سن دخی بیان ایدر
 بو امره تک اکثری صوقدن اولور علاوه ایودا کم صوق وقتین و طولوزون تمیزلر
 بلوط و امر و طشان و حصیلان و کونلک و طبلیق و استخودن و بیسیر هر بزدن
 او زدرم اولوب حکم حق ایدوب الکلن کجورس. البتهش دهرم دو کلش شکر ایله و شکر
 زدرم هک بره شقاله دکه سیوب شفا بوله بر دخی علاج بودر که بلوطی صر سیر کرده
 ایدوب دورت دهرم کونلک و مر سین و هلیلیج کامله و هلیلیج هر بزدن او غیر
 دهرم و طبلیق بش دهرم بشق دوت کفایت مقداری بالایله فرشدور حاجت
 وقتین بره شقالیه بر و دخی اوج جوزی کبابا ایدوب سیوب بکنسه بغایت
 نافع اوله مؤجر شریخه بره ساق بومرته زیاده نافعدر بخه زمان ایستیا
 اتمک کردر سیه بو کبابه ایدد کونلک و طبلیق هر بزدن برابر لوب دوت کبابه
 قنوب هر صباخ بره شقالیه بر ددر دخی بودر که جوزک اوتیکله سذک
 تخین برابر لوب دوت باله قنوب بچون ایدوب کونله بر دهرم سیه اوقن لوب
 مجرایه بلوط ترکیب جوزک اوقن یکری دهرم زنجیل بش دهرم قرغیل یکی دهرم
 دار قنقل اوج دهرم صغان تخی بش کبابه اوج دهرم زعفران یکی دهرم طبلیق بش
 دهرم طایح تخم بش دهرم خولغان اوج دهرم معسکه بر دهرم جوز اوج دهرم کونلک
 کونلک اوج بر دهرم بلوط اوقن آتمش در هم قوزایش بغدادی اوقن یکری رواق بال
 الت بورد دهرم بلوطی حویق و زبانه دکر اوقن دخی و غیر مشروح و ذره قاوره
 و دوتیک جمله سن الوب ایدد طر سیه بالی قنبد اوج کر کونلک اوسا کل اکل
 قنبدوب قنوه کتوره اما فراین قنایلیه که معجون قنایلیه ایدد اوجین

الذو

اندو بر بزرگتر شده تا که حرارت قوی کند او بر تک قوت همیشه بقدر بر هر چه
قابله قویر طابت و قوت استعمال اولت بلاغله و قوت جامعه و مخلوقه و
سخنوم و بزرگ بریند و سلسله البتله بجز بزرگ چشمنی و حیفات مخلوقه
سلسله البتله اولت بزرگ بیکدیگر بود که بیون ابن قارو و یکسجمله سیه را با خود کنی
شکره که لبال و بر سلسله بیکدیگر مژده و متابع را شسته استی و تله قوت بیه را تا حد
انشاء الله **باب سابع جماعه قوت و اشتها و برین**
نشسته را بمانا ناید خودیم قوت قوتی سزیدن اصلد و بیایچه و بونی هر کون
خارنایدنم بنای قوت و بره و در خودی قوت زینتله و بال ایله فرشته در سب
میجی ایدم سباع بکنه و تحقیق و قوت بیه بنای سقوتید تازه باقی سغافلده
بیشتر و یکسجمله غایت ایدنم سینه قوت و بره و بیشتر خودیم قوت و بره
اون درم خنکرم قوت بیه باغده بیه سست اولت شفا کابنه ایدر اول
سغافل ایله و خود ایله بستمس قوتی و از کک ستمز و غلاق ای و تا و قوت و بره
و ستمیه لو و هر بیه و سز لو بریز و رو فدن برده و از م و نیلار و قباق و شفا لولو
و غنای و کسور و شکر و ترب و بکر بجه و هسینق و فیدق و در ز الو و با نام و کک
و سبایغی و بال و کندنه جمله سینه قوت بزرگشکن بزرگنه کوزه و برله و زیالیس
اشی بیکدیگر و برینه با ککنه جماعتن فالور جامعه ز زبان البین مویق مویق خوق
ایچک و قانی خوق الی در تن مرتبک و طوز لولا کسیدر جماع قوتی ایچون بیکسجمله
ایمان یکدیگر داد و بایستعمال ایمدین و قسطنین ترز اولمک جامعه قوت و بره اکثر
المطابدمشکره که جامعه حر و بیض و لویا دونه طبیعت زبایدن مکر بر قاج کون خاقونوم
ار لک کوستمس دینو استعمال ایدر سینه لازم کک انا ستمعت ایدمینه و بومنا
الخریه معقو ایتریم و معاینه ز کرا اولتسه کک کندان شده الله تبارک و تعالی

باب تافهقه دگشده و کی سبیری

و دوار بیاضند دژ مقعد یکشد و کی سبیری یا کویش منرا دژ و یا خود از مشط و زو
 بلغد منرا دن او کنگ علامتی ملتو نشد کچین ارتور و منار و صوجیه برن
 کچین او نه نیز یکشد و دن اول صا دژ سو دژ کم کویش منرا دژ قشتمنی ابله جعفر رز
 اولوز عرابی بود که ماء رما فی ایجه تا کم کویش منرا دژ خلط اوله و اسهالا این
 چر و ب پاک ابلیه ترکیب بودند اکتی و ملتو انا ذک طایره قبلن صوبی ایچین
 اولان صا ر و قایله صقه یوز دژم قیند و بکن الوئ دژت دژم صا ر و قایله
 اوج دژم کابل حلیله قبلری دژت دژم حلیله نیم کتا ایدوب صوا ایچین تمام
 او دژن بیکری دژم شکر صوبی سوز و ایجه قاز کیند دژت شسته لدن احترا اید
 باله و بکر و قروانم و قروا بخر دن اما اکتی تمک ناد دنک اشخ و قور قاشی کبی
 مقعد ندک بگسه جمله ناما بعدن سرکه سورمهک و کل باغی سورمهک و کچین
 جاما تا تمک شیشه چمک نایفدژ بزعا ایچی دخی خام شای و کب قطر ایله
 خلد و شاف ایله بزخی شغنا او بیاضین الوئ کولکن قور و دیها و است
 سخی و اوج میناخ او بچر دژم مسه ر و سرکه بکجه سخی ایدوب یعور
 شاف ایله مقعدن کور با سور دیکری شسته خود قور و قاندن اولوز
 کم اکا سو دا برل پش با سور لو کشی سو دا ارتر شسته لدن احترا اید
 سیز و کچی آنلری و قروا و مرچک و کم و با زنجار کبی سو دا چوق و لیغاق
 اسهالا تمک کک قاز چوق کدر قان آلد تمک کبی و صوفی صوبیله
 طهارت اتمک کک و کهارتا ایدیمک سبوق نری ابله نایشن المکر کک اعرجی
 زیاد اولوز دوه او کچایغی یا خود دژد الو بکر دژ کلا کلا باغی مقلا رزق
 ابله دژت کک خشفا شقی و حطم و کسدنه قیند و صوبیله سبج انا

صَوِي سُوْمَدَك عَلَي الْغُورِ سَلِّكْ كَرِكْ نَدَاوِي سَمِي قِيُونِي يَا قُوْرِي يَا سَمِي نُوْوَاكِي
 يَا رُوْرَدَك نَمِيْرَدَه وَاسْتَفْتَاخْ قَاوَشْتَه يَا دَا لَمْ عِي قُوْرَه نَا عِي نَمِي كَرِكْ رُوْعِي
 دَخَالْ كَرِيَاوِي كَرَسَلْكَ اُوْرِي رَا مَرَا قِيْنْ كِيْدَه بَرْدِي قِيُونْ بَرَلْنَدُو عِي كِي
 اَسِي جَقَلَه اُو كَنْدَنْ بَرِي مَقِيْدَاوِي كَسَه لَمَقَعْدَك اِيْجِدَه شَا فِ كِي كُوْرَه لَر
 رِي بَاْرَه دَخِي مَقَعْدَك طَا شِرَه سِيْنَدَه كُوْرَه رُوْرَمُوْدَق اَسِي جَقَلَه بَرِي دَخِي اُوْرَل
 بُوْرَمَه بَا سُوْرَك يَا رَمُوْرِيْنْ كِيْلَه اَلَا لِي كِي اَعُوْلُو اَوْلَدِ عِي جُوْن اِيْتَه دَرِي سَلْمِي سِيَه
 بَرْدِي اِيْنْ دَرِهْتَه اَعُوْلُو نَا جِي بَرَا اَعْنَدَن اَلُوْبِي حَقِي اِيْدُوْبِي طَبِيْعِي قُوْنِيَا اُوْسْتِنَه
 اُو تُوْر دَرِهْم رِيْتَه نَا عِي قُوْرَه قِيْدَه بِيْدَه سُوْرَه صِلَا فَا عِي قَلَه اَنْدَن فَيْتَل اِيْدُوْبِي اَبْدَه
 شَا فِ كِي كُوْرَه اُو لَا سُوْر مَقَعْدَك طَا شِرَه سِيْنَدَه اِيْتَه تَكَرَا رِدْتَه جُوْن اَلَلَه
 شِفَا بُوْلَه بَر غِيْب عِي اَمِي دَخِي بُوْدُرْ كَرِيَا شْ كَبْرَه دُو كِيْت سُوْمِيْن اَلَه اَلُوْبِي اَسِي رِدْتَه
 تَكَرَا اَلِيْتَه رَا اِيْلُوْلَه خِرْدَل اِيْلَه دَا اِيْم بَرِي اِيْتَه بُو اَسِي رِي كِيْدَه اُو اُوْجِ بَلِيْعُوْن
 اَعَا جِلَه جُوْر اِيْتَه اُو رُوْدُرْ كِيْدُرْ رُوْدِي شَفْتَا اِيْجِرْ كِي قُرُوْب اِيْجِيْن هَا اُو اِيْن
 دُو كِي اِيْن جِيْرَه مَقَعْدَن دُوْرَلْ قَا بِي بَر جُوْمَلَك قُوْبِيْن جُوْر اِيْن لَر اُو سْتِنْدَه طَرُوْرَل
 بُوْرَسِيْن اِيْن بُو اَسِي رِي كِي كِيْدَه وَدَخِي بَرِيْم كِيْرَه كُو كِنْ دُو كِي بَا اِيْلَه مَلَط
 اِيْدُوْبِي سِيَه نَا عِي وِلَه بَرْدِي اُوْجِ دَرِهْم كِنْدَه صِلَا قِسْتَه قُوْبِيْت جُوْر اِيْن اُو نَا عِي وِلَه
 بَرْدِي دُوْرَه نَك اُوْرِي كِي اِيْن رُوْدُو لُو جِرْ كُوْرَه وَكِنْدَه بَر اَبِي حَقِي وَخَلَط مَقَعْدَن دُوْرَلْ
 بَغَايْت فَا نَدَه اِيْن شَفَا كَا بِيْن كَرِه اُوْمَنَك خَا قِسْتَه بُوْدُرْ كَه بَا سُوْرَلْ كِي تَبِيْعُوْرِي
 وَقِيْتِيْن كَرِه بِيْن تَرَه وَاْرَه اَنَا سِي اِيْن وَكِنْدِي اِيْن دِيْمَه كَم يَا كَبْرَه سَن فَلَ اُوْرَمُوْر
 اُو غَلْنَك بَا سُوْر اِيْن رِيْم اَنْدَن كِيْدُوْبِي اِيْمُوْن سَحُوْ قِيْتِيْن بِيْنَه كَلُوْبِي اِيْن كَرِه كَرِه سَن
 فَلَ اُو كِي شَنَك اُو غَلْنَك بَا سُوْر اِيْن رِيْم اَنْدَن سِيَه تَسُوْمَا رِيْن كَل اِيْن كَه سَن فَلَ اُو
 خَا قُوْرَك اُو غَلْنَك بَا سُوْر اِيْن رِيْم دِيُوْبِي قُرُوْب سِيَا نَا تَه اَمَّا دَمُوْر اَلِيْتَه قُرُوْبِيْمَه بَا سُوْر

باسور کوندن کونم شوریم ذایل اوله بوجلمت هج کیمه ایجا ریمه زیر احوام حقدور
 شیقا کلاییم ایدیز کیمه آرسلان ددرینک او ذره او زه تواس بری کیده برد و است
 اورشته نکه دیشیکر **باب تاسع شریتر ترکیب اتمک**
 و خامه لرین بلدور کل شرایج را رخ کیدر کاندن و صغرا نکت اولان انرا شیخ قمع ایدر
 طبعی تبیین یوز که قوت و کورکله فرخ و یزد و دوت رطل فزل کل بیجا این ایجی میر جلیو
 قایم قویب نکه او ذره اون رطل شکر هویب بزکون و ترکیب طویع و دانما اول ایجا شیخ
 آری قالماینجیه حکم سه قویب اول سوی بطاشن چوملکه قویب یاری و ایله حکم قندور
 و کویب الوب صافایع لاندن اول سوی دوت رطل شکر هویب میشتی اوله قویب
 قینده لاندن ایدر و بیته عال ایله **مطلب** شرایت بقیشه حرا دین طویع
 معتدل ذرات لیلیک مرهبنه و اولیکه و کورکله و قاقو غده کلیسنه قایم دوز
 خصوصا صغیر ایله و اکثر که قایم چوقدور اما صاپسیده اولسه میوه منبغی ایله
 غافل اولمیشین و بقیشه شرای یوز کولک و باشک و ریجا غاک هر دوز لور قنده دوز
 منبغی اولدور که نازه بقیشه الوب صافایع ایدر و بیا چور و سون الوب ریجی
 رطل یکونور او ذره دوت رطل سه قویب اکل قینده تا که بقیشه نکه قویب صوب
 چقه اعنه اندن ایدر و حکم سه قویب یوزه لایته اما غامه قویب دوت رطل شکر
 قویب یکین له یاب یاب قوامه کلیجه قینده ایدر و بیا چور و قویب حاجت
 و قینده استعمال اولسه چچکال شرایت کیمه بویله اولور **مطلب**
 شرایت ناز قویب منبغی ایله و حرا دین لایتن ایدر طعام منبغی ایله و اشتها کونور
 صغرا نکت اولان انرا کدفا منبغی اولدور که ایچموشن ناریکم دانم شیخ قول اوله
 افجاج بیجا غایله قاین سه قویب دانم سیر له لرم قویب سوز لر جها فی ایروب اندن ایکی
 و هیته ناز سه قویب بر قویب شکر هویب و قینده و یکین لاندن شکر ایچمه بوزن

برغوب قيناية قوامه كله انك اندوزب مقوي حاجت وقتن استعمالا ايد لر
مطلب شراب الماصوقدر معدن ونفسه قوي ايدز كله فتح مغزله
 وبلمذك اولان انرا حتى ذابل مسغق ابوا ولسن الماعا لوت اعجا غلذوت
 بازه ايدونج كودن كيدره بدن طاشنوبك قوتب حل ايد انك صون مسغق
 صبا في ايد بدن مضغف البغه قينه بدن بجي وقتن باز وقتن شكر قوتب قوامه
 كدور حفظا ايد **مطلب** شراب ابوه صوقدر بركه قوه وبرزاشنها
 ساقط اولسته برنه كدور رانشها الى قين ايدز اشتغاق منع وحرارت تسكين
 خفقا ذوق ايد مسغق قونان اولمش قوتب اولوي الماشري كج عمل ايد
مطلب شرابيه و نارنج نورنج شرابي صوقدر حرارت كيدر معدن
 اشتها قوي وصفه قوتب ذوق ايدز مسغق اعجا غلذ قان صون مقوت
 صون الدقدن مكرم طاشنوبك احسته مضغف قايغه قينه بدن باقى
 قلان ايمو صوي وزنجنه شكر قوتب كين لوبن قوامه كدور حفظا ايد استعا
 ايد **مطلب** شراب لوز انما الى قطع مغز قوتب حرارت تسكين بندي
 ذوق ايد ككلو اترودي حرا اولنجه صوبله هندوب مقوي صون الهينه
 چونك قوتب مضغف شكر قوتب قوامه كدور استعمال ايد سارميتوه شراب ايد
باب عاشر عيون و مر بالرفعين
 بيان ايدز بجاه سوادن رخ بلغلي ايشمال ايد بللي تحليل ايدز مسغق
 هليله و بلبيله و انبل منقى اوله لر برندن درم سناج لولمش اوله و افيون
 واسطوخودوس و زبد هر برنك ليش بدم حتى وكفايت مقدار كجى انمش
 بالايه عيوني ايد لر مجون فلاسفه بلغم قطع كوكله فتح طعاني مصمم
 ذهني قوي بللي تحليل منى زياده دلا غلذ ذوق ايدز مسغق قفل اول

و داد چینی و املج و بایلیج و شیطریج کم اکا سرکل دی زلر و زراوند هندی و پابادی
 که کنار ایچی و هندیستان توری ایچی دکو طشای می برندک او زرد رخم را زانم بیدی
 در خم بالا یکی دونه مقدار ای اوله **معجون** ابراهیل مغذیه قوی ایدر
 طعام اندوز بجاری دفع ذین صافی نسیانی دفع کوزی اولند و در نو اسپره قابکری
 کولکان ایدر صبار و هلیله و کابلی هلیله قابل برینیم کفتا اوله و تبیله و املج کلور
 و الفشل اوله هر برینک او توزرد رخم اولان ادام عیله ادریه او بیخ و لعن کدنه
 اوج او دونه مقدار ای کنی انمنن بالایله **معجون** اوله ضرر بلوقا بدنه حفظ ایدر
 وقت استعمال ایدر قوتی ایکی سته یه دنگ کیمز **مطلب** مرتابی کل
 مرتابی کم اکا کلبه شکر دی زلر بلغم ادر معدن به چکن قوت و برز طعام هضم ایدر
 صنعتی قول کل پیرا عین کیک کوز لو قلوبوردن الیوب نیوا قاراسنده قلان
 تخم دو کله بده شکر سخی ایوبیا ون کی ایدر بریطل کل پیرا غنیه ایدر بریطل شکر قوتیه
 دخی حکم اوب برض بلوقا به قوتیه اودنه برقل اگ قوتیه تاکه الکنن ایچر کون تاثیر
 ایدر کونن اوج دغه البیله دعوم او توزلون بوسمه تمام تر بیه البیسه
 دیکر رده لود دخی بریطل کل پیرا عین بریطل اون اولمش شکر قوتوب
 اوه لولکنشه قوشو قوتوب برصاخ و برانخاشام اوه لالیلله لغوره ل شکر کجه
 سینه کنشه قوت فروددن مینک جروی سوبله شکر قوتیه و سیه و لوبوسمه
 تمام او توزلون کنشه تر بیه ایدر لاکر پینه بال قاتر لسه عملی شکر له اولمش
 کبیر **مطلب** کونکوا و فی مرتابی و هسلکون مرتابی و انولیک
 مرتابی بالکلینه کل مرتابی کبیر غنقت اولنینه الما مرتابی نور که مقوم به قوت
 و برز کولکی قوت ایدر صنعتی بودر صناع المانی دورت باره ایوب چکر کدن
 سوبله یتشایجه قین ایورب صنوبی سوره ایجه شکر قوشو مقام کتور

بده

بعد استجقلا اول بيشمن المانوك اوزرنه دوكب تمام سوودقدن صكونه
 سوزب سوون الوبا الما اوزرنه دوكب وقيندوب سوون لريته الما اوزرنه
 سووون ليجه آليته قشدره نهن برقه قوب استعمال بدن شلغم وچمكندوفي
 جمله مينو مرياسي وچه مشروح اوزره ترسيه اولنور كلاب دق قتلوسه رليجه
 اعلا اولور بنفشه ورايو اچكم مرياسي وسايزه تباله زعفران وسنك و قونعل
 وسايزه هاره متعلق نشه بعد الحق اذخال اولنور اعلا اولور قوتق بيايه
 اولور **مطلب** تورنج مرياسي قورنجك قان الويا ليجن
 كيدنه اوقق مغز يوب بزيجه كون طوز لوسو ايجنه اسلده صداروسي كيدنوك
 يته سوون نيكله اندك جلايي بونك اوزرنه عقدا يديوب دوكه يته كم لاده
 الما مرياسينه دندلي تكار تورنج قان اوزرنه شكري قوامه كنور استعمال
 ايره **مطلب** جلايه صنعتي بودر كه حاجت مقداري شكور الويا ليجن
 قوتق اوزرنه چقيجه سووون تور اوزرنه بندور و قشدره قينه اوزرنه
 كلن كو بكن اله لقوامه يقين كلجه قينه اندن اوج شكور مقداري كلاب سوون
 قينه لواندن اندور يوب تورنج قان اوزرنه سوويجه طوره اندن سوزب تكار
 قيندوب دوكه تكار بوسه جلاب تورنج قان اوزرنه عقدا و لوب قوامه كله
باب حادي عشر اطبانك وصيتلارن بلدر
 و رطل و رقيه نه ايدون تيان ايدر اول وصيت سوقدا اولان صكون
 دوارليه بو كتابن ذكر ابلدرك استي ادويه لازمندر استيدن اولان ليه
 صوق و معالجه لازمندر زنهاردونك خيلاي حركت اولنيه عين خطا در
 ايجني وصيت حكما كابلندن بيو مشله ذكر كيشيه بر مرض مستولي اولان
 علا لغورا دويه ايله تعقدا مينو ب بر صبر ايمك لازمندر زانل اولمارسه

مزاجه مناسب و ملائم آدم و به ايله عید ایمن لری کم بالاده ذکر اولمش ایلی
 اما مشهور اولان طیبی حادیه مراجهت ایتمک کد کدره مرته امر ایدر سه مطیع
 و متقاد و تسلیم اوله و قیده دن مراد اون ایکی در محمد ز و رطلدن
 غرض اون ایکی قیده زر **معجون حواریش** دفع ملاءله
 و معده یه عظیم قوت و یرز صفا و سودا و بلغم ارد ز دماغی پاک ایدر اعضفا
 سه لرن تحلیل و فاسدیلری تحلیل ایدر باقش و دماغ نازکلسن و اغرسن
 منع یلید . معجون کز قرقر کسور یا الویایچین کی مبارز او وزن کیده مطهر
 و بزجملک ایچینه قوت و اغزن قیا یوب برستور ایچین حرا اولنجی بشور
 اکن کنی التسلیم بال ایله زنجبیل و قرنفل و دارچینی و جوز بر درم سنبلی
 و مصطکی بجز درم هر بی آر و زایر و سخن و جمع نیم توام بال فرشدور معجون
 ایکندی دن منکر بش درم بییه اوج ساعت اکلنه ساز فاند سندر
 جامعه غایت قوت و یره معجون فندق و بادام و تازه بال و قورقون
 ایجری و خشله نینق سیسام و جوز هندی و شقاقل التشر درم هر بی
 قورقون اوج درم ایچلردن غیری سخن ایدی و ساجه بزدن کچوره و ایجری
 دو کبچیک بال ایله فرشدور معجون این اوج مشقال استعالایده
 جامعه زیاده قوت و یره معجون نخود صندل و نخودی صوده مبلده
 قاب چیره بقره صغیر بیلده قاورب دو کم و نخود کلکو کونا ریچی و کب معجون
 و عود هندی بنور درم نورنج قابی بز درم خرما اون درم و دارچینی ایس معجون
 و فرشدور کنی التسلیم بال ایله معجون ایدی و ب تاجق وقت بییه
 جامعه قوتی و صفا **معجون**
 هم معجون الله تعالی
 ۱۱۴۷

درم
 ۱۳۴
 درم
 ۱۴۴

KEMÂLIYYE

MERKEZEFENDİ
GELENEKSEL TIP
DERNEĞİ

975-00024-2-7

9 789750 002427